

НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА
ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

**Збірник наукових статей за матеріалами
I-ої науково-практичної конференції, присвяченої
пам'яті професора Ю. П. Битяка**

(м. Харків, 19 травня 2023 р.)

Харків
2023

Редакційна колегія:

Серьогіна С. Г. – директорка НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професорка, член-кореспондентка НАПрН України;

Яковюк І. В. – завідувач сектором НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Бодрова І. І. – заступниця директора НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

Петришин О. О. – вчений секретар НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент

Матеріали друкуються в авторській редакції

Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз : зб. Н35 наук. статей за матеріалами І-ї наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ю. П. Битяка, м. Харків, 19 трав. 2023 р. / редкол.: С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк та ін. – Харків, 2023. – 120 с.

У збірнику подається виклад доповідей і повідомлень науковців, викладачів, аспірантів та студентів освітніх і наукових закладів на І-й науково-практичній конференції «Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз», присвяченій пам'яті професора Ю. П. Битяка, яка була організована і проведена НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України з нагоди 30-ї річниці з дня заснування Національної академії правових наук України та XVII Всеукраїнського фестивалю науки.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами національної безпеки.

УДК 340

© Колектив авторів, 2023

© НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2023

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ГІБРИДНИЙ ФРОНТ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Російсько-українська війна, яка почалась у 2014 році пройшла декілька етапів у своєму розгортанні – від гібридного протистояння до широкомасштабного вторгнення. Вона супроводжується масованими й перманентними інформаційно-гібридними атаками, проти нашої держави як в самій Україні, так і за її межами. Протидія таким атакам потребує від держави та громадянського суспільства злагоджених та своєчасних дій щодо нівелювання фейків, застосування технологій підтримання гомеостазису інформаційного простору, здійснення контрпропагандистських заходів, опанування всіма суб'єктами суспільних відносин правил інформаційної гігієни тощо.

На переконання фахівців, у практичному вимірі сучасних збройних конфліктів гібридність виявляє себе в двох ключових моментах:

– практично повна відсутність традиційної «етапності» розгортання конфлікту, і, як наслідок, – доступність агресору абсолютно усього інструментарію від самого початку, разом зі зброєю масового знищення. Єдиним мірилом доцільності використання того чи іншого інструменту в конкретний момент часу є суб'єктивна оцінка воєнно-політичним керівництвом агресора конкретних обставин;

– фактична нескінченість можливостей комбінування різних інструментів – поєднання двох, трьох чи більшої кількості в одній дії. При цьому правил для такого комбінування не існує – можна поєднувати на перший погляд непоєднувані речі і отримувати бажаний результат. Як, до прикладу, використання Кремлем «газового шантажу» проти ЄС[1].

Як відомо РФ намагається всіма можливими засобами знизити рівень підтримки західними партнерами української боротьби за незалежність. З цією метою у низці країн діють агентурні мережі, які організують

¹ Професор, доктор філософських наук, завідувач сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

² Професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

квазіпротести проти допомоги Україні, намагаються впливати на європейських та американських політиків й громадських діячів з метою артикулювання ними антиукраїнської позиції у прямій або латентній формах.

На підтвердження вищенаведеного зазначимо, що видання The Washington Post нещодавно оприлюднило матеріал згідно якому протягом 2022 р. американські та європейські служби безпеки проводили масштабну кампанію з виявлення шпигунів, чим застали РФ зненацька. У березні минулого року українська розвідка розкрила особи 620 російських шпигунів у країнах Європи. На сайті ГУР було оприлюднено список агентів, які є співробітниками російської ФСБ – їхні імена, паспортні дані, інформація про місця роботи та проживання, а також про їхні автомобілі. Тоді ж у березні Польща вирішила вислати 45 російських дипломатів – це приблизно половина співробітників посольства – за участь у шпигунстві. Як заявив глава МВС, ці люди «видавали себе за дипломатів». У квітні з тієї ж причини 40 російських дипломатів було вислано з Німеччини та 35 – із Франції. МЗС Франції заявило, що діяльність цих співробітників дипломатичних відомств «суперечить інтересам безпеки країни». Загалом, за даними Міністерства закордонних справ України на квітень, за кілька місяців повномасштабної війни, з країн Європи було вислано 423 російські дипломати, які, ймовірно, були співробітниками розвідки під прикриттям: Австрія – 4, Болгарія – 10, Бельгія – 21, Греція – 12, Данія – 15, Естонія – 17, Ірландія – 4, Іспанія – 25, Італія – 30, Латвія – 16, Литва – 5, Люксембург – 1, Нідерланди – 17, Норвегія – 3, Північна Македонія – 5, Польща – 45, Португалія – 10, Румунія – 10, Словаччина – 38, Словенія – 33, Німеччина – 40, Франція – 35, Чехія – 1, Чорногорія – 4, Швеція – 3, ЄС – 19. За оцінкою британської MI-6 на кінець липня, після вторгнення в Україну з Європи було вислано близько 400 російських шпигунів (приблизно половина з усіх), які діяли під дипломатичним прикриттям. У вересні німецьке видання Der Spiegel оприлюднило розслідування діяльності російських шпигунів. За інформацією журналістів, Служба зовнішньої розвідки РФ курує за кордоном роботу близько 3 тисяч шпигунів, Головне управління розвідки – ще близько тисячі. Більшість агентів маскуються під дипломатів. В Україні з початку великої війни було викрито понад 600 російських агентів та шпигунів, прозвітувала Служба безпеки [2].

Гібридність російсько-української війни у міжнародному вимірі проявляється також і у «акціях протесту» проти допомоги Україні у Західній Європі, які демонструють російські ЗМІ та які мають переважно фейковий характер.

Так, російські пропагандистські медіа поширювали повідомлення у яких йшлося, що в Парижі нібито пройшли масові мітинги проти постачання зброї Україні. На кейс звернули увагу фактчекери проєкту Stop Fake. За даними фактчекерів, задля підтвердження своїх слів пропагандисти опублікували відео мітингу, на якому можна побачити логотип російської державної інформаційної агенції RT, мовлення якої з березня 2022 р. заборонили у країнах Європейського Союзу. У сюжеті RT можна побачити коментар Флоріана Філіппо, лідера ультраправої Партії патріотів, який критикує політику Франції щодо України. Цей політик також часто організовує протести проти вакцинації, прокремлівські та антиукраїнські мітинги. Однак відео протесту, яке публікує російська пропаганда, не має жодного стосунку до України. У сюжеті RT видно, що протестувальники на відео несуть плакати з написами про пенсійний вік, а не про військову допомогу Україні [3].

Аналогічна ситуація спостерігалась і у Данії. Мережею поширили черговий фейк російської пропаганди про те, що у Данії пройшли масштабні протести проти надання військової допомоги Україні. Як вдалося з'ясувати команді Vox Check, протестів проти надання військової допомоги Україні в Данії не було. На відео – протести проти скасування державного вихідного [4].

Можна стверджувати, що РФ активно використовує демократичні права і свободи у західних державах для здійснення підривної діяльності як проти України, так і проти самих країн Заходу, які об'єднались у антиросійську коаліцію.

Отже, подолання проявів гібридного протистояння у демократичних країнах потребує розв'язання складної проблеми: з одного боку забезпечення свободи слова (якою вдало користуються російські пропагандисти), а з другого боку захист власного інформаційного простору від фейків, ворожої пропаганди тощо. Як стверджують фахівці, представники владних інституцій та громадянського суспільства намагаються віднайти компроміс між свободою слова у ЗМК і безпекою держави, оскільки засоби масової комунікації, блогсфера та соціальні мережі активно використовуються як інструмент у «гібридних» та інформаційних війнах,

як зброя, спрямована на руйнування духовно-ціннісних підвалин суспільної свідомості [5, с. 44–45].

Вочевидь, Росія активно застосовує не тільки свій військовий потенціал у війні проти України, але й гібридні методи боротьби, які для агресора особливо важливі на міжнародній арені. Такі методи мають інформаційний, шпигунсько-розвідувальний, релігійний, дипломатичний, політичний, економічний та інший характер.

Список використаної літератури:

1. Жовтенко Т. Гібридна війна: анатомія інструментарію й перемоги. Фонд Демократичні ініціативи імені Лька Кучеріва. 2022. URL: <https://dif.org.ua/article/gibridna-viyna-anatomiya-instrumentariyu-u-peremogi>.

2. У яких країнах Європи викривали російських шпигунів під час великої війни. Слово і Діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/20/infografika/svit/yakux-krayinax-yevropy-vykryvaly-rosijskyx-shpyhuniv-velykoyi-vijny>.

3. Фейк. У Парижі протестують проти постачання зброї Україні. Детектор Медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/u-paryzhi-protestiuit-proty-postachannia-zbroi-ukraini>.

4. У Данії протести проти військової допомоги Україні: розпропаганду зловили на черговій брехні. LB.ua. 2023. URL: https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/547106_danii_protesti_proti_viyskovoi.html.

5. Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М. Свобода слова як цінність демократичного державотворення: безпековий формат. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків: Право, 2020. № 3 (46). С. 44–56.

*Зуб В. В.¹
Шалуння К. С.²*

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Розвиток інформаційних та фінансових технологій, діджиталізація, глобалізація, активне співробітництво України на міжнародній арені ви-

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

² Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

водить різного роду суспільні відносини, у тому числі злочинність, на новий – транснаціональний рівень, який прямо чи опосередковано зачіпає права людини. Новітні технології дозволяють не тільки ставати засобом вчинення злочинів, а й максимально латентизувати їх та суттєво ускладнити процес розслідування кримінальних правопорушень правоохоронними органами.

Аналізуючи щорічні звіти Європолу щодо загроз організованої злочинності в мережі Інтернет (ЮСТА), можна зробити висновок про стрімке зростання видів та кількості злочинів, пов'язаних з використанням криптовалюти за останні 10 років. Якщо в звіті 2014 року [3] віртуальні валюти (в тому числі й криптовалюти) розглядаються в якості «можливо головного інструменту для кіберзлочинів в перспективі», то в подальших звітах [4] кількість згадувань криптовалюти суттєво збільшується не тільки в якості інструменту здійснення кіберзлочинів, а й як засіб оплати за незаконні товари та послуги. Нерідко криптовалюта використовується в мережі Даркнет¹ при покупці вилучених з обороту предметів, речовин та для оплати протиправних послуг [5].

Відповідно до Оцінки загроз організованої злочинності в мережі Інтернет (ЮСТА) за 2021 рік, яка підготовлена Європолом, визначено, що цифровізація впливає на всі форми злочинності, а методи та інструменти, які використовують кіберзлочинці, все більше застосовуються в інших сферах злочинності, і цифрова злочинна екосистема продовжує розвиватися з загрозливою швидкістю. Найпопулярнішими злочинами, які вчиняються за допомогою криптовалюти визначено шахрайство, сексуальна експлуатація дітей, торгівля наркотиками та зброєю, протизаконні угоди в мережі Даркнет тощо [6].

Європол звертає увагу, що криптовалюти – це така технічна та фінансова інновація, яка пропонує великий потенціал для світової економіки. У той же час, вона використовується у злочинних цілях, таких як відмивання коштів, шахрайство, онлайн-торгівля незаконними товарами та послугами [7].

¹ (оверлейна мережа, доступ до якої можливий лише через певне програмне забезпечення, налаштування чи авторизацію, часто з використанням нестандартних комунікаційних протоколів та портів. Типовими мережами такого типу є friend-to-friend [1] мережі (зазвичай використовуються для спільного користування файлами та peer-to-peer [2] з'єднання) та приватних мереж на кшталт Tor.)

В Україні, на сьогоднішній день, термін «криптовалюта» та її використання в національному обороті законодавчо не врегульовано. Відповідно до Роз'яснення Національного банку України «щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» від 10.11.2014 року, криптовалюта розглядається як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства [8]. При цьому, 17.02.2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2074-IX «Про віртуальні активи» [9], який визначає правовий режим, учасників ринку, принципи державного регулювання та міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів. Хоча в зазначеному законі відсутні згадки терміну «криптовалюта», за своєю сутністю, його дія, серед іншого, поширюється й на зазначений вид активів. На сьогоднішній день згаданий закон не набрав чинності, фактично, у зв'язку відсутністю напрацьованого правового та технічного механізму оподаткування операцій з віртуальними активами [9], але його зміст дає можливість переконатися у дотриманні українським законодавцем певних світових правових «трендів» та врахуванні міжнародного досвіду при підготовці зазначеного Закону.

Неврегульованість на законодавчому рівні України сфери обігу криптовалюти робить таку валюту потенційним кримінальним інструментом: способом (зряддям) вчинення злочинів та платіжним засобом організованих злочинних угруповань. У цьому відношенні законодавство Європейського Союзу (далі – ЄС або Союз) є більш прогресивним та раціональним, убезпечуючи себе та своїх громадян від незаконного обороту коштів та сприяючи сплаті податків. Варто відзначити, що 20 квітня 2023 року Європарламент ухвалив Регламент щодо легалізації та регулювання криптоактивів (надалі – Регламент) – MiCA (The Markets in Crypto-Assets) [10]. Таким чином ЄС претендує на те, що одним із перших в світі розробить системну законодавчу базу для сфери криптоактивів. Відповідно до інформації, яка висвітлюється на офіційному сайті Європейського Парламенту, до цього часу перекази віртуальних активів, таких як біткоїн, залишалися поза сферою законодавства ЄС про фінансові послуги, піддаючи власників криптоактивів ризику відмивання грошей і фінансуванню тероризму, оскільки потоки незаконних грошей можуть здійснюватися шляхом переказів криптоактивів і наносити шко-

ду цілісності, стабільності та репутації фінансового сектора[11]. Відмивання коштів, фінансування тероризму та організована злочинність залишаються серйозними проблемами, які повинні вирішуватися на рівні Союзу. Саме тому, крім вищезазначеного Регламенту, 20 квітня 2023 р. Європарламент проголосував за законодавчу ініціативу «Про інформацію, що супроводжує переказ коштів та деяких криптоактивів» [11], яка була внесена 20.07.2021 р. у зв'язку зі спільністю ризиків, що виникають при банківських переказах та переказах віртуальних активів, та має на меті розширити сферу дії Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2015/847 від 20 травня 2015 р. «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази» [12] шляхом внесення змін, включивши до нього норми щодо переказів криптоактивів, здійснюваних постачальниками послуг криптоактивів.

Отже, на сьогодні, з використанням криптовалюти можливо придбати широкий спектр товарів і послуг, включаючи незаконні, що може так чи інакше порушити права людини. Так, відповідно до викладеного вище, найбільш розповсюдженими злочинами з використанням криптовалют можливо визначити незаконний збут психоактивних речовин, корупцію, розповсюдження порнографії, торгівлю зброєю, торгівлю людьми, відмивання коштів отриманих злочинним шляхом, тощо. Сюди також можливо і віднести незаконну трансплантацію органів, тканин та клітин людини, яка також займає відповідне місце в діяльності організованої злочинності. На жаль, масштаби такої злочинної діяльності в наш час точно визначити неможливо. Незначна кількість кримінальних проваджень та низькі показники судової статистики як в Україні, так і в інших державах, у жодному разі не вказують на відсутність проблеми, а навпаки свідчать про високу латентність цього злочину [13], що так чи інакше загрожує безпеці країн та прямо порушує права людини. На жаль, злочинці в усьому світі купують і продають анатомічні матеріали людини, не особливо боячись відповідальності через неефективність розслідувань.

Тому, варто відмітити, що вищезазначені незаконні діяння не тільки зачіпають права людини, а й створюють сприятливі умови для подальшого розвитку використання криптовалют не на користь людини та держави в цілому. Парадокс використання криптовалюти полягає в тому, що технічно неможливо завадити або обмежити розвиток такого ринку, тому запровадження дієвих механізмів його регулювання є необхідними.

Неможливо ігнорувати розвиток технологій та цифровізацію. Негативні ризики, пов'язані з обігом криптовалюти варто викорінювати як на національному, так і на міжнародному рівнях. Враховуючи викладене, можливо запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми: 1) прискорення введення в дію правових засад, які мають урегулювати обіг криптовалюти в Україні, а також приведення норм чинного законодавства до *acquis* ЄС; 2) налагодження співпраці правоохоронних органів України з агенціями ЄС (наприклад, Європол) у боротьбі з негативними проявами використання криптовалют; 3) підвищення обізнаності населення щодо використання мережі Даркнет та криптовалют в злочинному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Wood J. The Darknet: A Digital Copyright Revolution. *Richmond Journal of Law and Technology*, 2010. Vol. 16 (4). P. 15–17.
2. Mansfield-Devine S. (2009). Darknets. *Computer Fraud & Security*, Vol. 2009 (12). P. 4–6.
3. Europol: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2014. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/europol_iocta_web.pdf.
4. Europol: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA). URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/iocta-report>.
5. Казначеева Д. В. Основні види злочинів, що вчиняються із застосуванням криптовалюти. *Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми (м.Харків, 26.11.2019)*. Харків: Харків.нац.ун-т внутр.справ. 2019. С.166–168.
6. Europol: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2021. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2021.pdf.
7. Cryptocurrencies: tracing the evolution of criminal finances. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/cryptocurrencies-tracing-evolution-of-criminal-finances>
8. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти»: лист Національного банку України від 10.11.2014 р. № 0435500–14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>.
9. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2023 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#n317>.
10. European Parliament legislative resolution of 20 April 2023 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets and amending Directive (EU) 2019/1937 (COM(2020)0593 – C9-0306/2020–

2020/0265(COD)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0117_EN.html

11. Information accompanying transfers of funds and certain crypto-assets: 2021/0241 (COD) – 20/07/2021 – Legislative proposal. URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1670834&t=e&l=en>

12. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) «2015/847 від 20 травня 2015 року про інформацію, що супроводжує грошові перекази, та про скасування Регламенту (ЄС) № 1781/2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_040-15#Text.

13. Grynychak, S, Grynychak, A. Reforming Criminal Responsibility for Illegal Trafficking in Human Anatomical Materials in the Context of the European Integration of Ukraine. *Problems of Legality*, 2022. Vol. 159, 82–104.

Карпов О. С.¹

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ХАРЧОВОЇ БЕЗПЕКИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Сполучені Штати Америки справили значний вплив на світову систему безпеки харчових продуктів. Розвиток правового регулювання харчової безпеки у США бере свій початок у 1785 році, коли був прийнятий «Массачусетський закон про заборону продажу нездорових продуктів», який зараз вважається першим законом про харчову безпеку в Америці. Ці правила були прийняті в основному для обмеження продажу фальсифікованих продуктів харчування в Канаді та США, які в першу чергу стосувалися чаю, кави, молока тощо, враховуючи, що обіг цих товарів у той час був надзвичайно високим (до 50% від загальної кількості обігу всіх товарів) [1]. У 1862 р. в США було створено Міністерство сільського господарства (USDA) та Управління з продовольства і медикаментів США (FDA), які є основними органами, що не тільки здійснюють контроль за дотриманням правил харчової безпеки, а й безпосередньо беруть участь у вдосконаленні вже існуючих норм та над створенням правил харчової безпеки.

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

На початку ХХ ст. людство зіткнулося з глобальною проблемою захворювань харчового походження, таких як: ботулізм, туберкульоз, черевний тиф і скарлатина. Задля покращення ситуації, у 1906 р. Конгрес США прийняв перші правила безпеки та маркування харчових продуктів: Закон «Про чисті харчові продукти та ліки» та Федеральний закон «Про перевірку їжі» [2]. Слід зазначити, що у 1938 р. Закон «Про чисті харчові продукти та ліки» був переглянутий, у свою чергу, новий Федеральний закон «Про харчові продукти, ліки та косметику» містив нові положення, які вимагали встановлення безпечних допусків для неминучих отруйних речовин, затвердити стандарти ідентичності, якості та наповнення контейнерів для харчових продуктів, дозволяли інспекції підприємств і додавали судові заборони до попередніх санкцій: конфіскації та притягнення до відповідальності [3].

Після Другої Світової війни було зроблено важливі кроки у регулюванні харчової безпеки в США: у 1962 році було представлено «Білль про права споживача», у якому основні права споживачів – право на безпеку, бути поінформованим, право вибирати та бути почутим [4]; у 1967 р. був прийнятий Закон «Про справедливе пакування та маркування», який охоплював питання справедливого маркування харчових продуктів; у 1976 було прийнято Поправку щодо вітамінів і мінералів; у 1977–1981 роках була створена Служба безпеки та якості харчових продуктів для класифікації та перевірки м'яса та птиці, яка в 1981 році була реорганізована в Службу безпеки та інспекції харчових продуктів (FSIS); у 1990 р. було прийнято Закон «Про виробництво органічних харчових продуктів», у 1994 р. прийнято Закон «Про охорону здоров'я та освіту щодо дієтичних добавок».

Ключовим етапом у розвитку правового регулювання харчової безпеки у США стало видання правил та стандартів Зниження кількості патогенів/НАССР (Hazard analysis critical control points) у 1996 р., які дали FSIS право встановлювати вимоги до підприємств, що займаються переробкою м'яса та птиці, спрямованих на зменшення появи та кількості патогенних мікроорганізмів у м'ясі та продуктах з птиці, зменшення захворюваності харчовими захворюваннями, пов'язаними зі споживанням цих продуктів, і створити нову основу для модернізації поточної системи інспекції м'яса та птиці [5].

Одночасно із законодавством США розвивається і законодавство держав-членів Європейських Співтовариств, а також власне законодавство самих країн-учасниць в сфері харчової безпеки. У Європі було при-

йнято збірник стандартів на харчові продукти, який спрямований на захист здоров'я споживачів та чесної торгівлі, який має назву «Кодекс Аліментаріус». Говорячи про НАССР, слід зазначити, що створена США система правил та стандартів була гармонізована з цим Кодексом та сприйняла його принципи. Зараз створення системи НАССР справило значний вплив на формування безпеки харчових продуктів у всьому світі. Країни, які бажають мати економічні відносини з США, імпортувати та експортувати продукти до країни повинні визнати та впровадити правила НАССР. Наприклад, всі 27 країн-членів Європейського Союзу активно прийняли харчові закони, які передбачають обов'язкове застосування НАССР.

Наступним важливим етапом розвитку правового регулювання харчової безпеки в США стало внесення змін до раніше згаданого Федерального закону «Про продукти харчування, ліки та косметику», а саме у 1997 р. було прийнято Закон «Про модернізацію продуктів харчування та ліків». Серед основних положень Закону є розширення повноважень FDA щодо регулювання заяв про здоров'я та вміст поживних речовин, а також встановлення процесів, пов'язаних із речовинами, що контактують з їжею у нових продуктах.

На початку XXI ст. було прийнято наступні визначні нормативно-правові документи: у 2002 р. Закон «Про безпеку громадського здоров'я та готовність до біотероризму і реагування»; у 2002 р. Закон «Про безпеку ферм та сільські інвестиції»; у 2003 році Закон «Про плату за ліки для тварин»; у 2004 р. Закон «Про маркування харчової алергії та захист прав споживачів»; у 2005 р. Закон «Про санітарне транспортування харчових продуктів», Системи управління безпечністю харчових продуктів, вимоги до будь-якої організації харчового ланцюга «ISO 22000» [6].

Окремо варто приділити увагу Закону «Про модернізацію харчової безпеки», який був підписаний у 2011 р. Цей закон дозволяє FDA зосередитися на профілактичних заходах з безпеки харчових продуктів, а не реагувати, коли виникає спалах. Відповідно до цього акту FDA має законодавчі повноваження вимагати комплексного, науково-обґрунтованого профілактичного контролю над продуктами харчування, включно з обов'язковим профілактичним контролем харчових підприємств, обов'язковими стандартами безпеки продукції та повноваженнями запобігати навмисному забрудненню продуктів. Крім того, Закон надає FDA необхідні інструменти для перевірки, встановлення відповідності та реагування на інциденти [7].

Говорячи про стратегії на наступні роки, слід згадати, що у 2020 р. FDA ухвалило «Програму нової ери розумнішої безпеки харчових продуктів» із досяжними цілями щодо: покращення відстеження, покращення прогнозної аналітики, швидшого реагування на спалахи, вирішення нових бізнес-моделей, зменшити забруднення харчових продуктів і сприяттю розвитку сильніших культур безпеки харчових продуктів.

З огляду на вищезазначене, система харчової безпеки Сполучених Штатів Америки має значний вплив на правове регулювання харчової безпеки інших країн. Оскільки економіка Сполучених Штатів Америки є найбільшою економікою світу за номінальним ВВП і другою за обсягом промислового виробництва, а застосування правил та стандартів НАССР є обов'язковою умовою для економічної співпраці країн з США, то можна зробити висновок, що правила та стандарти НАССР є загальнопоширеними еталоном для правового регулювання харчових безпеки багатьох інших країн.

Список використаної літератури:

1. Barakat Mahmoud. An Historical Food Safety Approach for the World We Want. *Food Safety Magazine*. 2020. URL: <https://www.food-safety.com/articles/6448-an-historical-food-safety-approach-for-the-world-we-want>.
2. James Harvey Young. Pure food: securing the Federal Food and Drugs Act of 1906. – Princeton: Princeton University Press, 1989. – 312 с.
3. U. S. Food and Drug Administration. Milestones in U. S. Food and Drug Law. URL: <https://www.fda.gov/about-fda/fda-history/milestones-us-food-and-drug-law>.
4. President Kennedy: Consumer Bill of Rights, March 15, 1962. URL: <https://hoofnagle.berkeley.edu/2015/05/07/president-kennedy-consumer-bill-of-rights-march-15-1962/>.
5. U. S. Department of Agriculture. Food safety and Inspection service. Pathogen Reduction; Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) Systems. URL: https://www.fsis.usda.gov/sites/default/files/media_file/2021-03/Docket_No.93%E2%80%93016F.pdf.
6. North Dakota State University. Milestones in U. S. Food Law. URL: <https://www.ag.ndsu.edu/foodlaw/overview/history/milestones>.
7. An Act To amend the Federal Food, Drug, and Cosmetic Act with respect to the safety of the food suppl. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-111publ353/pdf/PLAW-111publ353.pdf>.

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., к.ю.н., доцент, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: THE PROBLEM OF ENSURING

Energy security is one of the determining factors for the economic progress of any country, which, in turn, ensures internal stability and sustainable progressive development of society. Although Ukraine's geostrategic location (the Western and Southern gas transit corridors and the world's largest oil pipeline (the Druzhba pipeline system) pass through Ukraine) opens up many opportunities, it does not, however, exclude challenges and threats to its energy and, consequently, economic security. Ukraine's location on the line of confrontation between the notional East (Russia and the Collective Security Treaty Organization created by it) and the West, personified in the European Union and NATO, makes it a hostage to this confrontation. Throughout the years of independence, Ukraine, and since the beginning of Russian aggression, the European Union, has experienced Moscow's gas blackmail. Since independence, Ukraine has not been able to effectively neutralize these challenges, including due to the flawed energy policy of the EU, especially Germany, and thus continued to bear the brunt of the «game» of the great powers in the region. These challenges are transnational in nature. Unlike traditional challenges to sovereignty, they require multilateral agreements and interstate cooperation to address.

The changing security dynamics have led to a significant transformation in the way the term «security» is interpreted. The traditional understanding of security focuses on the protection of a state's sovereignty and territorial integrity from external (usually military) interference by other states. The emergence of the term «national security» and the corresponding state policy appeared as a conceptual response to the changing security landscape. Modern national security is focused on two levels: horizontal expansion of the security spectrum, i.e., inclusion of non-military challenges, and vertical deepening by including internal problems in the national security sphere. Today, national security is a systemic phenomenon that has its own complex structure, the

¹ Postgraduate student of the Research Institute of State Building and Local Self-Government of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

elements (subtypes) of which are military, state, economic, energy, information and other types of security [1; 2].

Among the subtypes of security, energy security occupies a special place. The International Energy Agency has provided a universally recognized definition of energy security, which interprets it as «the uninterrupted availability of energy sources at an affordable price».

In the context of Russia's aggression against Ukraine, the EU institutions and governments of member states are trying to find ways to undermine the power and finances of the aggressor country. However, due to the energy dependence of the European Union on Russia, the global response to the aggression against Ukraine was complicated: for many months, Russian oil flows were exempted from European sanctions. This allowed for a sharp increase in Russia's oil and gas revenues, which were used to finance the war and neutralize the effects of sanctions, as well as the split between the EU and NATO [3; 4].

Energy resources have become a critical issue for the EU: buying them from Russia is unacceptable because the proceeds are used to finance the war, while refusing to buy them increases the cost of energy for Europeans, which reached unprecedented levels in the second and third quarters of 2022. As most EU member states seek to reduce their dependence on Russian natural gas (Moscow has traditionally sought to use fossil fuels to exert leverage over Europe), they have begun to import more from the United States, North Africa, the United Kingdom, Norway, and Azerbaijan. Some European countries were forced to increase their coal consumption and imports. This transition inevitably caused supply disruptions. Therefore, the EU has focused the attention of member state governments on measures to reduce energy consumption and increase efficiency. It should be noted that this is not the first time that the European Union has raised the issue of the need for member states to abandon Russian energy carriers or at least reduce their dependence on them. In 2014, after the annexation of Crimea by Russia, the European Council supported the efforts of national governments to reduce gas imports by improving energy efficiency, as well as diversifying and developing domestic sources. A course was proclaimed to abandon the carbon-based energy system based on fossil fuels. Unfortunately, over the past eight years, member states have done little to diversify and modernize Europe's energy infrastructure. On the eve of the Russian aggression against the backdrop of the energy crisis in Europe and the rapid rise in natural gas and oil prices,

even the optimists of the new energy order realized that such a transition to green energy would be difficult at best. One of the results of the crisis was the revival of the term «energy security», which had seemed an anachronism in the past two decades.

Energy security has historically been defined as the availability of sufficient energy resources at affordable prices. However, according to Bordoff J. and O’Sullivan M. L., this definition no longer reflects reality; the risks the world faces today are more numerous and complex than in previous eras. To cope with the new threats and challenges, policy makers at the national and supranational levels must rethink the concept of energy security and develop new means of ensuring it. This process should be guided by four well-known principles: diversification, resilience, integration and transparency, but traditional methods of applying them will prove insufficient, and therefore new tools will inevitably have to be sought [5].

It should be noted that energy crises are increasingly shaking the international community. The causes of the energy crisis can be either traditional (e.g., physical shortages resulting from reduced investment in oil and gas or from increased demand for natural gas and oil as the economy recovers from the economic crisis, or political decisions (e.g., gas blackmail of the European Union by Russia in 2022), which leads to inadequate supplies) or new (e.g., rapid population growth (demographic factor); climate change, etc.).

Energy crises always lead to the emergence of new, usually innovative approaches and methods (e.g., development of wind and solar technologies, interstate and supranational institutions for developing and coordinating energy policy, etc.) as soon as the government, business and scientific community realize the new realities faced primarily by economically developed countries.

The geopolitical situation caused by Russian aggression has affected the pace and scale of transition to clean («green») energy in European countries, especially. Despite a slight increase in coal use in the short term, the European Union has accelerated the implementation of its green plans.

The state of energy security will obviously be affected by the growing confrontation between the United States and China, one of the consequences of which will most likely be an unprecedented restructuring of energy and raw material supply chains and the intensification of industrial policy. It should be noted that there are fears in the expert community that the accelerated

energy transition will inevitably lead to the formation of a new dependence of states, this time on China, given its dominance in the supply chain of clean energy. China is still preventing India from becoming one of the world's largest suppliers of solar panels. In this regard, some countries, especially the United States, have taken an ambiguous step – they have introduced incentives for domestic production and processing of critical minerals centralized in China.

The change in the security paradigm observed in Saudi Arabia can also affect global energy security. Thus, the strategic partnership that arose between Washington and Riyadh after the historic oil-for-security agreement concluded in 1945, under which Saudi Arabia for decades listened to the wishes of the United States on the issue of oil exports, is gradually becoming a thing of the past. Today, Riyadh pays less and less attention to US requests to supply oil to the markets by means that meet its national interests. Instead, Saudi Arabia is busy normalizing relations with US adversaries, including China and Iran, as evidenced by the choice of China as a guarantor of Iranian-Saudi rapprochement. Saudi Arabia also avoids cooling relations with Russia, which it continues to view as an important economic partner and an assistant in managing oil market volatility.

Thus, geopolitical risks in the twenty-first century will be a critical component that will contribute to the formation of energy and energy security policy.

List of references

1. Getman A. P., Yakoviyk I. V. (2019). The Strategy of the National Security of Ukraine: History of Reforms? *Problems of Legality*. Вип. 147. Р. 8–22. doi: 10.21564/2414-990x.147.186338.

2. Ломака В. С. Правова культура безпеки та її значення для забезпечення національної безпеки. *Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз* : зб. наук. статей за матеріалами наук. практик. конф., м. Харків, 19 травн. 2023 р. / редкол.: С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2023.

3. Яковюк І. В., Цвеліх М. П. Енергетична безпека Європейського Союзу в умові російської агресії проти України. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 170–191. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.274518>.

4. Яковюк І. В., Ципищук К. В. Енергетична безпека Європейського Союзу та її значення для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 627–629. DOI: 10.32782/2524–0374/2021–10/163.

5. Bordoff J., O'Sullivan M. L. The Age of Energy Insecurity. How the Fight for Resources Is Upending Geopolitics. April 10, 2023. URL: <https://>

Ломака В. С.¹

ПРАВОВА КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Потреби практики в сфері забезпечення національної безпеки завжди орієнтовані на сучасні і перспективні загрози і виклики, а тому потребують періодичної зміни способів і методів забезпечення безпеки, а також оновлення уявлень про безпеку. На протязі століть безпека сприймалася переважно в політичному та військовому вимірі. Однак з моменту виборені незалежності і розбудови України як демократичної і правової держави, що здійснює реінтеграцію до європейського цивілізаційного простору, відбувається поступова зміна парадигми національної безпеки (у випадку провідних країн Заходу – значно раніше).

Протягом ХХ ст. військові загрози сприймалися як одні з найреальніших і водночас найнебезпечніших. Відповідно стан суспільної свідомості, організаційні рішення державної влади, а також практична діяльність, пов'язана з підготовкою до оборони та її забезпеченням, використовувалися переважно для забезпечення безпеки в цих її вимірах і були цьому підпорядковані. Наприкінці ХХ ст. – на початку III-го тисячоліття, у зв'язку із руйнацією СРСР і розпуском Організації Варшавського договору, ситуація зазнала суттєвих змін. Військова безпека в тому її розумінні, як це було за часів «холодної війни» (попередження війни в Європі, недопущення тотального ядерного знищення), відійшла на другий план не тільки на рівні суспільної свідомості, але й політики національної безпеки більшості країн. Увагу суспільної й наукової свідомості привернули інші види загроз (корупція; організована, зокрема транскордонна, злочинність; сепаратизм; національний і релігійний екстремізм; торгівля людьми і наркотичними засобами; загроза поширення зброї масового знищення; фінан-

¹ Кандидат юридичних наук, докторантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

сово-економічні (наприклад, 2008 р.) і міграційні (наприклад, 2015 р.) кризи; екологічні катастрофи; епідемії тощо) і викликів (зміна клімату; послаблення (або й скасування) контролюючої/ розділяючої функції державних кордонів; конкуренція транснаціональних корпорацій з державами як головними суб'єктами міжнародного права тощо) системі національної і міжнародної безпеки. Під їхнім впливом народжується усвідомлення нових викликів і загроз, що постійно виникають або еволюціонують, усвідомлення зростаючої важливості все нових предметних сфер безпеки як реакція на нові виклики, можливості та загрози.

Сьогодні національна безпека України представляє собою систему, до структури якої входять як відносно автономні взаємопов'язані та взаємодоповнюючі компоненти, а саме: державна, воєнна, економічна, енергетична, інформаційна та інші підвиди безпеки. Дане уявлення про національну безпеку існує не лише на рівні свідомості, зокрема правової, науковців і експертів, але воно отримало нормативне відображення. Так, ухвалення Стратегії національної безпеки України (2020 р.) [1] обумовило розробку і введення в дію Стратегії забезпечення державної безпеки України; Стратегії воєнної безпеки; Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року; Стратегію енергетичної безпеки; Стратегії інформаційної безпеки; Стратегії кібербезпеки України; Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року; Стратегії біобезпеки та біологічного захисту тощо [2; 3].

Сьогодні вже не потребує доведення той факт, що національна безпека є явищем багатогранним, в рамках якого кожна із граней (підвидів безпеки) відіграє певну роль. Сучасна культура безпеки не тільки допускає, але й вимагає досягнення балансу між її різними вимірами. Так, при створенні механізмів забезпечення економічної безпеки необхідно узгоджувати не тільки економічні інтереси, але й енергетичні та екологічні потреби; враховувати інноваційні й технологічні процеси, пов'язані з глобалізацією, регіональною інтеграцією; науково-технічну революцію; розвиток соціального виміру; інформатизацію суспільства тощо.

Разом з тим, російсько-грузинський конфлікт (2008 р.) став першим поштовхом для усвідомлення того, що зброяна агресія однієї держави проти іншої в Європі не є чимось абстрактним, а міжнародна спільнота в такій ситуації демонструє безпорадність. Справедливість такого висновку довела російська агресія проти України, розв'язана в 2014 р і яка переросла в повномасштабну війну в 2022 р. Неоімперська зовнішня

політика Росії стала метавикликом, з яким міжнародна спільнота в особі ООН, а також НАТО і Європейський Союз намагаються впоратися.

Російська неоімперська політика, знарядям якої є воєнна агресія, інформаційні війни, енергетичний шантаж, стала несподіваним викликом як для теоретиків і дослідників проблем безпеки, так і для практиків насамперед країн Заходу, тоді як культура безпеки країн Східної Європи, насамперед Польщі і країн Балтії, традиційно наголошували на загрозі, яка походить від росії. У підсумку склалася ситуація, коли практика в сфері безпеки у багатьох випадках випереджає теорію. Небезпечність цієї ситуації полягає в тому, що досить часто ухвалення відповідних рішень не тільки в Україні, але й в інших державах, а також міжнародних інституціях, відбувається методом проб і помилок. Теорія, яка не має усталеного бачення з багатьох безпекових проблем, зокрема відновлення суверенітету і територіальної цілісності України [4], на жаль, сьогодні надто мало допомагає практиці. Тому дослідники, які займаються безпековою проблематикою, перебувають у скрутному становищі. У цьому зв'язку особливої актуальності та практичної значущості набуває культура безпеки.

Інтерес до культури безпеки в розвинених країнах Заходу з кінця ХХ століття [5]: термін уперше було використано в документі, розробленому після Чорнобильської катастрофи – він вказував на сукупність людських характеристик і настанов загалом; за майже сорок років сфера його використання зазнала суттєвих змін¹. Якщо спочатку вона базувалася на вузькому, «негативному» розумінні безпеки як «відсутності загроз», то в ХХІ ст. дослідники зосереджуються дедалі частіше ся на широкому та «позитивному» розумінні безпеки. У цілому слід зазначити, що феномен безпеки все краще розпізнається, описується та пояснюється².

¹ Сьогодні культуру безпеки у найбільш загальному вигляді трактують як продукт індивідуальних і групових цінностей, поглядів, сприйнятів, компетенцій і моделей поведінки, які визначають прихильність і стиль управління безпекою (при цьому така культура функціонує на двох взаємопов'язаних рівнях: управлінському та поведінковому).

² У дослідженнях авторів з країн Східної Європи поняття культури безпеки увійшло у науковий обіг на початку ХХІ ст. [6] (наприклад, у Польщі з виходить науковий журнал «Kultura Bezpieczeństwa»), тоді як в Україні використання даного терміна обмежене технікою безпеки на певному виробництві [7] або культурою безпеки особистості у зв'язку із різким зростанням ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного і соціально-політичного походження [8; 9].

Разом з тим було б передчасно стверджувати, що сучасна політика в сфері національної безпеки і адекватною сучасним потребам. Слід зазначити, що намагання забезпечити безпеку в одному з її об'єктивних вимірів досить часто здійснюється за рахунок іншого об'єктивного виміру, хоча, як ми зазначали вище, природа національної безпеки передбачає, що в довгостроковій перспективі повинен існувати відносний баланс між її різними підвидами¹. Вказана ситуація пов'язана як з недосконалістю знань про зміст феномену «безпеки», так і з труднощами практичного вирішення проблеми її забезпечення. Спроби різних суб'єктів здійснювати ручне керування багатьма процесами в сфері національної безпеки в режимі «ручного керування» очевидно не в змозі забезпечити потрібний баланс між окремими вимірами (підвидами) безпеки. Тому існує нагальна потреба у суттєвому підвищенні рівня культури безпеки різних суб'єктів, які відповідальні за розробку політики національної безпеки та її вимірів, а також тих, хто безпосередньо її реалізує. Це сприятиме кращому розумінню феномену національної безпеки, розкриттю її співвідношення з обороною, пізнанню взаємозв'язків між різними вимірами безпеки, а також прогнозуванню, розпізнанню нових викликів і загроз безпеці, пошуку адекватних відповідей на них.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 р. №392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>.
2. Яковюк І. В., Ромчук М. С. Еволюція політики національної безпеки України: від постійного нейтралітету і позаблокового статусу до участі в системі колективної безпеки. Харків : Право, 2023. (Серія «Наукові доповіді», вип. 26).
3. Yakoviyk I. V., Chyzhov D. A., Karpachova N. I., Hlushchenko S. V., Chaliuk Y. O. (2020). National security policy in Ukraine: a change in the system of power relations of the modern world. *Revista San Gregorio*. №42. Pp. 224–235.
4. Яковюк І. В., Білоусов С. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.
5. Pitgeon N. F. (1991). Safety Culture and Risik Management in Organizations. *Journal of Cross-Cutlural Psychology*. Vol. 22.

¹ Мова йде, наприклад, про досить складне узгодження вимог в рамках трикутників: економічна – екологічна – енергетична безпека або демографічна – економічна – екологічна безпека.

6. Cieślarczyk M. (2006). Kultura bezpieczeństwa i obronności. Siedlce.

7. Про затвердження Загальних вимог до системи управління діяльністю у сфері використання ядерної енергії: Наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 19.12.2011 N 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0017-12#Text>.

8. Романів Л. В., Пішак О. В., Бойчук Р. Р. Ультура безпеки, як складова базової культури особистості. *Молодий вчений*. 2017. №3.1 (43.1). С. 238–241.

9. Zhurbynskyi, D., & Tarasenko, A. (2018). Культура безпеки як система знань та умова сталого розвитку суспільства. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, (17), 47–52.

Чижев Д. А.¹

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Згідно статті 21 Конституції України, права людини є невідчужуваними і непорушними; відповідно до ч.2 ст.22 конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, Основний Закон містить положення про неможливість обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однак функціонування суспільства і держави обов'язково породжує ситуації, які вимагають від держави обмежити певні права і свободи, і потребують на окремі дослідження. Тому, наприклад, в науковій розвідці обмежень прав і свобод людини М. В. Савчин розкрив зміст критеріїв обмеження прав людини, вказуючи, що систематика прав людини зумовлює ціннісно-інтерсуб'єктне визначення допустимих обмежень основних прав, які мають бути зумовлені конкретними обставинами та нагальними потребами в демократичному суспільстві. Вимога до демократичної структури суспільства, на думку вченого, визначає стандарти інтерсуб'єктності у встановленні критеріїв обмежень прав людини, які вимагають відповідати нагальній суспільній потребі, заснованій на повазі гідності людини та балансів інтересів між інтересами

¹ Кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України

більшості і меншості [1, с.298]. В свою чергу, С. В. Шевчук у дослідженні законодавчих обмежень щодо реалізації конституційних прав і свобод, розкрив значення загально-правового принципу пропорційності для визначення конституційності таких обмежень [2, с.69–76], Аарон Барак (Aharon Barak) у роботі «Human rights and the irlimitations: the role of proportionality» також наголошує на необхідності застосування принципу пропорційності при здійсненні обмеження прав людини [3]. Джун М. Росс (June M. Ross) дослідив співвідношення обмеження прав людини у міжнародно-правових актах із можливістю та умовами такого обмеження, що містяться в Канадській хартії прав і свобод [4]; С. В. Шевчук здійснив аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо можливості обмеження реалізації прав і свобод особи [5]; О. В. Скрипнюк дослідив конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні [6, с.5–11].

У літературі зазначається, що, оскільки кожна особа має певні обов'язки та відповідальність перед суспільством, а зовнішній прояв суб'єктивних прав завжди є підставою для конфлікту або втручання у права інших осіб, міжнародне право визнає законність деяких обмежень на користування правами [7, с.136]. Так, ст.29 Загальної декларації прав людини передбачає можливість такого обмеження, встановлюючи при цьому, що при реалізації своїх прав і свобод людина повинна піддаватися тільки тим обмеженням, які встановлені законодавством з метою забезпечення визнання і поваги до прав і свобод інших і задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Що стосується позиції України щодо питання можливості обмеження реалізації окремих прав і свобод, то вирішення цього питання починається зі встановлення принципу неможливості їх обмеження. Так, ч.1 ст.64 Основного Закону встановлює, що конституційні права і свободи людини не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Вказане положення Т. М. Слінько пропонує розглядати у взаємозв'язку з нормою, що міститься в ч.3 ст.22 Конституції України, згідно з якою при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод. Так, Конституційний Суд України в Рішенні від 22.09.2005 року (справа про постійне користування земельними ділянками) підкреслив, що «звуження змісту й обсягу прав і свобод є їх обмеженням». Традиційно під по-

няттям «зміст прав людини» розуміють засоби і умови, за наявності яких у людини з'являються можливості задовольнити потреби, зокрема, що забезпечують її існування і розвиток. Обсяг прав людини – це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які втілені у відповідні права, що не є однорідними і загальними [8, с.43].

Під обмеженням прав і свобод людини М. В. Савчин розуміє втручання публічної влади у сферу приватної автономії індивіда виключно на підставі закону, яким запроваджуються певні заходи, спрямовані на забезпечення балансу приватних і публічних інтересів з метою захисту національної безпеки, громадського порядку, життя і здоров'я інших людей, авторитету правосуддя [1, с.291]. На думку інших авторів, обмеження прав і свобод представляє собою законодавче звуження змісту та (або) обсягу прав і свобод людини щодо її можливостей мати, володіти, користуватися й розпоряджатися соціальними цінностями, свободою дій і поведінки з метою захисту суверенітету і територіальної цілісності або громадського порядку, забезпечення економічної й інформаційної безпеки, охорони здоров'я, суспільної моралі й забезпечення захисту прав і свобод людини та є показником державних стандартів рівня життя людини [9, с.5].

Обмеження прав і свобод – правомірне, цілеспрямоване кількісне та (або) якісне применшення у процесі правореалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право особи, з боку інших осіб [10, с.3]. Щодо даного визначення слід вказати, що таке применшення можливих моделей поведінки відбувається з боку не всіх осіб, а лише з боку держави та органів публічної влади. При цьому, встановлюючи принципи, цілі і юридичну форму обмежень, тобто основні (загальні) умови обмежень прав і свобод, Конституція тим самим захищає людину і її права від дозвільних дій з боку держави, оскільки обмежує державну владу в можливості зазіхати на права людини, сферу її свободи [11, с.65].

Встановлені Конституцією України основи для правового обмеження прав і свобод людини і громадянина є необхідним елементом у сфері правового регулювання суспільних відносин. Але не можна забувати, що саме право є мірилом свободи, яка не може бути абсолютною. Необхідно розмежовувати конституційні обмеження і обмеження конституційних прав, які співвідносяться як загальне й особливе, оскільки Кон-

ституція сама є певним обмежувачем діяльності держави, державних органів, суспільства і людини. Закріплені у Конституції України підстави правового обмеження прав і свобод людини та громадянина базуються на принципі поєднання приватних і публічних інтересів. У свою чергу, захист публічних інтересів представлений у правовому механізмі такими підставами, як захист основ конституційного ладу і забезпечення оборони країни та безпеки держави [11, с.64–65].

Говорячи про обмеження прав і свобод людини, перш за все, слід вказати, що обмеженню підлягає не саме право, а його реалізація. На це вказується й у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка в статтях 8, 10, 11 закріплює положення, згідно з якими здійснення прав особи не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки і суспільного спокою, з метою попередження злочинів, захисту здоров'я і моральності або захисту прав і свобод інших осіб.

Список використаної літератури:

1. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.
2. Шевчук С. В. Значення загально-правового принципу пропорційності для визначення конституційності законодавчих обмежень щодо реалізації конституційних прав і свобод (зарубіжний досвід). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1. С. 69–76.
3. Barak Aharon. Human rights and their limitations: the role of proportionality. URL: <http://www.fljs.org/content/human-rights-and-their-limitations-role-proportionality-0>.
4. June M. Ross Limitations on Human Rights in International Law: Their Relevance to the Canadian Charter of Rights and Freedoms. URL: https://www.jstor.org/stable/762242?seq=1#page_scan_tab_contents.
5. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. К.: Реферат, 2010. 848 с.
6. Скрипнюк О. В. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 5–11.
7. Сорокун В. М. Міжнародно-правовий захист права на свободу совісті та віросповідання: монографія. Харків: Константа, 2010. 252 с.
8. Слінько Т. М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: Збірник наук. статей за матер. І наук.-практ. конф. з європ. права (м. Харків,

24 квітня 2018 р.) / ред. кол. А. П. Гетьман, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2018. С. 41–46.

9. Осинська О. В. Обмеження прав і свобод людини: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.

10. Стрекалов А. Є. Обмеження основних прав та свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2010. 20 с.

11. Сидорець Б. Обмеження прав людини (в контексті співвідношення Конституції України та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод). *Вибори та демократія*. 2012. № 1 (31). С. 63–69.

Яковюк І. В.¹

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Дослідження за підтримки НФДУ (проект № 2021.01.0106)

Основоположними актами в галузі міжнародного гуманітарного права, що визначають правове положення населення на окупованих територіях є насамперед Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, а також Гаазькі конвенції та додатки до них та інші джерела міжнародного права. Відповідно до статті 42 «Положення про закони і звичаї війни на суходолі», яке є додатком до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни (1907 р.), територія визнається окупованою, якщо вона фактично перебуває під владою армії супротивника. Окупація поширюється лише на ту територію, де така влада встановлена і здатна виконувати свої функції. З фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади, зазначено у статті 43 Положення, він вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо [1].

¹ Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права Європейського Союзу, завідувач сектором порівняльного правознавства НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

Відповідно до статей 24 та 50 IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949 р.) на окупаційну державу покладається обов'язок щодо забезпечення функціонування закладів освіти, при чому освіту дітей слід доручати особам з такими ж культурними традиціями та здійснювати по можливості особами їхньої національності, мови та релігії¹ [2]. У цьому зв'язку також слід згадати статтю 29 Конвенції ООН про права дитини², яка, зокрема, передбачає, освіта дитини повинна бути спрямована на виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження та до цивілізацій, відмінних від її власної [3].

Таким чином, нормами міжнародного гуманітарного права визначена пріоритетність надання освітніх послуг на окупованих територіях саме діючими освітянами, враховуючи наявність на окупованих територіях дітей, що потребують продовження освіти.

На тимчасово окупованих територіях розташовано близько 1300 шкіл (ця кількість змінюється залежно від процесу деокупації). Враховуючи

¹ Так, стаття 24 Конвенції передбачає, що сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб дітям до 15 років, за будь-яких обставин, полегшити догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями.

Відповідно до статті 50 окупаційна держава повинна в співробітництві з державними та місцевими органами влади сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за освіту дітей. Якщо місцеві установи виявляться неспроможними забезпечити освіту дітей, окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити ними дітей, які втратили батьків чи були з ними розлучені в результаті війни і які не мають можливості отримати необхідне піклування з боку близького родича або друга; навчання повинно здійснюватися по можливості особами їхньої національності, мови та релігії.

² Відповідно до статті 29 Конвенції ООН про права дитини освіта дитини повинна бути спрямована на:

b) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;

c) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження та до цивілізацій, відмінних від її власної;

d) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення.

наявність такої кількості закладів освіти та їх працівників на окупованих територіях цілком логічно постає питання про кваліфікацію та встановлення наявності або відсутності складу злочину, передбаченого частиною 3 статті 111¹ Кримінальним кодексом України (пропаганда у закладах освіти на користь агресора з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, в тому числі впровадження ворожих стандартів освіти), у педагогів, які продовжили працювати в закладах освіти після окупації.

Така постановка питання зумовлена тим, що важливим напрямом окупаційної політики росії виступає русифікація українського населення, якою охоплені насамперед сфери мови, культури, освіти та історії. Традиційно освітяни користуються особливою довірою серед населення: вчителі, батьки, учні та керівники мають особливі зобов'язання та очікування щодо одне одного, що означає їх взаємозалежність. Ця взаємозалежність спирається на розуміння та визначення зобов'язань та очікувань одне до одного. Вчителі, зазвичай, є взірцем поведінки як для учнів, так і їх батьків, а тому саме їх позиція часто є важливим фактором ідеологічного напрямку руху. Таким чином, довіра розглядається як життєво важливий компонент у роботі шкіл і включає в себе конкретні очікування, що інша сторона поводитиметься правильно і добре. Виконання цих очікувань з часом призводить до створення соціального капіталу і виступає в ролі ресурсу в перехідний період і під час змін, яким в даному випадку можна вважати проживання на тимчасово окупованій території [4, с.8]. Таким чином, позиція освітян набуває особливої цінності для цілей інформаційного протистояння у гібридній війні з окупантом.

У цьому зв'язку колабораційна діяльність в освітянській сфері становить безпосередню загрозу національній безпеці України, на що вказує внесення до Верховної Ради в порядку законодавчої ініціативи групою народних депутатів проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо збереження культурної спадщини України та національної пам'яті» [5]. Не потребує спеціального доведення той факт, що освіта відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини України та національної пам'яті українського народу як головних елементів формування його ідентичності, консолідації й розвитку української нації [6].

Реалізувати політику русифікації окупанти не здатні без залучення українських вчителів. В цих умовах діяльність директорів шкіл і їх заступників з виховної роботи, які впроваджують (вводять щось нове в дію, у практику) російські освітні стандарти, примушуючи вчителів переходити на них і навчати дітей російською мовою, а також погодження самих вчителів на «перекваліфікацію» за програмами окупантів, підпадає під поняття колабораціонізм. Увага до освітніх стандартів пов'язана з тим, що вони пов'язані з формуванням компетентностей, необхідних для соціалізації школярів та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу. Відповідно, заміна українського на російський стандарт тягне за собою переорієнтацію всієї системи цінностей українських школярів, викривлене осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їхнього впливу на світогляд громадянина та його само ідентифікацію. Під ч. 3 статті 29 КК України може підпадати, наприклад, поширення системи «казачої освіти», впроваджується мілітарного виховання, ведення антиукраїнської пропаганди, прищеплення учням «російського патріотизму», пієтет до так званих «героїв» агресії рф проти України тощо.

В цілому, як зазначає освітній омбудсмен С. Горбачов, переважна більшість вчителів не йде на співпрацю з окупантами (наприклад, Херсонський державний університет квітні 2022 р. тимчасово переніс центр управління у Івано-Франківськ), але серед них все ж трапляються окремі випадки колаборації [7]. За даними СБУ з початку 2023 р. більше ніж 30 педагогам повідомлено про підозру у добровільній співпраці з ворогом¹; серед них – керівники створених російськими окупантами «відділів

¹ СБУ викрила 11 педагогів-колаборантів в окупованому Маріуполі. Одну з колишніх вчительок за підтримку загарбників призначили заступником директора школи №26. Першим її рішенням було знищення всіх українських підручників. Також задокументовано злочинну діяльність очільниці так званого відділу освіти Маріуполя. За даними слідства, вона приймала звіти від керівників місцевих навчальних закладів щодо організації освітнього процесу за російськими стандартами [8].

² Мелітополі хоча жоден директор школи не погодився працювати на ворога, проте окремих викладачів використовують для знищення самоідентифікації українських дітей, використовуючи для цього насамперед школи, дитячі табори та різноманітні заходи з пропагандистами. Мова йде про «Рух перших» (у Запорізькій області нараховується 159 осередків), планується відкрити Дім Юнарії [16; 17].

освіти», а також директори захоплених українських шкіл та ліцеїв [12]. У свою чергу за даними Національної поліції станом на кінець 2022 року порушено 49 кримінальних проваджень (у вересні 2022 р. поліція звітувала про 19 кримінальних проваджень). Про підозру повідомили 10 особам. За результатами досудового розслідування, до суду спрямували 9 кримінальних проваджень [13]. З цього приводу слід зазначити, що на відміну від частин 2, 5 та 7 статті 111¹ КК України частина 3 цієї статті, що передбачає відповідальність за впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, не містить посилання на «добровільність», в наслідок чого як колабораційна діяльність може розглядатися і запровадження таких стандартів і під примусом¹.

Варто звернути увагу на той факт, що за даними соціологічної групи «Рейтинг», 68% українців вважають можливою амністією для вчителів, лікарів та соціальних працівників, стосовно яких встановлено факти колаборації з ворогом. Більшість українців вважає, що представники цих професій мають бути засуджені, але потім деякі з них – амністовані. Оскільки в багатьох випадках, наприклад вчителі, які вийшли на роботу та почали освітній процес за окупаційної влади, могли робити це під примусом. Водночас підтримка повної амністії доволі низька і становить лише 15% [15].

Працівниця управління освіти та директор навчального закладу Великобурлуцької територіальної громади Харківської області після окупації відкрито підтримувала дії РФ проти України [9].

У Херсоні очільниці двох середніх навчальних закладів знищили українські підручники та нав'язували кремлівське бачення історії України. Вчителів вони змушували викладати російською за програмами країни-агресора та погрожували їм переслідуванням з боку окупантів у разі відмови. У Северодонецьку очільниця місцевого «відділу освіти» активно «відновлювала» роботу освітніх інституцій на користь РФ. Жінка закликала місцевих педагогів підтримати російських загарбників та влаштуватись викладачами у школи, обіцяючи лояльне відношення окупантів та «зарплату» у рублях. Також з'ясувалося, що керівниця «районного управління освіти Новопсковського району лнр» періодично організовує поїздки вчителів на «курси переформатування» до міста Воронеж [10].

Керівники та вчителі генієських шкіл тиснуть на батьків майбутніх випускників, змушують їх надавати копії російських паспортів та копії оформлених за російським законодавством свідоцтв про народження їхніх дітей [11].

¹ На думку заступниці міністра юстиції України В. Коломієць покарання за статтею Кримінального кодексу про колабораціонізм загрожує тим педагогам, які умисно пропагують російські наративи у закладах освіти, підтримують тимчасову окупацію та навчають дітей за російською програмою [14].

Список використаних джерел:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
3. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Mitchell R., Kensler L. A. W., Tschannen-Moran M. (2016). Student trust in teachers and student perceptions of safety: positive predictors of student identification with school. *International Journal of Leadership in Education*. 21(2):1–20. DOI:10.1080/13603124.2016.1157211.
5. Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо збереження культурної спадщини України та національної пам'яті: проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1675340>.
6. Яковюк І. В. Колабораційна діяльність – злочин проти основ національної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5.
7. Які вчителі – колаборанти? URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100600>.
8. Освіта на службі в окупантів: у Маріуполі викрили 11 вчителів-колаборантів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7PyTamsBJuQ>.
9. Двоє громадян, маючи проросійські погляди, відкрито підтримували дії РФ проти України. URL: <https://www.unian.ua/incidents/u-harkivskiy-oblasti-policiya-zatrimala-dvoh-osvityan-kolaborantiv-novini-harkova-12032853.html>.
10. У СБУ розповіли, як вчителі-колаборанти працюють на окупантів. URL: <https://www.unian.ua/incidents/u-sbu-rozpozvili-yak-vchiteli-kolaboranti-pracyuvaina-okupantiv-12153282.html>.
11. Вчителі-колаборанти Генічеська готують документи для видачі «атестатів» випускникам шкіл. URL: <https://henichesk.city/articles/275821/vchiteli-kolaboranti-genicheska-gotuyut-dokumenti-dlya-vidachi-atestativ-vipusknkam-shkil>.
12. СБУ викрила понад 30 освітян-колаборантів, які займались русифікацією захоплених українських шкіл. URL: <https://t.me/SBUkr/7200>.
13. Амеліна К. Проти вчителів-колаборантів відкрили 49 кримінальних проваджень – Нацполіція. URL: https://lb.ua/society/2023/01/14/542559_protivchitelivkolaborantiv.html.
14. Кречетова Д. У Мін'юсті уточнили, кого з педагогів в окупації каратимуть за колабораціонізм. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/25/248395/>.
15. Вчитель продовжував працювати в окупації. Він колаборант чи ні? URL: <https://expres.online/lyudi-i-problemi/vchitel-prodovzhuvav-pratsyuvati-v-okupatsiivin-kolaborant-chi-ni>.

16. Зомбування молоді: у Мелітополі окупанти відкрили «Дім Юнармії». URL: <https://society.novyny.live/zombuvannia-molodi-u-melitopoli-okupanti-vidkrili-dim-iunarmiyi-95253.html>.

17. РФ створила на окупованих територіях юнацький «Рух перших» з ознаками тоталітарного культу. URL: https://lb.ua/society/2022/12/21/539830_rf_stvorila_okupovanih_teritoriyah.html.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Домнічева А. О.¹

РОЛЬ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Слід почати з того, що механізм цивільного захисту Європейського Союзу є найбільшою в світі системою надання міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях. Він включає різнопланові ресурси та форми допомоги від 27 держав-членів та країн-кандидатів в ЄС [1].

Початок функціонування Механізму цивільного захисту ЄС було запроваджено Рішенням Ради Європейського Союзу від 23 жовтня 2001 р. в м. Люксембурзі про його заснування. З моменту створення у 2001 році Механізм цивільного захисту ЄС був задіяний у більш ніж 600 надзвичайних ситуаціях та кризах в ЄС та за його межами. Його першочергова роль полягає у сприянні співпраці з метою надання допомоги цивільному населенню в разі великих надзвичайних ситуацій, які вимагають термінових заходів реагування. Таким чином будь-яка країна, виключаючи її фактичне відношення до складу Європейського Союзу, може подати через Центр заявку на надання гуманітарної допомоги. Допомога може мати форму матеріально-технічної підтримки, міжнародних команд та обладнання, її надання шляхом залучення експертів для проведення оцінки ситуації тощо.

8 грудня 2008 р. в Брюсселі між Україною та Європейським Союзом було підписано Адміністративну домовленість щодо співпраці у галузі цивільного захисту, що стало першим офіційним документом, який встановив правові рамки співробітництва між МНС України та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту Співтовариства та Оперативно-черговою службою МНС України.

Подальшим поштовхом до приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС стало передання дорожньої карти вступу до Механізму

¹ Студентка 3 курсу факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

комісаром ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Я. Ленарчичем 19 жовтня 2022 р. Цей документ наголосив на конкретних кроках, які мають бути впроваджені в Україні задля подальшого повноправного її членства в цій системі. При цьому Міністру внутрішніх справ України Д. Монастирському було зауважено, що тривалість такого процесу залежить від обох сторін водночас.

І нарешті, важливою датою в аналізі даного питання є 20 квітня 2023 року. Саме в цей день за участі Міністра внутрішніх справ І. Климєнка та комісара ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Я. Ленарчича відбулася церемонія підписання угоди про вступ України в систему Механізму цивільного захисту ЄС. Таким чином, Україна стала 36 державою-учасницею Механізму цивільного захисту ЄС – ініціативи, через яку українцям надійшли тисячі тонн гуманітарної допомоги під час повномасштабної війни, розв'язаної рф.

Слід зазначити, що через Механізм ЄС направляв Україні екстрену допомогу і від початку повномасштабної війни, розв'язаної рф, проте «тепер, будучи повноправним членом, Україна також зможе направляти допомогу через Механізм у той час, коли інша країна опиниться в кризовій ситуації».

Як зазначив комісар ЄС з питань гуманітарної допомоги Ленарчич, присутній у Києві, Україна активувала механізм цивільного захисту від самого початку повномасштабного російського вторгнення, при цьому процес її входження став найдовшим і найскладнішим в історії України. «Підписанням угоди розпочинається нова глава в історії України. Вона не просто сидітиме за спільним європейським столом, Україна формуватиме політику і практику цивільного захисту», – сказав він.

Таким чином, вважаю, що приєднання України до механізму цивільного захисту ЄС має декілька наслідків. По-перше, це забезпечить підвищення рівня безпеки населення в Україні та інших країнах ЄС. Допомога від ЄС у разі надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, техногенні аварії та інші небезпечні події, дозволяє швидко та ефективно реагувати на такі ситуації та зменшувати їхні наслідки. Отже, Україна входженням до Механізму цивільного захисту ЄС продемонструвала свою готовність співпрацювати з міжнародними партнерами з питань безпеки та захисту населення від надзвичайних ситуацій.

По-друге, вступ до Механізму цивільного захисту ЄС дозволить Україні покращити свої технічні та організаційні здібності в галузі ци-

вільного захисту, адже українські експерти братимуть участь у спільних тренуваннях, семінарах та навчаннях з питань цивільного захисту, що сприяє підвищенню їхньої кваліфікації та здатності ефективно діяти в надзвичайних ситуаціях.

По-третє, вступ до механізму цивільного захисту ЄС сприятиме поглибленню співпраці між Україною та країнами ЄС в галузі цивільного захисту. Це дозволяє встановлювати нові контакти та обмінюватися досвідом та знаннями, що сприятиме підвищенню рівня співпраці та забезпеченню більш ефективного реагування на надзвичайні ситуації, що посідає важливе місце в умовах повномасштабної війни в Україні.

Отже, вступ України до Механізму цивільного захисту ЄС має позитивні наслідки, які допомагають забезпечувати безпеку та добробут населення в регіоні. Саме цей Механізм дасть змогу Україні повноцінно використовувати всі інструменти та програми Євросоюзу для розвитку національної системи цивільного захисту та залученню допомоги в умовах повномасштабної війни, розгорнутої рф.

Список використаної літератури:

1. Подскальна О. А. Приєднання України до механізму цивільного захисту Європейського Союзу – один із пріоритетів її європейського вибору. *Інвестиції : практика та досвід*. 2015. № 19.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дочия А. М.¹

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК КРАЇНИ-КАНДИДАТА В ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Україна – держава, яка розташована у Східній Європі, з населенням близько 43 мільйонів людей. Україна має складну історію, оскільки про-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тягом століть перебувала під владою різних імперій та держав. У 1991 році Україна проголосила свою незалежність від Радянського Союзу. Відтоді Україна прагне до тісніших зв'язків із Європейським Союзом. У 2014 році Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, яка включає положення про економічну співпрацю, політичний діалог та безвізовий режим [1]. Відносини між Україною та ЄС часом були складними через такі проблеми, як корупція, політична нестабільність та конфлікт на сході України. Тим не менш, Україна залишається відданою своєму шляху до європейської інтеграції і продовжує працювати над зближенням з Європейським Союзом.

Україна має значний економічний потенціал, сумісний з економічними пріоритетами ЄС, що робить її перспективним кандидатом на членство в ЄС. Економіка України є різноманітною, з сильними сторонами в таких секторах, як сільське господарство, промисловість, енергетика та ІТ. Крім того, Україна досягла прогресу в проведенні ринкових реформ, які добре узгоджуються з економічними пріоритетами ЄС. Також, слід визнати, що існують виклики на шляху економічної інтеграції України з ЄС, але, зрештою, економічний потенціал України та її відповідність пріоритетам ЄС роблять її сильним кандидатом на членство в ЄС. Як зазначено, Україна має багатогалузеву економіку. Ключові сектори сильних сторін складають: 1) сільське господарство – Україна є одним з найбільших у світі виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, країна має родючі ґрунти та сприятливий клімат для вирощування сільськогосподарських культур, зокрема зернових, таких як пшениця, ячмінь та кукурудза, а іншими важливими сільськогосподарськими продуктами є соняшник, соя та цукровий буряк [2]; 2) промисловість – Україна має добре розвинений промисловий сектор, сильними сторонами якого є металургія, машинобудування та хімічна промисловість, країна також є великим виробником залізної руди, вугілля та сталі [3, 4]; 3) енергетика – Україна має колосальний потенціал у вуглевидобувній промисловості, у видобутку нафти та природного газу [5]; 4) ІТ – Україна має процвітаючу ІТ-індустрію з великою кількістю висококваліфікованих розробників програмного забезпечення та інженерів. Останніми роками ІТ-сектор країни стрімко зростає завдяки сприятливому бізнес-середовищу, низьким витратам та високоосвіченій робочій силі [6].

Загалом, економіка України має значний потенціал для зростання. Природні ресурси, високоосвічені працівники та вигідне стратегічне

розташування роблять країну привабливою для іноземних інвестицій та торгівлі. З моменту здобуття незалежності у 1991 р. Україна зазнала значних ринкових реформ. Ці реформи були спрямовані на перехід країни від централізованої планової економіки до ринкової, з метою підвищення економічної ефективності, посилення конкуренції та залучення іноземних інвестицій. Деякі з ключових ринкових реформ, які були впроваджені в Україні, включають: 1) приватизацію – Україна приватизувала багато державних підприємств, включаючи великі промислові підприємства, з метою підвищення ефективності та зменшення участі держави в економіці; 2) лібералізацію торгівлі – Україна знизила тарифи та інші торговельні бар'єри з метою підвищення конкуренції та стимулювання експорту; 3) фіскальні реформи – Україна впровадила фіскальні реформи з метою покращення збирання податків та зменшення корупції, і включає запровадження фіксованої ставки податку та впровадження електронних систем подачі та сплати податків; 4) реформи фінансового сектору – Україна реформувала свій фінансовий сектор з метою сприяння конкуренції та покращення доступу до кредитів, що включало створення системи страхування вкладів, запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та створення кредитного бюро [7].

Вплив цих реформ на економіку України був неоднозначним. У той час як деякі реформи призвели до збільшення інвестицій, зростання та підвищення ефективності, інші зіткнулися з проблемами у впровадженні і поки що не дали бажаних результатів. Крім того, корупція залишається значною проблемою в Україні, яка перешкоджає ефективності деяких з цих реформ. Тим не менш, відданість України ринковим реформам допомогла позиціонувати країну як привабливу для іноземних інвестицій і торгівлі, а також сприяла зростанню її економічного потенціалу.

Стратегічне розташування України між Європою та Азією робить її потенційним транзитним хабом для торгівлі між цими двома регіонами. Країна розташована на перехресті основних транспортних шляхів, включаючи наземні, морські та повітряні шляхи. Інфраструктура України, включаючи порти, залізниці та автомагістралі, має потенціал для підтримки руху товарів між ЄС та Азією. Однією з ключових переваг України як транзитного хабу є її близькість до ЄС. Україна межує з чотирма країнами-членами ЄС: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, і має давні торговельні відносини з ЄС. Це означає, що товари мож-

на відносно легко транспортувати до та з ЄС, зменшуючи транспортні витрати і час транзиту. Ще однією перевагою розташування України є її вихід до Чорного та Азовського морів, які забезпечують прямий доступ до інших основних судноплавних маршрутів, включаючи Середземне море та Близький Схід. Україна має кілька великих портів, у тому числі Одеський і Південний, які здатні обробляти великі обсяги вантажів. Потенціал України як транзитного вузла також посилюється завдяки постійним зусиллям, спрямованим на покращення інфраструктури.

Якщо Україна приєднається до єдиного ринку ЄС, вона отримає доступ до одного з найбільших та найбільш інтегрованих економічних просторів у світі. Це принесло б численні переваги, включаючи збільшення торговельних та інвестиційних можливостей. Хоча інтеграція України до єдиного ринку ЄС пропонує численні переваги, існують також значні виклики, які необхідно вирішити. Дві з ключових проблем – це гармонізація законодавства: однією з вимог для включення України до єдиного ринку ЄС є прийняття правил і стандартів ЄС. Це може бути тривалим і дорогим процесом, оскільки вимагає значних змін у правовій та регуляторній системах України; та корупція, яка є значною проблемою в Україні, і вона може стати серйозною перешкодою на шляху інтеграції країни до єдиного ринку ЄС. Корупція збільшує витрати на ведення бізнесу, зменшує іноземні інвестиції та підриває верховенство права [8].

Щоб вирішити ці проблеми, Україна має зробити кілька кроків. По-перше, уряд має взяти на себе зобов'язання щодо гармонізації законодавства, розробивши чіткий план прийняття та імплементації норм і стандартів ЄС. Уряд також повинен надавати підтримку малому та середньому бізнесу, щоб допомогти їм відповідати новим правилам. По-друге, Україна повинна вжити рішучих заходів для подолання корупції, включаючи реалізацію антикорупційних заходів, зміцнення правоохоронних органів, а також підвищення прозорості та підвітності в державних установах. Загалом, інтеграція України до єдиного ринку ЄС не буде легкою і вимагатиме значних зусиль та інвестицій. Однак, якщо Україна зможе вирішити проблеми гармонізації законодавства та боротьби з корупцією, вона зможе отримати вигоди від збільшення обсягів торгівлі.

Включення України до єдиного ринку ЄС усуне торговельні бар'єри, такі як тарифи, та зменшить нетарифні бар'єри для торгівлі, такі як правила та стандарти. Це створить нові можливості для українського бізнесу продавати свої товари та послуги до ЄС, а також зробить продукцію

ЄС більш доступною для українських споживачів. Надалі, це призведе до збільшення інвестицій. Так, включення України до єдиного ринку ЄС збільшить іноземні інвестиції завдяки створенню більш стабільного та передбачуваного бізнес-середовища. Компанії з ЄС з більшою ймовірністю інвестуватимуть в Україну, якщо матимуть впевненість у правовій та регуляторній системах країни, а також якщо знатимуть, що з України вони зможуть отримати доступ до всього ринку ЄС. Це також забезпечить і доступ до фінансування. Приєднання до єдиного ринку ЄС надасть Україні доступ до фінансових програм ЄС, таких як Європейський інвестиційний банк, який надає кредити та гарантії для інфраструктурних та інших проєктів. Це допоможе Україні модернізувати свою інфраструктуру, стимулювати економічне зростання та підвищити рівень зайнятості; Додатково можливо розглянути і впровадження гармонізації стандартів, таке як включення України до єдиного ринку ЄС вимагатиме від країни прийняття норм і стандартів ЄС. Це покращить якість та безпеку українських товарів та послуг, зробить їх більш конкурентоспроможними на світових ринках. Все це дасть змогу покращити економічну стабільність: приєднання до єдиного ринку ЄС зробить економіку України більш стабільною та менш чутливою до зовнішніх шоків. Інтеграція України в економічні та політичні інститути ЄС забезпечить більшу безпеку та передбачуваність для інвесторів та бізнесу [9].

Сьогодні Україна стикається з низкою проблем у реалізації свого економічного потенціалу, включаючи війну, політичну нестабільність, корупцію. Ці виклики призвели до браку іноземних інвестицій, відтоку кваліфікованих кадрів та повільних темпів економічних реформ. Війна є головним викликом для України, адже вона порушила ланцюги поставок, пошкодила інфраструктуру та призвела до втрати експорту. Незважаючи на ці виклики, Україна має можливості для посилення свого економічного потенціалу. Збільшення інвестицій в інфраструктуру, зокрема в транспорт та енергетику, може допомогти покращити сполучення країни та зменшити торговельні витрати. Подальші ринкові реформи, такі як дерегуляція, спрощення податкового законодавства та лібералізація торгівлі, також можуть допомогти залучити іноземні інвестиції та прискорити економічне зростання.

Свого часу, інші країни-кандидати на вступ до ЄС успішно трансформували свою економіку, впроваджуючи ринкові реформи та інвестуючи в інфраструктуру. Наприклад, Польща зазнала значних економічних

перетворень у 1990-х роках, після розпаду комуністичного режиму, шляхом проведення ринкових реформ, приватизації державних підприємств та залучення іноземних інвестицій. В результаті країна пережила значне економічне зростання, і зараз вона є однією з найбільш швидкозростаючих економік в ЄС. Аналогічно, Румунія впровадила ринкові реформи у 2000-х роках, що призвело до збільшення іноземних інвестицій та економічного зростання. Економіка країни розширилася, з високими темпами зростання в таких секторах, як ІТ, автомобілебудування та сільське господарство. Отже, Україна стикається зі значними викликами в реалізації свого економічного потенціалу, але в неї є можливості для посилення економічного зростання за рахунок інвестицій в інфраструктуру та ринково орієнтованих реформ.

Отже, у цій статті було обговорено економічний потенціал України як сильного кандидата на членство в Європейський Союз. Також, було надано огляд економіки України, включаючи її ключові сектори та сильні сторони, обговорено її ринкові реформи та потенціал як транзитного хабу для торгівлі між ЄС та Азією. Більш того, було проаналізовано поточний стан економічних відносин між ЄС та Україною, переваги потенційного включення України до єдиного ринку ЄС та потенційні виклики для економічної інтеграції. Незважаючи на війну та політичну нестабільність, Україна має можливості для посилення свого економічного потенціалу за рахунок збільшення інвестицій в інфраструктуру та проведення ринкових реформ. Успішні економічні перетворення в інших країнах-кандидатах на вступ до ЄС, є прикладом того, як ці реформи можуть призвести до сталого економічного зростання та процвітання. Отже, економічний потенціал України добре узгоджується з економічними пріоритетами ЄС, що робить її сильним кандидатом на членство в ЄС. Країна має значний потенціал у ключових секторах економіки, і може забезпечити збільшення торговельних та інвестиційних можливостей для ЄС. Тому важливо, щоб Україна продовжувала визначати пріоритети економічних реформ і спиралася на свої сильні сторони, щоб реалізувати свій потенціал як країна-кандидат на вступ до ЄС.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. №984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. У Держстаті розповіли, що в Україні відбувається з сільгоспвиробництвом. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/u-derzhstati-rozpovili-shcho-v-ukrajini-vidbuvayetsya-z-silgospvirobnictvom-novini-11614915.html> .

3. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001–2011 роки. URL: https://web.archive.org/web/20180806043524/http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp_rik/orp_06_u.htm.

4. Українська металургія у 2021 виробила на 3,6% більше сталі та посіла 14 місце за цим показником у світі. URL: <https://web.archive.org/web/20220129202606/https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/29/681904/>

5. Центр Разумкова. Енергетика України: виклики та ініціативи. Київ: Заповіт, 2020. С. 29–49. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_energy_initiatives.pdf.

6. Обсяг українського ІТ-ринку може скласти 3,6 мільярда – звіт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2013/03/27/368078/>.

7. Ринкові в Україні: досягнення і невдачі. URL: <https://buklib.net/books/25781/>.

8. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь. Розвиток партнерських відносин між державою і бізнесом. С.164–166. URL: <https://web.archive.org/web/20100919154922/http://www.nbu.gov.ua/books/2010/10nandop1.pdf>.

9. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь. Ідеологія трансформації суспільного розвитку. С.9–17. URL: <https://web.archive.org/web/20100919154922/http://www.nbu.gov.ua/books/2010/10nandop1.pdf>.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Житинський О. В.¹

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ВИКЛИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО ПОСТІЙНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Гуманітарна безпека як відносно новий підвід у структурі національної безпеки спрямована на забезпечення державного суверенітету в гу-

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

манітарній сфері [1]¹. Базовими елементами гуманітарної сфери, через які розкривається духовний потенціал людини, є такі категорії як освіта, наука, релігія і культура. На відміну від інших об'єктів гуманітарної безпеки, освіта є тим суттєвим чинником, який сприяє стабільності держави та формує світогляд її громадян. Саме освіта дозволяє нам передавати, відтворювати та, зрештою, створювати нову культуру. Ту саму роль освіта відіграє і щодо науки – лише освічений індивід, що засвоїв та обробив науковий доробок своїх попередників, здатний створити новий науковий продукт. Водночас освіта конче потрібна для створення суспільства, здатного визначати і реагувати на виклики. Тому необхідно, щоб держава мала усвідомлення того, що правильна освітня політика є важливим складником асиметричної відповіді на виклики гібридної війни РФ проти України. Ба більше, в сьогочасному українському контексті освіту слід розглядати як інструмент реінтеграції молоді з тимчасово окупованих територій як до, так і після їх повернення під загальну юрисдикцію України.

Метою цієї статті є аналіз викликів національній безпеці України, пов'язаних з освітньою цариною, які потенційно можуть перерости в загрози після звільнення тимчасово окупованих територій (далі – ТОТ). Ця проблематика набула нового значення з розширенням географії тимчасової окупації, коли РФ почала негайно впроваджувати свої освітні стандарти на захоплених територіях, а світлини російських підручників в українських школах масово поширювалися мережею.

По-перше, увагу вітчизняних науковців, громадських організацій та міжнародної спільноти неодноразово привертала проблема мілітаризації освітньо-виховного процесу на території АР Крим. Так, Генеральна Асамблея ООН ухвалила низку резолюцій², в яких висловила свою стур-

¹ Гуманітарна безпека у вітчизняній націобезпекознавчій доктрині майже не виділяється як окремий елемент у структурі державної безпеки, що впливає і на законодавчу практику, зокрема чинний Закон «Про національну безпеку України». Нині уневажнений Закон «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. оперував категорією як «соціальна та гуманітарна сфера», проте не містив чіткого визначення суті і меж «соціального» та «гуманітарного» складників. Автори Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 р., яка так і залишилось проектом, *perse* дотримувались такого ж підходу.

² <https://undocs.org/ru/A/RES/72/190>; <https://undocs.org/ru/A/RES/73/263>; <https://undocs.org/ru/A/RES/74/17>; <https://undocs.org/ru/A/RES/75/29>; <https://undocs.org/ru/A/RES/76/70>.

бованість спробами РФ використовувати освіту для індоктринації дітей з метою їх призову до російських збройних сил, закликала РФ зупинити зусилля з офіційного включення кримських закладів освіти в систему «воєнно-патріотичного» виховання і наполегливо закликала росію забезпечити доступність освіти українською¹ та кримськотатарською мовами у Криму. Либонь найяскравішим проявом політики мілітаризації освіти є діяльність «Всеросійського воєнно-патріотичного суспільного руху Юнармія», започаткованого 2016 р. з ініціативи С. Шойгу та вкоріненого в систему загальної середньої освіти не лише Криму, але й ОРДЛО² і новоокупованих територій³. Як влучно зазначив В. Горбулін, ця парамілітарна структура є аналогом сумнозвісного «Гітлер'югенда», тоді як «Российское движение школьников» створено на подоби радянської піонерії [4, с. 84]. Така політика цілком вкладається в концепцію «гібридної війни», а її цілями слушно називають пропаганду служби у збройних силах росії серед української молоді, залякування зовнішніми загрозами, поширення культури війни, збільшення чисельності носіїв ідей «російського світу», формування у дітей ідеологічно правильного образу «ворога», знищення української ідентичності й розрив зв'язків з Україною [5; 6, с. 204]. Отож, можна погодитися з Б. і В. Дем'яненками в тому, що після звільнення нині окупованих територій перед державою гостро постане питання реадптації тамтешніх школярів, які пройшли через юнармійський рух [5]. На жаль, ані Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та міста Севастополя⁴, ані план заходів з її реалізації⁵ не констатують наявність вищезгаданої

¹ 19 квітня 2017 р. судді МС ООН одногослоно зобов'язали росію забезпечити доступ до освіти українською мовою в Криму, однак сьогодні там функціонує лише 1 частково українськомовна школа, тоді як в ОРДЛО ані викладання українською, ані її вивчення взагалі не здійснюється (Див.: [2; 3, с. 47]).

² «Умереть за Россию» или «мобилизовать себя»: к чему «Юнармия» готовит детей в Крыму. *Крым. Реалии*. URL: <https://ru.krymr.com/a/krym-deti-yunarmiya-gos-siya/31660294.html>.

³ «В Мариуполи помітили загоны «путінюгенд»: як «юнармія» марширує знищенням містом (відео)». URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-mariupoli-pomitili-zagoni-putinyugend-yak-yunarmiya-marshiruye-znischenim-mistom-video-2118520.html>.

⁴ Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533>.

⁵ Розпорядження КМУ від 29 вересня 2021 р. № 1171-р «Про затвердження плану заходів з реалізації стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої

проблеми та вочевидь потребують оновлення¹. На наш погляд, необхідною є розробка комплексу заходів, унаправлених на повернення школярів та студентів з ТОТ в український суспільний простір, а реалізація цього прикладного завдання має відбуватись як до, так і після деокупації.

По-друге, офіційно незадекларованим поки залишається підхід держави до розв'язання питання щодо формування педагогічного складу загальноосвітніх закладів, передусім викладачів предметів гуманітарного циклу. У цьому контексті варто звернути увагу на іноземний, зокрема хорватський, досвід інтеграції окупованих територій. Як зазначає В. Розумюк, уряд Республіки Хорватія оголосив амністію мешканців «Сербської Країни», винних у державній зраді, антидержавній пропаганді та агітації. Серед іншого, вчителі-колаборанти не притягались до відповідальності, якщо прямо не закликали до вбивств та геноциду. А проте, сам автор визнає: «Хорватський досвід масштабної загальної амністії переконливо свідчить, безкарність колаборантів і зрадників Батьківщини закладає міну уповільненої дії під цілісність держави та ставить під загрозу її майбутнє» [7, с. 315, 316]. З цього приводу представниця Президента України в АР Крим Т. Ташева написала таке: «Окремо скажемо про вчителів, які просто продовжували виконувати свою роботу. Якщо вони не «промивали мізки» дітям пропагандистською історією РФ, не тиснули на дітей, активно впроваджуючи освітні стандарти країни-окупантата, та не займалися мілітаризацією освіти, такі вчителі не повинні нести кримінальну відповідальність»² (курсив наш – О. Ж.). Проте, на наш погляд, з цих слів доконечно не зрозуміло, чи зможуть такі вчителінадалі працювати за фахом. Об'єктивно викликають сумніви авторитет і професійна придатність педагога, який, приміром, є філологом-україністом за освітою, але протягом 9 років викладав російську мову та літературу, при цьому не поширюючи російські ідеологічні наративи. Іншими словами, слід враховувати не тільки критерій «нейтральності» чи «патріотичності», а й професіоналізм педагога, його знання

території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-1171r>.

¹ «Данілов анонсував зміну стратегії звільнення Криму: про що йдеться». ТСН. URL: <https://tsn.ua/ato/strategiya-deokupaciyi-krimu-vimagaye-zmini-prioritetiv-danilov-2276368.html>.

² Таміла Ташева. Кого в Криму мають покарати за колабораціонізм. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/13/7384698/>.

предмета. З огляду на це, доречним є формування «кадрового резерву»¹, яке нещодавно анонсувала профільний міністр І. Верещук. Вона заявила, що його основу складатимуть понад 50 тисяч осіб, які виїхали з Криму після 2014 року та які обійматимуть посади працівників бюджетної сфери на деокупованому півострові². Утім, Мінреінтеграції планує оприлюднити відповідну стратегію лише для Криму, тоді як території окремих районів Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей у цьому аспекті, очевидно, поки залишаються поза увагою урядовців.

По-третє, Українська держава, судячи з усього, поки що не має відповіді на так зване «мовне питання», яке в освітньому процесі відіграє важливу роль для учнів, студентів і їх батьків. Конституційний Суд у рішенні від 14.07.2021 року № 1-р/2021 зазначив, що метою державної мовної політики є захист державної мови як важливого і дієвого інструменту забезпечення єдності держави та її національної безпеки, а загроза українській мові рівносильна загрозі національній безпеці України. Ба більше, Суд підкреслив, що російська мова, яка є офіційною мовою відповідної національної держави, не потребує спеціальних заходів підтримки для розвитку своїх виражальних ресурсів такою мірою, як цього потребує кримськотатарська мова, що в жодній країні світу, крім України, не представлена статистично широким колом її носіїв [9]. Водночас суддя В. Колісник в окремій думці³ стосовно вищезазначеного рішення наголосив, що нинішня модель законодавчого визначення місця та ролі державної мови, порядку та сфер її застосування, можливо, потребуватиме зміни після повернення нині окупованих територій під юрисдикцію України. Цікаво, що суддя В. Лемак також приділив увагу окупованим теренам, проте в статистично-історичному контексті⁴.

¹ Не можна не погодитись з С. Федчишиним в тому, що держава має виробити таку модель, яка б забезпечила конституційне право на рівний доступ до державної служби і водночас гарантувала б ефективність кадрового резерву шляхом вироблення належних стимулів та гарантій, як-то надання державою житла, додаткової оплачуваної відпустки, встановлення надбавки до заробітної плати за роботу на деокупованих територіях тощо (Див.: [8, с.231]).

² Див.: «Як створюватиметься кадровий резерв для Криму. Ексклюзив із віцепрем'єркою України Іриною Верещук». *Крим. Реалії*. URL:<https://ua.krymr.com/a/krym-deokupatsia-kadrovu%D1%88-rezerv-ir%D0%BDna-vereshchuk/32274050.html> (дата звернення: 19.03.2023).

³ Окрема думка судді Конституційного Суду України Колісника В. П. (п. 6). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ne01d710-21#Text>.

⁴ У 2010/2011 навчальному році лише четверта частина від загальної кількості шкіл Донецька були українськими. В АР Крим у 2013/2014 навчальному році

По-четверте, Стратегія деокупації та реінтеграції Криму та Севастополя передбачає надання мешканцям тимчасово окупованих територій особливої підтримки у доступі до вищої освіти (так звана «позитивна дискримінація»), однак з її змісту неясно, чи будуть збережені такі пільги після деокупації ТОТ і якщо так, то протягом якого періоду. Між іншим, практика спрощеного вступу випускників шкіл Криму та ОРДЛО доукраїнських ЗВО дала свої плоди (див. Таблицю). Ще у 2016 р. абітурієнти з АР Крим, окремих районів Донецької та Луганської областей отримали можливість вступати до деяких ЗВО України за результатами вступних іспитів без ЗНО, паспорта та атестата (за допомогою освітніх центрів «Донбас-Україна» та «Крим-Україна»). З кожним роком кількість таких ЗВО та охочих вступити до них зростала, а у 2020 році Верховна Рада з ініціативи В. Зеленського дозволила абітурієнтам з ТОТ вступати до будь-якого українського ЗВО за спрощеною процедурою. Таке рішення спричинило неоднозначну реакцію суспільства, проте зі стратегічного погляду воно було виправданим (хоч і запізним), а його ефект був затьмареним пандемією COVID-19 та початком нової фази російсько-української війни.

Таблиця

Статистика вступу абітурієнтів з Криму та ОРДЛО до ЗВО України за спрощеною процедурою (через освітні центри)¹

ОЦ \ Рік	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Крим	153	204	254	265	397	337
Донбас	855	1346	1522	1600	1629	1746

Експерти визнають, що переважна більшість молоді з Криму та ОРДЛО все ж віддавала перевагу здобуттю вищої освіти на окупованих територіях. Атому, на наш погляд, чинний порядок визнання освітніх кваліфі-

українською мовою навчалися 12 694 учні (7,2%) в 7 школах, у місті Севастополі була лише одна школа з українською мовою навчання. Окрема думка (збіжна) судді Лемака В. В. (п. 4). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nd01d710-21#Text>.

¹ Таблицю створено за даними вебсторінки «Втрачені агенти змін: чи справді Україна робить усе для залучення абітурієнтів з ТОТ», що збігаються з офіційними даними МОН. URL: <https://zmina.info/articles/vtracheni-agenty-zmin-chy-spravdi-ukrayina-robyt-vse-dlya-zaluchennya-abituriyentiv-z-tot/>.

кацій, здобутих на ТОТ¹, вже давно потребує спрощення принаймні з таких причин: 1) він стосується лише вищої освіти; 2) таке визнання можливе лише за умови проходження атестації у ВНЗ, розташованому на підконтрольній Україні території; 3) атестація, своєю чергою, можлива лише за наявності у заявника документа про повну або базову загальну середню освіту державного зразка, а в разі відсутності такого, заявник має бути зарахований до закладу загальної середньої освіти на екстернатну форму навчання. Така процедура з кожним роком вочевидь віддаляється від реальності та не враховує сучасного стану речей, лише применшуючи бажання молоді з ТОТ професійно зреалізувати себе в Україні, а її спрощення дозволить зміцнити економічну безпеку нашої держави. Це, своєю чергою, є гостроактуальним в умовах, коли за останніми даними ООН понад 8,1 мільйона українців стали біженцями². Фахівці зауважують, що галузі вітчизняної економіки відчувають нестачу кадрів, хоча деякі з них просто не можуть довести державі, що мають право на зайняття тим, чому навчалися в окупації³. Крім того, полегшений порядок конвалідації документів про освіту, з нашого погляду, надасть змогу залучити до вищезгаданого «кадрового резерву» не тільки ВПО, а й патріотичних професіоналів своєї справи, що постійно проживали на ТОТ.

Список використаних джерел:

1. Bytyak Y., Yakovyuk I., Tragniuk O., Komarova T., Shestopal S. (2017). The State Sovereignty and Sovereign Rights: The Correlation Problem. *Man In India*. №97. Pp. 577–588.

2. Международный Суд ООН частично удовлетворил просьбу Украины ввести временные меры по иску против России. URL: <https://news.un.org/ru/story/2017/04/1303301>.

3. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2021

¹ Про затвердження Порядку проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року: Наказ; МОН України від 19.05.2016 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0793-16>.

² «В ООН розповіли, скільки українців через війну стали біженцями». *Суспільне. Новини*. URL: <https://susplne.media/408288-v-oon-rozpovili-skilki-ukrainciv-cerez-vijnu-stali-bizencami/>.

³ «Покарати злочинців і зберегти людей: 10 пріоритетних кроків держави, які допоможуть постраждалим від війни і окупації». *Медіаресурс центру прав людини ZMINA*. URL: <https://zmina.info/articles/genocydalna-vijna-putina-10-priorytetnyh-krokviv-yaki-dopomozhut-postrazhdalym-vid-vijny-i-okupacziyi-gromadyan/>.

рік. Київ, квітень 2022 року. 425 с. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2021.pdf>.

4. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.

5. Дем'яненко Б. Л., Дем'яненко В. М. Мілітаризація освітньо-виховного процесу дітей і молоді в окупованому Криму (2014–2019). *Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку* [за заг. ред. Г. І. Калінічевої]. Київ: Фенікс. С. 324–352.

6. Потапова В., Воробйова А. Індоктринація молоді на тимчасово окупованій території Криму: проблеми та виклики майбутньої реінтеграції. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу* (м. Одеса, 24 лютого 2023 року). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 202–208.

7. Розумюк, В. М. Балканський досвід інтеграції окупованих територій і проблема державного будівництва. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За заг. ред. Кудряченка А. І. 2019. С. 310–316.

8. Федчишин С. До проблеми формування кадрового резерву для проходження державної служби на деокупованих територіях України. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару* (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 229–231.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14.07.2021 №1-п/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v001p710-21>.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, завідувач відділу НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України.

Каліалібова О. Ч.¹

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА

Енергетична безпека є критичною проблемою для будь-якої країни чи регіону, оскільки вона є необхідною умовою для сталого економічно-

¹ Студенка 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

го зростання, соціального розвитку та національної безпеки. У випадку Європи енергетична безпека стала серйозною проблемою через залежність регіону від імпорту викопного палива, геополітичну нестабільність у сусідніх регіонах і зростання попиту на енергію. Європейський Союз (ЄС) запровадив різні політики та ініціативи для посилення енергетичної безпеки та сприяння відновлюваним джерелам енергії. Однак ці зусилля стикаються з численними проблемами та вимагають постійної співпраці та координації між державами-членами та сусідніми країнами. Енергетична безпека стала критичною проблемою для Європи в XXI столітті. Як регіон, який значною мірою залежить від імпорту енергоресурсів, Європа стикається з численними проблемами щодо забезпечення доступності, доступності та стабільності енергопостачання. Ця дисертація спрямована на оцінку європейської енергетичної безпеки шляхом вивчення викликів, стратегій і майбутніх перспектив енергетичної безпеки в регіоні.

Європа стикається з кількома викликами, які впливають на її енергетичну безпеку. Ці виклики включають геополітичну напруженість, енергетичну залежність, зміну клімату та технологічні збої. Геополітична напруженість, наприклад напружені відносини з такими постачальниками енергії, як росія, може загрожувати стабільності та надійності постачання енергії до Європи. Енергетична залежність, коли більше половини енергетичних потреб ЄС імпортується, робить Європу вразливою до нестабільності цін, збоїв у постачанні та геополітичного тиску. Зміна клімату створює серйозну проблему для енергетичної безпеки Європи, оскільки регіон прагне перейти до економіки з низьким вмістом вуглецю, щоб пом'якшити наслідки зміни клімату, одночасно забезпечуючи надійне та доступне постачання енергії. Технологічні збої, такі як швидкі зміни в енергетичному ландшафті, включаючи зростання відновлюваних джерел енергії, цифровізацію та зростаючу важливість зберігання енергії, також створюють проблеми для традиційних енергетичних систем і вимагають інноваційних рішень для енергетичної безпеки.

У відповідь на ці виклики Європа прийняла різні стратегії для посилення своєї енергетичної безпеки. Ці стратегії включають диверсифікацію джерел енергії, сприяння енергоефективності, інвестиції у відновлювані джерела енергії, сприяння регіональній співпраці та зміцнення енергетичної інфраструктури. Диверсифікація джерел енергії передбачає зменшення залежності від одного джерела або по-

стачальника енергії та сприяння поєднанню вітчизняних та імпортованих джерел енергії, включаючи відновлювану енергію, природний газ і ядерну енергію. Заходи з енергоефективності зосереджені на зниженні попиту на енергію за допомогою вдосконалених технологій і політики для сприяння енергозбереженню. Інвестиції у відновлювані джерела енергії, такі як енергія вітру, сонця та гідроенергії, є ключовою стратегією підвищення енергетичної безпеки та пом'якшення кліматичних змін. Регіональне співробітництво між європейськими країнами має на меті сприяти координації та співпраці в енергетичній політиці, інфраструктурних проєктах і механізмах реагування на надзвичайні ситуації. Зміцнення енергетичної інфраструктури, включаючи трубопроводи, сховища та взаємозв'язки, має вирішальне значення для забезпечення надійного та стійкого транспортування та зберігання енергії в Європі.

Майбутні перспективи європейської енергетичної безпеки є складними та невизначеними. Регіон і надалі стикатиметься з викликами, такими як зміна геополітичної динаміки, еволюція енергетичних ринків і необхідність досягнення кліматичних цілей. Однак Європа також має можливості підвищити свою енергетичну безпеку за допомогою інновацій, технологічного прогресу та політичних рамок. Очікується, що перехід до відновлюваних джерел енергії, включаючи сонце, вітер і вода, відіграє вирішальну роль у підвищенні енергетичної безпеки Європи, одночасно зменшуючи її залежність від викопного палива. Розвиток цифрових технологій, таких як розумні мережі, накопичення енергії та управління попитом, також може сприяти підвищенню енергоефективності та стійкості мережі. Крім того, політичні заходи на національному рівні та рівнях ЄС, включаючи нормативно-правову базу, схеми підтримки відновлюваної енергії та механізми реагування на надзвичайні ситуації, формуватимуть майбутню енергетичну безпеку Європи.

Європейська енергетична безпека є багатогранним питанням, яке вимагає ретельного розгляду викликів, стратегій і перспектив на майбутнє. Оскільки Європа продовжує прагнути до надійного, доступного та сталого постачання енергії, їй необхідно вирішити геополітичну напруженість, енергетичну залежність, зміну клімату та технологічні порушення шляхом диверсифікації джерел енергії, сприяння енергоефективності, інвестування у відновлювані джерела енергії, сприяння регіо-

нальній співпраці, та зміцнення енергетичної інфраструктури. Майбутні перспективи європейської енергетичної безпеки є невизначеними, але вони відкривають можливості для інновацій, технологічного прогресу та політичних рамок для формування більш безпечного та сталого енергетичного майбутнього для Європи.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності*. 2021. № 154. С. 8–36. doi: 10.21564/2414-990X.154.238747.
2. Energy Law in Europe. M. Roggenkamp, A. Ronne, C. Redgwell, I. Del Guayo (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 157.
- 3.. Ахметов Р. Р. Поняття енергетичної безпеки в праві Європейського Союзу. *Одеські юридичні читання* : матеріали всеукр. наук.-практ. конфер., м. Одеса, 10–11 листопада 2017 р. / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: О. В. Дикий, Ю. Д. Батан. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 228–231.
4. Охріменко О. О., Бігун У. В. Економічна безпека України крізь призму Енергетичної стратегії. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47233971.pdf>.
5. Aleh Cherp, Jessica Jewell. The concept of energy security: *Beyond the four As. Energy Policy*, Vol. 75, December 2014, p. 415–421.
6. Грабович Т. А. Правові основи політики енергетичної безпеки ЄС : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2016. 197 с.
7. Riley A. Energy Security, Gas Market Liberalisation and Our Energy Relationship with Russia. European Energy Security, What Should it mean? *What to do?* Ed. Christian Egenhofer, Leonid Grigoriev, Vladimir Socor, Alan Riley. ESF Working Paper №23. 2006. P. 30–33.
8. European Commission, Green Paper-A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy. COM (2006) 105 Final Brussels European Commission, March 8, 2006. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>.
9. Яковюк І. В., Цвеліх М. П. Енергетична безпека Європейського Союзу в умовах російської агресії проти України. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 170-191. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.274518>.
10. Яковюк І. В., Єфремова К. В., Новіков С. А. Енергетична безпека в умовах геополітичної нестабільності. *Право та інновації*. 2022. № 4 (40). С.37–44. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2022-4\(40\) - 6](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2022-4(40) - 6)

Науковий керівник: Білоусов Є. М., професор, доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРИНЦИПИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Світові зміни, які відбулися на початку 20–21 ст. на міжнародній арені, зокрема припинення конфронтації між соціально-політичними системами, встановлення монополістичного світового порядку та зростання загрози локальної та міжнародної безпеки з боку світового тероризму та організованої злочинності, актуалізують питання створення та дії системи міжнародної безпеки. Насамперед, її теоретичні аспекти включають необхідність перегляду поняття «міжнародна безпека», питання про витoki сучасних загроз, а також роль міжнародних організацій, статутні та першочергові завдання яких полягають в інституційній та функціональній підтримці міжнародної безпеки.

Тому, питання формування якісно нової міжнародної безпеки, яке не просто характеризується системою, яка є важливою для збереження людської цивілізації, але й стабільною для функціонування світового співтовариства в цілому.

У міжнародному праві безпеку зазвичай тлумачать як «стан захисту інтересів держави, групи держав або міжнародного співтовариства в цілому від зовнішніх та внутрішніх небезпек». Забезпечення міжнародного миру і безпеки та запобігання війні є однією з найголовніших цілей міжнародного права. У сучасному взаємозалежному та глобалізованому світі ніяка держава не може гарантувати власну безпеку самотужки. Широке коло загроз міжнародній безпеці постійно розширює свої горизонти. Поряд з традиційними загрозами, такими як міжнародні конфлікти та зброя масового знищення, витікають нові загрози та виклики, такі наприклад як тероризм, регіональні та внутрішні збройні конфлікти та організована злочинність. На більш масштабному рівні, загрози міжнародній безпеці також включають економічні та соціальні небезпеки, такі як бідність, інфекційні захворювання та екологічні проблеми. Тому існує потреба в покращенні існуючої міжнародно-правової нормативної бази та розробці нових норм з метою зміцнення міжнародної співпраці, а також адекватного і ефективного реагування на ці виклики і загрози. Міжнародна безпека також є передумовою еволюції. З огляду на це, міжнародне

¹ Студента 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

законодавство безпеки та співпраця між державами у цій зоні набувають все більшого значення [1, с. 415].

Принципи та норми, в яких утворюється міжнародне безпекове право, мають місце в спеціальних міжнародно-правових джерелах. Основним документом серед низки нормативно-правових актів є Статут ООН [2], який формує основу сучасного права міжнародної безпеки. В Преамбулі Статуту одне з наступних зазначень «головною метою є підтримання міжнародного миру та безпеки» і вживаються з цією метою ефективні заходи запобігання небезпеки, або усувається загроза акту агресії або ж інших порушень миру». Статут також визначає основні принципи міжнародного права, на яких юридична безпека ґрунтується. Наприклад, заборона застосування сили або погрози силою, принцип мирного вирішення спорів і роззброєння і т.д.

Окрім Статуту важливе місце в системі джерел права міжнародної безпеки посідає Декларація про принципи міжнародного права, яка стосується дружніх відносин та міжнародного співробітництва, а також Заключний акт 1975 року [3]. Європейська рада з безпеки і співробітництва в значній мірі уточнила зміст основних принципів права міжнародної безпеки в Заключному Акті, які сформульовані у Статуті ООН. Окрім цього, цей Акт також додав нові принципи, що мають вирішальне значення для права міжнародної безпеки (принцип територіальної цілісності, принцип непорушності кордонів та принцип поваги до прав людини).

ООН прийняла велику кількість резолюцій та декларацій, які націлені на об'єднання правових джерел та підвищення дієвості міжнародної безпеки. Наприклад, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1986 р. , Резолюція про встановлення загальної системи міжнародного миру та безпеки, «Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1987 р., Резолюція про всеосяжний підхід до підтримання міжнародного миру і безпеки відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, а також «Резолюція Генеральної Асамблеї про встановлення міжнародного миру, безпеки і міжнародного співробітництва в усіх його аспектах 1989 р., Місія з встановлення фактів у галузі міжнародного миру і безпеки» 1991 р. Окремі питання з права міжнародної безпеки визначені в Декларації ООН [6, с. 251].

Отже, протягом історичного розвитку та співпраці держав останні визнали необхідність успішного регулювання міжнародних відносин в цілому мирними засобами, які полягають в: рівності, справедливості,

сумлінному виконанні зобов'язань, співробітництві та поваги до прав і свобод людини. Але, відсутність повної системи забезпечення реалізації основних принципів і норм права міжнародної безпеки відкрила дорогу до пошуку більш ефективних і прогресивних методів забезпечення миру, безпеки та захисту, які є головними рисами поточної системи міжнародного права. Таким чином, як науковий, так і практичний інтерес до загальних принципів права у науковців постійно зростає.

Список використаної літератури:

1. Дроздова Ю. В. Поняття права міжнародної безпеки. *Часопис Київського університету права*. 2016. №3. С. 413–417.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: статут від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй: декларація від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text.
4. Визначення агресії: Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text
5. Резолюція 41/187 (XLIV) Генеральної Асамблеї ООН «Проголошення всесвітнього десятиріччя розвитку культури» від 08.12.1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_716#Text.
6. Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 437 с.

Науковий керівник: Білоусов Є. М., доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Корнєв В. С.¹

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

У сучасному світі проблема безпеки для усіх без винятку країн стає однією з найбільш пріоритетних, а тому і питання прав людини і націо-

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

нальної безпеки є надзвичайно важливими і актуальними. Національна безпека є ключовим фактором для забезпечення стабільності та процвітання держави, а права людини є фундаментальними принципами, які повинні бути захищені в кожній демократичній державі. Можна сказати, що права людини є певним нормативним та і інституційним контекстом, у якому здійснюється концептуалізація і практичне забезпечення національної безпеки. Тому, у даній статті ми розглянемо, як саме за рахунок свого тісного взаємозв'язку, права людини можуть впливати на національну безпеку і навпаки.

Перш за все, варто окреслити розуміння поняття права і свободи людини. На мою думку, під правами і свободами людини слід розуміти сукупність соціально-політичних, економічних, етичних та інших норм, що визначають фундаментальні основи демократичного й гуманітарного статусу окремої особистості, її взаємини з іншими людьми, суспільством і державою. Також, важливо підкреслити, що вони є дійсно важливим елементом національної безпеки, оскільки їх захист є необхідним для забезпечення стабільності та гармонії в суспільстві. Кожна демократична держава повинна гарантувати своїм громадянам права на життя, свободу слова, свободу віросповідання, свободу зібрань та інші права. Якщо ці права порушуються, то це може призвести до соціальних конфліктів, насильства та інших проявів нестабільності, що загрожує національній безпеці.

Взагалі, розглядаючи проблему прав людини в аспекті забезпечення національної безпеки, насамперед слід зазначити, що у ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки» об'єктами національної безпеки визначені:

- людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;
- суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне та навколишнє природне середовище і природні ресурси.

Отже, перше місце серед об'єктів національної безпеки було надано саме правам і свободам людини та громадянина, які сьогодні є однією з основоположних цінностей світової цивілізації. Оскільки лише на основі безпеки особи, закріплюючи, реалізуючи, охороняючи і захищаючи насамперед її права і свободи, а також обов'язки, які є не менш важливим аспектом, можна планувати і здійснювати заходи щодо забезпечення безпеки більш складних соціальних систем, наприклад, таких, як су-

пільство і держава, та створювати умови для забезпечення національної безпеки загалом.

Забезпечення прав людини може також впливати на зміцнення національної безпеки. Наприклад, правильне захист індивідуальних прав і свобод може сприяти збереженню стабільності в суспільстві та запобіганню радикалізації та тероризму. Забезпечення прав людини також може підвищити довіру громадян до держави та зміцнити їх патріотичні почуття, що сприяє зміцненню національної безпеки.

Якщо розглядати дане питання зі сторони захисту національної безпеки, то теж в свою чергу може впливати на деякі права людини, особливо в періоди кризових ситуацій, таких як війна або терористичні напади. Дійсно, досягнення національної безпеки неможливе без обмеження прав людини. Але важливо, контролювати державу, і не давати можливості її право обмежувати наші права на власний розсуд, мотивуючи це необхідністю досягнення національної безпеки. Оскільки, в такому разі, ми ризикуємо стати жертвами свавілля держави, протидіяти якому якраз і покликані права людини. Тому, щоб не допустити цього, був створений механізм обмеження прав людини. Такий механізм може бути застосований державою тільки при наявності наступних вимог:

- наявність легітимної мети;
- законність;
- пропорційність обмежень легітимній меті.

Під легітимною метою розуміється певна доцільність застосування механізму обмеження прав людини. І тут на державу покладається тягар доказування. Вона має продемонструвати, що її законним інтересам, в нашому випадку національній безпеці, щось загрожує, та доказати реальність цієї загрози. Також, не слід забувати, що обмеження прав людини має бути законним. А отже, має існувати передбачений законом (ні постановою уряду, ні указом президента, а законом) механізм, що передбачає обмеження прав людини при наявній зарозі.

І щодо останнього критерію, обмеження має бути пропорційним зарозі. Тобто держава при застосуванні певного механізму обмеження прав людини має доказати, що не існує іншого способу, який би обмежував права людини менше, ніж спосіб застосований державою.

Проаналізувавши, вищезазначене, мушу визнати, що виникає певний парадокс, адже за для досягнення національної безпеки права людини обмежуються, з чого можна зробити хибний висновок про антагоністич-

ність цих явищ, але з іншого боку, тільки при стані національної безпеки можуть бути забезпечені права людини.

Забезпечення національної безпеки може також впливати на реалізацію прав людини. Наприклад, візьмемо нашу державу. Сьогодні ми, нажаль, живемо в реаліях війни, себто в умовах порушення стану національної безпеки. У такому стані ми можемо констатувати порушення права на життя, спричинене обстрілами цивільних об'єктів, розстрілом евакуаційних маршрутів та вбивствами мирного населення на окупованих територіях. Порушення права на повагу до честі та гідності, адже досить поширеною практикою росіян на окупованих територіях є катування мирного населення та гвалтування жінок. У ситуації, при якій на центральну площу міста може прилетіти ворожий снаряд до звуків повітряної тривоги, реалізація права на мирні зібрання стає неможливою.

Отже, на закінчення, варто зазначити, що права людини та національна безпека знаходяться у дуже цікавій взаємодії, та саме через це впливають одне на одного. Адже, права людини можуть бути забезпеченими лише при досягненні стану національної безпеки. Проте досягнення цього стану неможливе без обмеження прав людини. В свою чергу, обмеження прав людини – це специфічний механізм, що може бути застосованим державою лише у випадках, коли воно відповідає легітимній меті, є законним та пропорційним зазначеній меті. На практиці застосування цього механізму, особливо, коли він застосовується для досягнення національної безпеки, є досить складним і обтяжене великою кількістю суперечностей.

Список використаних джерел:

1. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
2. United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>
3. United Nations. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>
4. Human Rights Watch. National security and Human Rights. <https://www.hrw.org/topic/national-security-human-rights>
5. Amnesty International. National Security and Human Rights. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/national-security-and-human-rights/>
6. International Committee of the Red Cross. International Humanitarian Law and Human Rights. <https://www.icrc.org/en/what-we-do/international-humanitarian-law-and-human-rights>

7. European Union Agency for Fundamental Rights. Human rights and security. <https://fra.europa.eu/en/theme/human-rights-and-security>

8. Правові проблеми європеїзації України: сучасний стан та перспективи : монографія / за наук. ред. І. В. Яковюка. Харків, 2023. 536 с.

Куницький Д. А.¹

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Міжнародна економічна безпека країн є важливою передумовою для сталого розвитку глобальної економіки. Однак, у зв'язку зі змінами клімату, нестабільністю в глобальних фінансових системах та зростаючою нерівністю, ця безпека стає все складнішою. У цій статті ми розглянемо виклики та можливі стратегії для забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку.

Згідно з Європейською стратегією безпеки, міжнародна економічна безпека передбачає забезпечення стабільності та ефективності економічних систем країн у межах глобальної економіки. Розширення міжнародної торгівлі та інвестицій, зміни клімату, нестабільність в глобальних фінансових системах та зростаюча нерівність є ключовими викликами для міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку.

Стале економічне зростання є важливою передумовою для забезпечення міжнародної економічної безпеки країн. В той же час, збереження природних ресурсів та боротьба зі змінами клімату також є ключовими факторами сталого розвитку. З метою забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку, необхідно використовувати комплексний підхід, який включає ефективне співробітництво між країнами, розвиток міжнародних стандартів та регуляторних політик, а також підтримку технологічних інновацій, що сприяють сталому розвитку.

Крім того, забезпечення міжнародної економічної безпеки країн можливо лише з урахуванням глобальної нерівності.

За даними Всесвітньої організації здоров'я, у країнах з низьким і середнім доходом більше 90% населення не має доступу до найнеоб-

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

хідніших медичних послуг. У зв'язку з цим, забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку передбачає підтримку розвитку країн з низьким і середнім доходом та зменшення глобальної нерівності.

Для забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку, необхідно використовувати широкий спектр інструментів та стратегій. Зокрема, необхідно підтримувати міжнародну торгівлю та інвестиції, зменшувати екологічний слід та забезпечувати збереження природних ресурсів, розробляти та впроваджувати ефективні регуляторні політики та стандарти, підтримувати технологічні інновації та зменшувати глобальну нерівність.

У цій статті ми розглянули виклики та можливі стратегії для забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку. Забезпечення міжнародної економічної безпеки є важливою передумовою для сталого розвитку глобальної економіки, тому необхідно використовувати комплексний підхід, який включає ефективне співробітництво.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародна економічна безпека є ключовим елементом сталого розвитку країн. Забезпечення міжнародної економічної безпеки країн в умовах сталого розвитку передбачає підтримку розвитку країн з низьким і середнім доходом, зменшення глобальної нерівності, підтримку міжнародної торгівлі та інвестицій, зменшення екологічного сліду та збереження природних ресурсів, розробку та впровадження ефективних регуляторних політик та стандартів, підтримку технологічних інновацій та зменшення глобальної нерівності. Крім того, забезпечення міжнародної економічної безпеки передбачає активну співпрацю між державами, міжнародними організаціями, бізнес-середовищем та громадськістю.

Недостатня увага до міжнародної економічної безпеки може призвести до руйнування економік країн, збільшення внутрішньої та міжнародної напруженості, зниження інвестиційного потенціалу та загострення конкуренції між країнами. Тому необхідно забезпечувати міжнародну економічну безпеку як на рівні окремих країн, так і на міжнародному рівні.

Основні виклики, які стоять перед країнами в умовах сталого розвитку, пов'язані з підтримкою економічного зростання, зменшенням бідності та нерівності, підвищенням якості життя населення, збереженням природних ресурсів та зменшенням екологічного сліду. Тому необхідно приділяти особливу увагу забезпеченню міжнародної економічної безпеки як важливому елементу сталого розвитку країн.

Загальний підхід до забезпечення міжнародної економічної безпеки має враховувати співпрацю між різними зацікавленими сторонами та використання сучасних інструментів та підходів. Необхідно розробляти ефективні політики та стандарти, сприяти інноваційному розвитку та впровадженню нових технологій, підтримувати міжнародну торгівлю та інвестиції, зменшувати екологічний слід та зберігати природні ресурси.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності*. 2021. №154. С. 8–36. doi: 10.21564/2414-990X.154.238747.
2. Яковюк І. В., Єфремова К. В., Новіков Є. А. Економічна безпека і роль колективного Заходу у поствоєнному відновленні України. *Право та інновації*. 2022. №2 (38).С. 19–26. DOI 10.37772/2518-1718-2022-2(38) – 2
3. G20 Principles for Promoting Quality Jobs and Enhancing Economic Resilience. Retrieved from https://www.g20.org/en/g20/Documents/2015_Jobs_Plan.pdf
4. International Monetary Fund. (2021). World Economic Outlook, April 2021: Managing Divergent Recoveries. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021>
5. OECD. (2021). Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2021. Retrieved from <https://www.oecd.org/finance/Global-Outlook-on-Financing-for-Sustainable-Development-2021.pdf>
6. United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
7. World Bank. (2020). World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32436>

Лантій В. М.¹

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ У ПРАВІ ЄС

Україна опинилася у збройному конфлікті, то реальність призвела до того, що велика кількість людей шукає тимчасового захисту як усеред-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ині країни, так і за кордоном. На території нашої країни правовий захист громадян забезпечується державними органами та гуманітарною організацією – Міжнародний комітет Червоного Хреста, тоді як поза межами держави вони в праві очікувати на гуманітарну допомогу зі сторони третіх країн та шукати притулок в країнах географічно близьких до них, як то ЄС.

Незвичайна та нестабільна ситуація в Україні унеможлиблює прогнозування дій держав-членів ЄС у довгостроковій перспективі. Але для того, щоб українці за кордоном почували себе якомога комфортно та захищено, уряди європейських країн надали їм доступ до основних послуг, таких як житло, медична допомога та освіта. Для країни, яка надає прихисток, це не лише фінансові витрати, а й навантаження для місцевих державних установ.

Відповідно до даних ООН понад 3,2 мільйона біженців з України отримали статус тимчасового захисту в країнах ЄС, що надає їм можливість проживати та працювати у цих країнах [6]. Загалом, з початку повномасштабної війни на території України до країн Євросоюзу прибуло майже п'ять мільйонів українських біженців, з найбільшою кількістю їх прибуття до Польщі, Чехії та Німеччини.

Слід зазначити, що статус біженця запроваджено ст. 1 Женевської конвенції про статус біженців у 1951 р. у значенні: той, кому серйозно загрожують або постраждав від систематичних чи поширених порушень прав людини, а також людей, які втекли з територій, які переживають збройний конфлікт або триває насильство [5]. «Тимчасовий захист» можна відокремлювати як альтернативу статусу біженця у країнах Європейського Союзу, оскільки надається безпосередньо особам, які втекли від зон збройного конфлікту та потребують негайного захисту. Цей статус має характерну рису обмеження перебування в притулку у часі, що означає, що його можуть використовувати лише на тимчасовий період, поки ситуація в країні походження не поліпшиться. Зауважимо, що українцям надається можливість вільного пересування країнами ЄС та вибору країни-місця притулку на свій розсуд.

Така можливість передбачена, основним нормативно-правовим актом для надання вимушено переміщеним особам тимчасового захисту є Директива від 20 липня 2001 р. № 2001/55/ЄС «Про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб

та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків». У вказаному документі надається дефініція тимчасового захисту, яку доцільно навести для забезпечення загального розуміння. Відповідно до п. а ст. 2 вказаної Директиви тимчасовий захист – процедура виняткового характеру для забезпечення у разі масового, або неминучого масового напливу переміщених осіб із третіх країн, які не можуть повернутися до країни свого походження, негайного тимчасового захисту таких осіб, особливо якщо існує ризик того, що система притулку не зможе впоратися із таким напливом без негативних наслідків для свого ефективного функціонування, інтересів відповідних осіб, а також інших осіб, які просять про надання захисту [2, с. 5].

З наведеного визначення слідує, що вказана процедура має винятковий характер, оскільки внутрішнє законодавство приймаючої країни, імплементують Директиву, тим самим надають дозвіл на перебування біженцям в країнах ЄС. Важливо розуміти, що процедура отримання тимчасового захисту можуть відрізнятися в кожній державі-члені Європейського Союзу. Цей захист набуває чинності лише після того, як Європейська Рада вирішить кваліфікованою більшістю, що наплив біженців є масовим. Отримання тимчасового захисту не передбачає автоматичного набуття статусу особи, яка перетнула кордон, але потребує виконання певної процедури. Для отримання тимчасового захисту необхідно звернутися до органів влади відповідної країни ЄС, які займаються такими питаннями, і після розгляду звернення особи мають видати документ, що підтверджує статус та перелік прав, які цей статус передбачає [3]. Проте, варто зауважити, що процедура отримання тимчасового захисту може різнитися в залежності від держави-члена ЄС, в якій знаходиться особа. Крім того, особи, що отримали статус тимчасового захисту після прибуття з України, можуть подати заяву про надання міжнародного захисту (притулку) в будь-який час свого перебування. Тому, необхідно докладати зусиль для ознайомлення з правилами та процедурами отримання тимчасового захисту в кожній державі-члені ЄС, щоб мати змогу правильно скористатися цим механізмом захисту прав людини.

Загалом, проаналізувавши нормативно-правові акти можна визначити коло суб'єктів, які мають право на отримання тимчасового захис-

ту, а також обсяг прав особи, стосовно якої застосовано тимчасовий захист. Визначений перелік прав, який встановлений для таких осіб є досить широким та містить, зокрема, право на перебування на території держави члена ЄС терміном до трьох років, право доступу до соціального забезпечення або засобів до існування, право на роботу та навчання тощо.

Таким чином, механізм тимчасового захисту осіб у праві ЄС є важливим інструментом захисту прав людини та забезпечення безпеки. Цей механізм дозволяє надавати допомогу тим, хто знаходиться у складних ситуаціях та не може повернутися до своєї країни, тим самим забезпечуючи їм право на гідне життя та захист від насильства. Однак, він також потребує подальшої роботи та вдосконалення для забезпечення більш ефективного захисту прав осіб, які перебувають у важких життєвих обставинах.

Список використаної літератури:

1. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. Київ : НІСД, 2014. 48 с.

2. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf

3. Тимчасовий захист та статус біженця як форми міжнародного захисту для громадян України в країнах Європейського Союзу. URL: <http://surl.li/cuibu>

4. Інформація для людей, які тікають від війни в Україні. Європейська Рада. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine_uk

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 р.: Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_0113.

6. Total Refugee in flux from Ukraine inneighboring countries. Operational Data portal United Nations. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret%20unhcrrestricted>.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЧОРНОМОРСЬКА ЗЕРНОВА УГОДА ЯК РЕЗУЛЬТАТ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. російською федерацією спричинило немало шкоди для України. Найболючішою втратою є життя невинного українського населення, яке на собі відчуло всі можливі нещадні наслідки війни. Варварство та жорстокість, що було застосоване до українців, показало всьому світові хто вони є насправді. Тепер перед Україною, яка поважає демократичні цінності та міжнародне право, постає питання захисту власного суверенітету.

Війна сама по собі впливає на всі сфери суспільного життя, включаючи торгівельну сферу як внутрішню, так і зовнішню. За офіційними даними Міністерства економіки України у зв'язку з агресією росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорту – більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 року. Проте, в березні ВВП України впав на 44%, а в травні падіння скоротилося до 35–40% [7, с. 255]. Незважаючи на те, що міжнародні перевезення вкрай обмежені, особливо морські, перед міжнародною спільнотою постало питання українського експорту певних продуктів. Справа в тому, що Україна багата родючими землями, що робить її однією з провідних держав експорту зерна по всьому світу. Наша країна перевозить велику кількість зерна до південних регіонів. Основними зовнішніми партнерами на африканському континенті виступають Туніс, Алжир, Марокко, Лівія, Єгипет [4]. У довоєнний період відносини між цими країнами поступово покращувались, незважаючи на значний вплив росії на них. Тож, через блокування українських портів російськими військами, експорт зерна було здійснити неможливо. Затримка поставок зерна могла призвести до продовольчої кризи у розвиваючих державах, на що наголошували практично всі країни світу.

В умовах конфлікту важко або, в нашому випадку, майже неможливо дійти згоди, оскільки Україна та росія перервала будь-які зв'язки між собою, включаючи дипломатичні. Посередником для врегулювання продовольчої кризи висунула пропозицію Туреччина, яка зайняла нейтраль-

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ну позицію щодо обох конфлікуючих сторін, та ООН. Основним завданням було визначити проблеми перевезення вантажів територією України та домовитись державам-посередницям із країною-агресором щодо безпеки транспортування вантажів. Тому, 27 липня 2022 р. у Стамбулі відбулося офіційне відкриття Спільного координаційного центру (СКЦ), до складу якого входять представники України, російської федерації, Туреччини та ООН. Центр сприяє реалізації Чорноморської зернової ініціативи (ЧЗІ) щодо створення захисту прав людини в умовах воєнного стану, гуманітарного морського коридору, який дозволить кораблям експортувати зерно, відповідні продукти харчування та добрива з України [3, с.58]. В рамках Чорноморської зернової ініціативи росія взяла на себе політичні зобов'язання, які були визначені в трирічному Меморандумі про взаєморозуміння.

Документ характеризує себе як окремих від ЧЗІ, але тісно пов'язаним з ним. Меморандум зобов'язує Секретаріат ООН продовжувати прикладати «зусилля, аби сприяти прозорому безперешкодному доступу продовольства та добрив» з Росії (пункт 2) і передбачає регулярний обмін інформацією між Росією та ООН (пункт 3). Меморандум також зобов'язує Росію «сприяти безперешкодному експорту продовольства, соняшникової олії та добрив» з підконтрольних Україні портів у Чорному морі (п. 1) [1]. Варто наголосити що документ не створює ніяких обов'язків між сторонами, на відмінну від ЧЗІ, яку можна вважати як таку, що підпадає під дію права міжнародних договорів. Мартін Гріффітс, заступник Генерального секретаря ООН з гуманітарних питань і координатор надзвичайної допомоги наголосив, що такі дії були вимушені через різке збільшення світових цін, що вибило більшість суб'єктів господарювання з світового ринку [6]. Також, представник Генсека ООН Стефан Дюжаррік заявив, що зернова угода врятувала від крайньої бідності 100 млн людей [3, с.59].

У рамках Ініціативи з серпня 2022 року з України було безпечно експортовано близько 25 мільйонів метричних тон продуктів харчування, що забезпечило підтримку гуманітарних операцій в Афганістані, Ефіопії, Кенії, Сомалі та Ємен. Вважати цю цифру повністю достовірною не можна, оскільки кожне джерело наголошує на своїх визначеннях приблизної кількості експортованих тон.

Майже через рік, а саме 18 березня 2023 р., термін дії угоди добігає кінця. Він може бути автоматично поновлений, якщо ні одна країна-

учасниця не повідомить про намір припинити ініціативу або змінити її [2]. З цієї нагоди 17 березня учасники Ради Безпеки ООН розглядали міжнародні наслідки річної війни в Україні та закінчення Чорноморської зернової ініціативи. До засідання були залучені постійні члени РБ, а саме Китайська Народна Республіка, Франція, Велика Британія, Сполучені Штати Америки та росія. До складу входять непостійні країни-члени, які рівномірно представляють всі регіони світу. Цього разу учасниками були: Габон, Гана, Мозамбик, ОАЕ, Японія, Бразилія, Еквадор, Мальта, Швейцарія та Албанія. У нараді, в ролі спостерігача, взяв участь Європейський Союз.

Кожна країна-учасниця виразила свою підтримку, за винятком рф, яка традиційно застосовує політику обману та маніпуляцій. Було наголошено на тому, що зернова угода має продовжуватись, бо є життєво необхідною для запобігання продовольчої кризи. Велика Британія закликала Російську Федерацію поважати умови угоди та наголосила на її продовженні на наступні 120 днів. Дуже влучною була фраза делегата від Албанії, де він зазначив, що: «Те, що відбувається в Україні сьогодні, стосуватиметься всіх нас завтра».

Підводячи підсумок, не можна не помітити, що українська дипломатія вийшла на новий рівень і стрімко розвивається. Гуманітарна, військова, фінансова допомога здійснюється завдяки нашим дипломатам. Навряд чи будь-яка країна захотіла б допомагати з власної ініціативи. Позитивним є те, що країни усвідомлюють наслідки війни і намагаються всіма силами протидіяти їй. Всі добре розуміють наскільки складно тримати баланс, щоб це не призвело до ще більш дисбалансу.

Список використаної літератури:

1. Memorandum of Understanding between the Russian Federation and the Secretariat of the United Nations on promoting Russian food products and fertilizers to the world markets. 22.04.2023.
2. Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports : international agreement of 22.07.2022.
3. Матвеева А. В. Особливості міжнародних перевезень у умовах російсько-української війни. *Захист прав людини в умовах воєнного стану*: Матеріал науково-практич. конф., м. Харків, 31 січ. 2023 р. С. 56–61.
4. Залізнюк В. П. Вплив української економіки на розвиток торговельних відносин і співробітництва між країнами Африки. *Економічний вісник дніпровської політехніки*. 2022. №2 (78). С. 62–68.

5. Spotlighting Russian Federation-Ukraine War's Impact on Global Food, Energy Stability, Delegates in Security Council Urge Renewing Grain Initiative | UN Press. Frontpage | UN Press.

6. The Law of Treaties in Wartime: The Case of the Black Sea Grain Initiative. Just Security

7. Загарій В. К., Ковальчук Т. Г. Сучасна система регулювання міжнародної торгівлі в країнах світу та Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 2(32). С. 247–258.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Пантелейчук А. С.¹

ВІДПОВІДЬ ЄС НА ПОВНОМАСШТАБНУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Російська Федерація (далі – РФ) починаючи з 2014 року провадить військове вторгнення на територію України, що спричинило анексію автономної республіки Крим, окупацію частини території Донецької і Луганської областей. Проте, 24 лютого 2022 року РФ розпочала повномасштабну війну на території України, завдаючи ракетних ударів одночасно по різних областях держави.

Початок збройного конфлікту на території України змусив світ сколихнутись і продемонстрував Європейському Союзу (далі – ЄС або Союз), що РФ – країна-агресор і може посягати на недоторканість, незалежність, безпеку і територіальну цілісність не лише України, а й держав-членів Європейського Союзу [1]. Проте, важливо відмітити, що перший пакет санкцій, які ЄС наклав на РФ був прийнятий ще 23 лютого 2022 року. Він був відповіддю Союзу на те, що країна-агресор визнала непідконтрольні Україні території Донецької і Луганської областей незалежними утвореннями і дозволило вести війська РФ на ці території [2]. 24 лютого 2022 р. було ухвалено вже другий пакет санкцій, який був

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

дійсно ґрунтовним і масштабним. Цей пакет було побудовано на 5 стовпах: енергетичному та транспортному, фінансовому, експортному контролі та забороні експортного фінансування та візовій політиці [3; 4]. Аналізуючи зазначені дії не можна не помітити той підхід, який був продемонстрований Європейським Союзом по відношенню до України. ЄС відразу оголошуються і проводяться спеціальні термінові наради і оперативно розробляються шляхи допомоги третій державі із якою підписана Угода про асоціацію. На сьогодні, Європейським Союзом розроблено і затверджено вже 10 пакетів санкцій проти Російської Федерації, що свідчить про те, що попри сплив понад року з початку війни в Україні – Союз не перестає вживати заходів, які можуть в подальшому призвести до припинення цього конфлікту.

Далі, аналізуючи санкції, які вводяться Європейським Союзом не можна не звернути увагу на наступне. З початку війни ЄС мобілізувало і надало Україні близько 67 мільярдів євро у вигляді грантів та кредитів для фінансової, бюджетної і надзвичайної допомоги Україні. Мобілізовано більш ніж 12 мільярдів євро військової допомоги [5]. Окрім залученого капіталу так само можна врахувати кількість гуманітарної допомоги, яка була направлена і направляється до України. Крім того, треба також звернути увагу на велику кількість поставленої військової техніки, відмову від російської нафти і газу, обмеження експортних і імпорتنих операцій з РФ. Такі дії завдають значного негативного впливу і на інші країни і не лише європейські. Це пов'язано із тим, що Європейський Союз зменшив фінансування держав, що знаходяться на межі кризи, таких як Африка, де стрімко зростає бідність. А також це пов'язано із тим, що відмовляючись від російських ресурсів ЄС зіштовхнувся із проблемою енергетичної бідності і тепер популяризують і закликають використовувати відновлювальні джерела енергії. Крім того, зросли ціни на деякі продовольчі і непродовольчі товари.

Попри все це, відповідно до опитування, що проводилось з 12 жовтня по 7 листопада 2022 року 74% громадян ЄС схвалюють підтримку України з боку Європейського Союзу, при цьому найвищі показники рівню підтримки продемонстрували Швеція (97%), Фінляндія (95%), Нідерланди (93%), Португалія (92%) та Данія (92%) [6]. Такий рівень довіри демонструє нам те, що громадяни ЄС не лише підтримують Україну – вони залишаються вірними тим цінностям, на яких побудо-

вано Європейський Союз і готові терпіти термінові незручності для їх досягнення.

Не менш значимою є і прийняття до розгляду заявки України на членство в ЄС. Безсумнівно, вступ України до ЄС значно прискорився з початку війни в Україні, що створило для України реальну можливість вступу до ЄС найближчим часом, хоча нашій державі все ще потрібно привести у відповідність національне законодавство до законодавства ЄС. Проте, вважаємо, що вступ України до Союзу може відбутись лише по завершенню повномасштабної війни.

Підсумовуючи усе вищенаведене можна стверджувати, що відповідь ЄС на повномасштабну війну в Україні далеко не двозначна. Своїми діями Європейський Союз підтвердив, що Україна – це європейська держава і вона може розраховувати на допомогу і підтримку з боку західних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.
2. EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of Ukraine's breakaway regions and sending of troops. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/eu-adopts-package-of-sanctions-in-response-to-russian-recognition-of-ukraines-breakaway-regions-and-sending-of-troops/>
3. Ursula von der Leyen: massive new sanctions will have maximum impact against Russia. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/ursula-von-der-leyen-massive-new-sanctions-will-have-maximum-impact-against-russiasanctions/>
4. Яковюк І. В., Цвеліх М. П. Енергетична безпека Європейського Союзу в умові російської агресії проти України. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 170 – 191. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.274518>.
5. The EU's response to the war in Ukraine. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/eu-war-response-en>.
6. EU citizens' support for Ukraine is solid, Eurobarometer survey finds. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221205IPR60901/eu-citizens-support-for-ukraine-is-solid-eurobarometer-survey-finds>.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ ЄВРОПОЛУ З БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Динамічна інтеграція України до Європейського Союзу, а також налагодження міжнародних зв'язків у різних галузях, а особливо в сфері економіки, створюють умови для тісної співпраці у сфері протидії злочинності між ЄС та Україною.

Європейський поліцейський офіс (далі – Європол) координує оперативно-розшукові дії поліцій та інших компетентних органів держав-учасниць ЄС з метою підвищення ефективності співпраці компетентних органів в боротьбі з міжнародною злочинністю. Також Європол виступає провідним центром експертизи в ключових сферах правоохоронної діяльності, та як європейський центр стратегічних даних про організовану злочинність. Водночас, слід вказати, що, на відміну від національних поліцейських сил, Європол не має власних слідчих органів. Офіцери Європолу не мають прямих повноважень здійснювати арешт, але підтримують колег з ЄС шляхом збору, аналізу і поширення інформації та координації операцій. Разом із тим, починаючи з 2002 р. Європол має право брати участь у спільних розслідуваннях країн-учасниць, а також вимагати від них проведення розслідувань [1, с.26].

На сьогоднішній день, вважається актуальним питання співробітництва Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ України) та Європолу. На початку 2022 року БЕБ України звернулося до Європолу з клопотанням про набуття статусу компетентного органу. Це передбачає внесення змін до Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 р. (далі – Угода). 21 грудня 2022 р. Європол вніс відповідні зміни до Угоди, відповідно до яких Бюро економічної безпеки України визначено як один із компетентних органів в Україні, який згідно з національним законодавством відповідає за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями [2]. У січні 2023 р. відбулася зустріч між представниками Європейського поліцейського офісу та Бюро економічної безпеки України, на якій було розпочате безпосереднє співробітництво між Європолом

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

та БЕБ України як компетентним органом у сфері розслідування злочинів проти економічної безпеки України.

Для початку доцільним буде визначити, які саме функції виконує БЕБ України та яким чином співпраця із Європолем в аспекті міжнародного співробітництва зможе удосконалити діяльність національного органу з протидії економічним злочинам. Так, відповідно до ч.1 ст.1 ЗУ «Про бюро економічної безпеки України» Бюро економічної безпеки України визначається як центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [3]. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції. Таким чином, на початковому етапі співробітництва доцільним стане не імпульсивне залучення Європолу у діяльність БЕБ України в оперативно-розшуковій діяльності (та і навпаки-залучення БЕБ України у діяльність Європолу), а покрокова реалізація закріплених вищезазначеним Законом України шляхів спільної діяльності.

Вважається за доцільне провести аналогію із початковими етапами взаємодії Європолу та Національної поліції України. Так, першочергово, у 2009 році між Європолем та Україною було підписано Угоду про стратегічне співробітництво, що включала у себе взаємодію в аналітичній, інформаційній та, власне, стратегічній діяльності. Тобто, першочерговим завданням було налагодження каналів спільного зв'язку, шляхів можливої взаємодії і подальшої кооперації. Лише у 2017 між Україною та Європолем було укладено Угоду про оперативне та стратегічне співробітництво, що значно розширило шляхи взаємодії європейської агенції та Національної поліції України в аспекті оперативного співробітництва.

За аналогією взаємодії Європолу з Національною поліцією України є доцільними початкова побудова саме стратегічних шляхів співробітництва БЕБ України та Європолу, наприклад, шляхами побудови каналів спільного зв'язку, інформування з подальшою покроковою імplementацією норм щодо оперативного співробітництва (точніше, укладення Меморандуму) задля залучення експертів від обох сторін у взаємну діяльність цих суб'єктів.

Цікавим постає питання щодо того, які саме кримінальні правопорушення будуть підслідні БЕБ України та Європолу в аспекті їхнього

співробітництва. Доки між зазначеними суб'єктами відсутня спеціальна угода, тому вважається за доцільне звернутися до Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 р. [4], а саме Додатку 1, що визначає сфери злочинності на котрі поширюється компетенція Європолу. Зважаючи на те, що БЕБ України є органом, компетенція котрого поширюється саме на економічні злочини, дане співробітництво буде значно обмеженим через специфіку сфери правопорушень. Загалом, підслідність детективів БЕБ України визначена в ч.3 ст.216 КПК України та охоплює більшість злочинів, передбачених Розділом 7 КК України. Проводячи паралель із вищезазначеним Додатком 1 — шляхами можливої взаємодії БЕБ України та Європолу стануть передбачені Додатком 1 тяжкі злочини, а саме нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням коштів, обман та шахрайство з фінансовими ресурсами тощо.

Таким чином, налагодження взаємодії БЕБ України та Європолу сприяє удосконаленню співробітництва між ними в межах розслідування кримінальних правопорушень проти економічної безпеки, налагодження спільних каналів зв'язку між цими суб'єктами, а також переведення інформативного, аналітичного, стратегічного і у майбутньому — забезпечення підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях між БЕБ України та Європолом.

Список використаної літератури:

1. Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків – Київ, 17 трав. 2021р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Харків – Київ, 2021. – 215 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2023/02/konf_170521.pdf
2. Урядовий портал: єдиний веб-сайт органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-rozpochalo-bezposerednie-spivrobitnytstvo-z-ievropolom>.
3. Про бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
4. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Угода від 14.12.2016 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС У БОРОТБІ З ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ НАСИЛЬСТВОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

*«Історія знову і знову показує, що жінки несуть
тягар воєн і конфліктів,
і війна в Україні не є винятком. Оскільки сексуальне насильство,
пов'язане з конфліктом, зростає, ми повинні визнати вплив цієї
нещадної війни на найуразливіші верстви населення.
Я хочу нагадати Росії, що використання звалтування
як зброї війни є порушенням міжнародного гуманітарного права
у найгрубішій формі і не залишиться безкарним» [1]*

Янез Ленарчич

Статтею 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) визначено, що Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [2]. З цього положення ДЄС можливо відзначити, що Європейський Союз (далі – ЄС) глибоко плекає ключові засади демократичного та правового суспільства, що не терпить насилля та зневаги до фундаментальних прав людини. Варто зазначити, що захист осіб від брутальних порушень їхніх прав є одним з основних завдань Союзу, яке він виконує як стосовно держав-членів, так і до кандидатів на членство у ЄС. Яскравим підтвердженням цієї тези є співпраця України та Європейського Союзу протягом повномасштабної війни. ЄС надає фінансову, політичну та соціальну підтримку Україні та її громадянам, спрямовуючи допомогу на максимально широке коло проблем. Зокрема важливим є внесок Європейського Союзу у боротьбу України з гендерно зумовленим насильством під час збройного конфлікту. Комісарка ЄС з питань охорони здоров'я та безпечності харчових продуктів Стелла Кіріакідес визначила пріоритетом

¹ Студентка 3 курсу факультету Юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

діяльності ЄС надання допомоги жертвам і забезпечення притягнення до відповідальності винних у жакливіх військових злочинах, що вчиняють на території України [1].

Війна на території України ознаменувала собою початок масштабних руйнувань, знищення демократичного правового порядку та недотримання елементарних моральних засад з боку російських військових. Збройні конфлікти зазвичай відзначаються як збільшенням брутальних порушень прав людини в цілому, так і зростанням і кількістю випадків гендерно зумовленого насильства зокрема. Війнні злочини, що вчинялися та продовжують вчинятися окупантами завдали невимовної шкоди населенню України. Але варто наголосити, що під час гуманітарних криз, надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів найчастіше саме представниці жіночої статі знаходяться у зоні найбільшого ризику, їх непропорційно більше піддають насильницьким та дискримінаційним діям, що базуються на статевих та гендерних ознаках. З початку вторгнення російської армії на територію України кількість повідомлень про звалтування, сексуальні домагання, тортури, масові страти значно зросла [5].

Стелла Кіріакідес зазначила, що зростання кількості достовірних звинувачень про звалтування та сексуальне насильство, що були скоєні під час російської агресії в Україну, викликало надзвичайне занепокоєння європейської спільноти. За словами комісарки, такі жакливі злочини можуть мати руйнівний вплив на фізичне та психічне здоров'я жертв. Саме тому діяльність Комісії ЄС з питань охорони здоров'я та безпечності харчових продуктів спрямована на те, щоб доступ до медичної допомоги для тих, хто рятується з України в ЄС, також охоплював психічне здоров'я, адаптоване до потреб жінок, які пережили травми та гендерно зумовлене насильство. Також варто підкреслити те, що система солідарності ЄС щодо медичних трансфертів надає можливість перевозити жертв сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та надавати їм необхідну допомогу.

Правова система Європейського Союзу надає визначення гендерно зумовленому насильству у Директиві 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів (Директива про права жертви) [3]. Зазначена Директива закріплює, що насильство, спрямоване проти будь-якої особи за ознакою статі, гендерної ідентичності або гендерного самовираження, або якщо воно зачіпає осіб конкретної статі непропо-

рційно, розуміється як гендерно-обумовлене насильство. Гендерно-обумовлене насильство також розуміється як форма дискримінації та порушення основних свобод потерпілої особи [4]. Також, у низці положень Директиви вказується, що жінки, які стають потерпілими від гендерно-обумовленого насильства, складають переважну більшість потерпілих та є особливо уразливими, або частіше опиняються в ситуаціях, де ризик заподіяння шкоди особливо великий [3].

На сьогодні допомога з боку ЄС, що торкається гендерно зумовленого насильства має доволі значний обсяг і провадиться здебільшого через Фонд народонаселення ООН (UNFPA). Станом на травень минулого року, Янез Ленарчич зазначав, що Комісія ЄС з питань управління кризовими ситуаціями буде тісно співпрацювати з ООН, щоб захистити жінок і дівчат в Україні. За словами Комісара ЄС з питань управління кризовими ситуаціями, між Євросоюзом та Фондом народонаселення ООН (UNFPA) було підписано контракт про надання негайної гуманітарної допомоги жінкам і дівчатам в Україні, включаючи жертв сексуального та гендерного насильства, а також надання доступу до послуг сексуального та репродуктивного здоров'я, включно з рятівною медичною допомогою» [1].

Навесні 2022 року Єврокомісією було оголошено про виділення 1,5 мільйона євро для надання обслуговування сексуального та репродуктивного здоров'я жінок в Україні. Ці кошти стали складовою загальної гуманітарної допомоги ЄС у розмірі 243 мільйонів євро у відповідь на війну РФ в Україні, яку додатково направляють з допомогою в натуральній формі через Механізм цивільного захисту ЄС [1].

Окрім грошових та гуманітарних внесків Європейський Союз підтримує українське суспільство та державу і з правової точки зору. Зокрема, 5 травня 2022 року Європейський парламент прийняв резолюцію «Вплив війни проти України на жінок» (2022/2633(RSP), в якій він рішуче засудив незаконну, неспровоковану і невинуватену військову агресію російської федерації проти України і вторгнення в Україну [5]. В цій Резолюції Європарламент констатував величезний вплив війни в Україні на жінок загалом і навів детальні приклади таких наслідків. Було зазначено, що війна призвела до складного становища і порушення прав як тих жінок, які прибули до країн ЄС як біженки, так і тих, котрі залишилися в Україні. Ба більше, війна торкнулася і жінок в державах ЄС, які намагаються допомогти жінкам-біженкам з України. Також Європарламент засудив будь-які воєнні злочини, які вчиняються проти цивільно-

го населення, і жінок та дівчат, зокрема. Європарламент вказав, що гендерне і зокрема сексуальне насильство як зброя російських агресорів у війні проти України мають переслідуватися відповідно до положень міжнародного права [6].

Попри те, що недотримання положень цієї резолюції не призведе до жодних негативних наслідків, адже цей акт має виключно рекомендаційний характер та є складовою «м'якого права» Європейського Союзу, ухвалення такого документу має важливе ідеологічне та програмне значення. Правий характер закріплення ключових проблем у сфері гендерно зумовленого насильства під час війни, вказівка на конкретні потреби жінок та дівчат, що страждають від війни перебуваючи як в Україні так і за її межами, має привернути увагу європейських лідерів до вищезгаданих питань. Особи, якіживуть в умовах війни або тікають від неї, шукаючи прихистку потребують найретельнішого захисту, уваги та підтримки, отож ухвалення навіть юридично-необов'язкового документа є важливим в аспекті підтримки та доказу небайдужості. Резолюція покликана привернути увагу до недоліків застосування на практиці актів «жорсткого права», зокрема Директиви тимчасового захисту (Директиви Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому), вона є засобом для перетворення та реформування національного законодавства країн ЄС, має допомогти в його удосконалення та заповненні прогалин.

За словами експертки з асоціації жінок-юристок в Україні «Юрфем» Євгенії Мелеш, ці деталізовані рекомендації можуть і мають згуртувати європейське співтовариство до активної співпраці у сфері боротьби з такими явищами, як: торгівля жінками і дітьми, сексуальне насильство, гендерне насильство і множинна дискримінація; надання системної допомоги Україні по фіксуванню воєнних злочинів проти цивільного населення, зокрема проти жінок і дітей, і притягненню винних до відповідальності за національним та міжнародним правом [5].

Підсумовуючи, можна зазначити, що наразі Європейський Союз виступає надійним партнером України у боротьбі з гендерно зумовленим насильством, зростання кількості якого було спричинено агресією рф. Убачається, що у подальшому зв'язок, взаємодопомога та співпраця

України та ЄС тільки покращуватиметься та вийде на новий рівень, що буде ознаменований набуттям Україною повноправного членства в Євросоюзі.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт представництва Європейського Союзу в Україні «Україна: ЄС посилює підтримку жертв сексуального та гендерно зумовленого насильства» URL:https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/ukraine-eu-stepping-support-sexual-and-gender-based-violence-survivors_en?page_lang=uk&s=232.

2. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про Функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) 30.3.2010. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2010. С 83/1 Ст. 17

3. Желтуха М. Гендерно-обумовлене насильство vs насильство щодо жінок: у чому відмінність? URL:<https://jurfem.com.ua/genderno-zumovlene-nasylstvo-vs-nasylstvo-shchodo-zhinok-u-chomu-vidminnist/>

4. Директива Європейського парламенту та Ради «Встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів..» (2001/220/ЖНА). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.

5. Євгенія Мелеш «Резолюція Європарламенту «вплив війни проти України на жінок» 2022 року: огляд» URL: [HTTPTS://JURFEM.COM.UA/RESOLUITSIA-EVROPARLAMENTU-VPLYV-VIYNY-PROTY-UKRAINY-NA-ZHINOK/](https://JURFEM.COM.UA/RESOLUITSIA-EVROPARLAMENTU-VPLYV-VIYNY-PROTY-UKRAINY-NA-ZHINOK/)

6. Резолюція Європейського парламенту «Вплив війни проти України на жінок» (2022/2633(RSP)). URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1703576&t=d&l=en>

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Рахімова А.¹

РОЛЬ ООН В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародна безпека гарантує збереження та розвиток світу, і міжнародні організації є ключовими суб'єктами, які покликані забезпечити безпеку. Міжнародні організації займаються широким спектром питань,

¹ Студентка 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

таких як контроль за озброєнням, попередження та врегулювання конфліктів, забезпечення прав людини та громадянина.

Сучасна міжнародна безпека є складним та багатоаспектним явищем, яке включає різноманітні джерела небезпеки – як військового, так і не-військового характеру. Серед традиційних джерел воєнної небезпеки можна виділити бажання до гегемонії, стратегічна перевага в ядерному озброєнні, експансіонізм, міжнародні конфлікти, тероризм, глобалізована злочинність, контрабанда зброї та інше.

Нині все частіше маємо справу з конфліктами, що мають етнічну та релігійну основу, наприклад Близькосхідний конфлікт, Кашмірський конфлікт, Тибетський конфлікт, або з тими, що штучно створені і роздуваються на політичному ґрунті, заохочувані з боку інших держав чи «п'ятої колонії» всередині самої країни.

Після закінчення Другої світової війни в 1945 р. було засновано Організацію Об'єднаних Націй (ООН), з метою збереження та зміцнення миру та міжнародної безпеки, сприяння співробітництву між країнами, розвитку дружніх відносин між націями та поліпшенню умов у сфері прав людини.

Для нашої держави важливою є співпраця, підтримка та посередництво міжнародних організацій у вирішенні воєнних конфліктів. Організації, які займаються питаннями миру та безпеки, зокрема Організація Об'єднаних Націй, є ключовими у врегулюванні збройного конфлікту в Україні, котрий триває вже дев'ятий рік.

Діяльність Ради Безпеки ООН зосереджена на забезпеченні миру та безпеки через застосування різних засобів, таких як: запровадження санкцій проти держав-агресорів (включаючи військові операції проти них), розміщення миротворчих місій у зонах конфліктів та організація процесу пост конфліктного відновлення. Рада може також вживати примусові заходи, такі як економічні санкції, фінансові штрафи, обмеження та оборони на подорожі та розрив дипломатичних відносин.

Також хотілось би зазначити, що ООН активно включилася у процес сприяння глобальному розвитку та побудові безпечного світового суспільства. Тема міжнародної співпраці в питаннях забезпечення міжнародної безпеки взагалі та інформаційної безпеки зокрема, стала гострою та актуальною у сучасному світі. Міжнародна спільнота завдяки механізмам ООН демонструє прагнення до масштабного співробітництва, об'єднання зусиль, взаємодії, спільної участі, відкритості та прозорості,

відповідальності та інноваційності у вирішенні спільної проблеми – побудови безпечного світу.

Таким чином, Організація Об'єднаних Націй займає важливе місце у світовому співтоваристві, особливо в сфері забезпечення міжнародної безпеки. В умовах сьогодення міжнародні організації, зокрема ООН, відіграють важливу роль у підтриманні міжнародного миру і безпеки, дотриманні міжнародного права та норм. Це стосується не лише держав-членів, але й інших учасників міжнародних відносин.

Спесівцева Т. Г.¹

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність даної теми полягає в тому, що багатостороннє співробітництво з Європейським Союзом є не лише природним геополітичним напрямом інтеграційної стратегії України, а й важливим практичним кроком для побудови ефективної відкритої економіки. Проте повномасштабна війна, що відбувається на території України, може стати проблемою та ускладнити процес інтеграції України до Європейського союзу. Загалом, відносини між ЄС та Україною були відкриті після здобуття Україною незалежності; саме тоді ЄС уперше закликав Україну підтримувати відкритий діалог і відкриті відносини зі своїми державами-членами.

Позиція України щодо ЄС вперше була сформульована на законодавчому рівні в Загальному напрямі зовнішньої політики України, затвердженому Верховною Радою України 2 липня 1993 р. Відтоді Україна була прихильною до Європейського інтеграційного союзу і відтоді працює над членством у ЄС, докладаючи зусилля, які можна спостерігати й донині.

Важливо також підкреслити переваги для України після вступу до ЄС:

1. політичні переваги – як член ЄС, Україна братиме участь у Спільній європейській політиці безпеки та оборони (СПБО), що гарантує національний суверенітет і територіальну цілісність України

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

2. економічні переваги – насамперед, макроекономічна стабільність, додаткові інвестиції в економіку країни, субсидії для сільського господарства і позитивне сальдо торгового балансу.

Деякі країни сумніваються, що Україна зможе почати процес вступу до ЄС у найближчому майбутньому. Е. Макрон, Президент Франції заявив, що ЄС не може вести переговори з країною, яка перебуває у стані війни. Його думку підтримує Прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте, окрім цього вважає, що швидкої процедури вступу до ЄС просто не існує. У 2022 р. у відносинах між Україною та Європейським союзом розпочався новий етап. Україну було визнано країною-кандидатом у члени ЄС. Ця подія конкретизує перспективу вступу до Європейського співтовариства, сприяє подальшим реформам, стимулює владу і громадян країни, а також посиляє позитивний сигнал європейським і глобальним інвесторам.

Інтеграція України в Європу відбувається в контексті масштабної російської інтервенції. Розв'язана державою-агресором війна довела, що українці готові відстоювати свою незалежність та триматися європейського шляху розвитку, допомогла українському народу згуртуватися і зміцнила суспільну підтримку ЄС. З одного боку, двосторонній процес європейської інтеграції посилюється, війна надала нової якості політиці Брюсселя щодо України, ЄС був змушений переглянути свій підхід і пріоритети у сфері безпеки. З іншого боку через війну, яка вплинула на подальший шлях до об'єднаної Європи та визначила особливості «військової» європейської інтеграції, Україна зазнала величезних людських, фінансових та економічних втрат.

Сьогодні основними елементами відносин між Україною та Європейським союзом є спільна протидія континентальній російській агресії, політична солідарність і військова, фінансова та економічна підтримка України. Наша країна тривалий час захищала схід ЄС, приймаючи на себе основний тягар військової могутності країни-агресора. У цьому полягає геополітична значущість, винятковість і пріоритет України в європейській інтеграції. Україна продовжила проєвропейські реформи, ухвалила важливі для європейської інтеграції закони та поглиблює співпрацю з Брюсселем у різних сферах. Загалом, є підстави говорити про помітний прогрес, важливі досягнення і зрушення на європейському шляху.

З одного боку, збройне втручання Росії було фактично контрпродуктивним для держави-агресора, прискоривши процес європейської інте-

градії України та сприяючи проєвропейській єдності держави. Війна зняла з порядку денного перспективу східної інтеграції України та унеможливила її, що призвело до масової спрямованості на захід українського суспільства та зміцнило ідею безальтернативності й незворотності руху в бік ЄС. Водночас зміцнилася солідарність між Києвом і Брюсселем проти держави-агресора. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС можна розглядати як єдину європейську відповідь на агресивну політику Росії. Водночас, однак, слід зазначити, що російська експансія негативно вплинула на європейську інтеграцію та сповільнила її темпи. Наша країна зазнала величезних людських, економічних і фінансових втрат під час вторгнення.

По-перше, війна сповільнила темпи соціально-економічних реформ у межах Угоди про асоціацію Україна-ЄС і певною мірою ускладнила процес виконання пакета рекомендацій Комісії. Зокрема, (а) реалізація деяких напрямів Угоди про асоціацію наразі є критично складною і має здійснюватися в мирний період; та (б) європейські норми щодо законодавчого регулювання деяких внутрішньополітичних процесів мають бути адаптовані до ситуації воєнного стану та ворожих режимів.

По-друге, незважаючи на низку важливих ініціатив ЄС щодо лібералізації торгівлі з Україною та її входження до європейського внутрішнього ринку, війна призвела до того, що інтерес європейських ділових партнерів до розвитку контактів із зруйнованою війною країною зі складною внутрішньополітичною ситуацією, що містить ризики та небезпеки для майбутніх інвестицій і бізнесу, зріс, і активність об'єктивно знизилася.

По-третє, війна зробила Україну довгостроковим одержувачем міжнародної допомоги. За оцінками експертів, приплив коштів з-за кордону фінансує близько третини бюджетних витрат України. Ця тенденція зберігається і цього року: представляючи бюджет на 2023 рік, прем'єр-міністр України Дмитро Шмигаль сказав: «Видатки бюджету вдвічі перевищують доходи... Ми розраховуємо ліквідувати дефіцит у 38 мільярдів доларів США переважно за підтримки наших міжнародних партнерів. Зокрема, Європейського Союзу, США та МВФ».

По-четверте, Експансія Росії та війна, що триває, змусили українську сторону сконцентрувати величезні політичні, дипломатичні, фінансові, економічні та людські ресурси для протидії агресії Кремля в різних галузях.

Дійсно, «війна на виснаження» між Росією та Україною триває, і, з огляду на обмеженість внутрішніх ресурсів, напрям європейської інте-

грації не є повністю забезпеченим. Водночас політичні рішення та дії української влади, суспільна занепокоєність і політичний дискурс широкою громадськістю наразі здебільшого зосереджені на війні.

Таким чином, статус країни-кандидата, хоч і не є завершальним етапом європейської інтеграції, але є важливим. Тому на шляху до ЄС необхідно використовувати та реалізовувати новий статус, навіть у воєнний час, продовжувати проведення реформ, необхідні для членства в ЄС, і забезпечити умови для післявоєнної відбудови України відповідно до європейських норм і стандартів.

Список використаних джерел:

1. Федоришина О. О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2014. Вип. 4. С. 158–162.
2. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(1). С. 112–117.
3. Аналітична доповідь. *Національна безпека і оборона*. 2022. Вип. 1–2 С. 187–188.
4. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.
5. Правові проблеми європеїзації України: сучасний стан та перспективи : монографія / за наук. ред. І. В. Яковюка. Харків, 2023. 536 с.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сябренко В. В.¹

ЗАХИСТ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЯК КРОК НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

Одним із імперативів сучасного світу є рівність людей незалежно від будь-яких характеристик зовнішніх, релігійних, політичних та інших.

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Більшість держав світу мають титульну націю». Проте, існують також народи, які становлять меншість від загальної популяції певної держави та відрізняються мовною, релігійною, культурною ідентичністю. Так, Підкомісія ООН зазначає, що під національною меншиною необхідно розуміти невідомую групу населення, яка має на меті зберегти стійкі етнічні, релігійні чи мовні традиції, що відрізняються від тих, які має інше населення [1, с.119]. Національний склад України не є виключенням та включає представників таких національних меншин: євреїв, татар, греків тощо. У зв'язку із цим перед державою стоїть завдання запровадити ефективний механізм захисту національних меншин. Незважаючи на те, що у ХХ ст. більшість держав не вважали за необхідне наділяти національні меншини певними правами через те, що це могло зашкодити державній цілісності. Європейський Союз (далі – ЄС) приділяє особливу увагу цьому питанню через закріплення вимоги з поваги до представників меншин серед цінностей об'єднання (ст. 2 Договору про Європейський Союз) [5].

Держава, яка прагне набути членство в ЄС, перш за все, має відповідати вимогам встановленим у ст. 49 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС)[6]. Згідно із положеннями вказаної статті держава має бути європейською та поважати цінності закріплені у ст. 2 ДЄС [6], до яких належать: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин [5].

Також важливим є дотримання країною, яка бажає вступити до ЄС, Копенгагенських критеріїв 1993 року, до яких віднесено такі, як: політичний, економічний та «членський». Саме політичний критерій стосується стабільності інституційної системи, яка гарантує демократію, дотримання прав людини і захист національних меншин [4].

Серед «латентних» критеріїв у контексті захисту прав національних меншин варто звернути на необхідність вступу до Ради Європи (далі – РЄ), що фактично означає визнання країною демократичного режиму, прав людини та зміцнення демократичних інститутів, та приєднання до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). 9 листопада 1995 р. Україна вступила до РЄ, а ратифікація Україною ЄКПЛ із заявами і застереженнями відбулась 17 липня 1997 р. У ст. 14 ЄКПЛ прямо зазначається про заборону дискримінації за національним чи соціальним походженням, приналежністю до національних меншин [4]. Вважаємо, що ці положення виступають логічним поясненням

вагомого значення захисту прав національних меншин в Україні задля подальшого її вступу до ЄС.

23.06.2022 р. Україна отримала статус держави-кандидатки, але для продовження процедури вступу до ЄС та переходу до переговорної стадії необхідно виконати ряд вимог, однією з яких є ухвалення та подальша імплементація акта щодо захисту національних меншин. На виконання цієї вимоги 13.12.2022 р. прийнято Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні», який набуде чинності 01.07.2023 р. Закон закріплює дефініцію «національної меншини», повноваження центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері захисту прав та свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) [5].

У законі національним меншинам гарантуються права на самоідентифікацію, свободу об'єднань й свободу вираження поглядів. А також зроблена спроба збалансувати серйозні проблеми щодо: права на освіту та мовне питання.

Відповідно до положень Закону дозволено діяльність приватних шкіл, які можуть вільно обирати мову освітнього процесу, але з обов'язковим опануванням державної мови. Також ключовим моментом є створення додаткових можливостей у контексті використання мови. Наприклад, мови національних меншин можна безперешкодно використовувати на публічних заходах без перекладу, дозволено працювати спеціалізованим книгарням з книжками на мовах національних меншин, а також у місцях традиційного проживання меншин не заборонено дублювати написи офіційних назв та інформацію для загального ознайомлення відповідними мовами [5].

Окрім законодавчих змін, Україна робить багато кроків для того, щоб реформи діяли та були ефективними. Зокрема, 31.03.2023 р. у м. Страсбург (Франція) під час робочих зустрічей делегацій України з представниками Венеційської Комісії, Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин та Комітету експертів Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, українська сторона запросила європейську делегацію до органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських об'єднань аби краще розуміти стан ситуації із забезпеченням прав національних меншин [8].

3 лютого 2023 р. відбувся 24-й саміт Україна – ЄС, який мав засвідчити виконання нашою державою своїх зобов'язань. Загалом Брюссель

дав згоду навесні оцінити рівень виконання семи рекомендацій. Україна змогла справити приємні враження своєю наполегливістю і готовністю діяти попри будь-що. У той же час голова Комісії ЄС вказала, що проведення реформ в Україні триватиме ще доволі довго. Адже Угорщина та Румунія розкритикували проаналізований вище Закон. Проблемними питаннями виявились наступні: використання державної мови у судочинстві та державних органах, фінансування представницьких об'єднань, визначення серед декількох організацій представницьку організацію певної меншини. Скоріше за все, що Україна буде шукати можливість домовитись та прийняти компромісне рішення. Тому – міністр закордонних справ України вже спілкується із закордонними колегами для вирішення питання, адже єдиний варіант – це знайти консенсус [7].

Отже, для вступу України до ЄС необхідно виконати значну кількість вимог та дотримуватись відповідних критеріїв. Виходячи із положень ст.ст. 2 та 49 ДЄС, третя країна, яка прагне вступити до ЄС, має обов'язково бути європейською державою та поважати основні цінності Союзу. Копенгагенські критерії доповнюють положення ДЄС та наголошують на забезпеченні демократичної інституційної системи, дотримуючись верховенства права та захисту прав людини, зокрема захисту національних меншин. Латентні критерії Україна виконала ще на початку свого становлення, а саме вступила до Ради Європи та приєдналась до ЄКПЛ, у якій чітко заборонено дискримінацію національних меншин. На сьогодні робота у цьому напрямку продовжується досить успішно, результатом чого стало оновлення національного законодавства відповідно *acquis* ЄС шляхом прийняття ЗУ «Про національні меншини (спільноти) в Україні» та проведення ряду заходів, спрямованих на реалізацію ключових положень Закону.

Список використаної літератури:

1. Мигун М. Національні меншини країн ЄС у рамках євроінтеграції. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», Спецвипуск, 2022. С. 115–129.
2. Копенгагенські критерії. 2007. URL: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf.
3. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01.02.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

5. Про національні меншини (спільноти) України від 13.12.2022 р. №2827-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40892>.

6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

7. Куницький О. Саміт Україна-ЄС у Києві: як пройшов, про що домовились. *Made for minds*. URL: <https://www.dw.com/uk/samit-ukrainaes-pid-cas-vijni-ak-projsov-pro-so-domovilis/a-64608109>.

8. Українська делегація обговорила питання забезпечення прав нацменшин у Раді Європи. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/ukrayinska-delegaciya-obgovoryla-pytannya-zabezpechennya-prav-nacmeshyn-u-radi-evropy>.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Татарінова А. В.¹

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В БОРОТБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Співробітництво між державами-членами Європейського Союзу (далі – ЄС) у боротьбі з транснаціональною злочинністю є однією з важливих складових європейської політики безпеки. Транскордонна злочинність, така як контрабанда, торгівля людьми, наркотиками, організована злочинність, тероризм, можуть швидко поширюватися через державні кордони, а тому ефективна співпраця між державами-членами є необхідною умовою для протидії цим загрозам. Масштабність та глобальність наслідків міжнародних правопорушень створює потребу в ефективному співробітництві між державами та міжнародними організаціями для боротьби з цими явищами, для чого ЄС застосовує ряд інструментів та механізмів.

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Боротьба з транснаціональною злочинністю відноситься до простору свободи, безпеки і справедливості, що регулюється Розділом V ДФЄС, який передбачає спільну компетенцію ЄС та держав-членів. Координатором такої співпраці виступає ЄС, реалізуючи її за допомогою установ ЄС, особливе місце серед яких займають агенції ЄС (FRONTEX, Europol, Eurojust тощо).

Європейське агентство з питань прикордонної та берегової охорони (Frontex) надає підтримку державам-членам ЄС та країнам Шенгенської зони в управлінні зовнішніми кордонами ЄС та боротьбі з транскордонною злочинністю. Frontex є центром передового досвіду з питань прикордонного контролю на зовнішніх кордонах ЄС, який ділиться розвіданими та досвідом з усіма державами-членами та сусідніми країнами, що не є членами ЄС, та через територію яких пролягають основні шляхи міграційних потоків та транскордонної злочинності [4].

ЄС також розвиває співпрацю між правоохоронними органами держав-членів за допомогою зусиль Агенції Європейського Союзу з правоохоронної співпраці (далі – Європол) та Агенції Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінальної юстиції (далі – Євроюст). Ці агенції сприяють обміну інформацією, координації спільних операцій та розслідуванню злочинів, які мають транскордонний аспект. У чому ж їх особливості? Місія Європолу полягає в наданні підтримки державам-членам у запобіганні та боротьбі з усіма формами серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинністю та тероризмом. Європол також співпрацює з багатьма країнами-партнерами, які не є членами ЄС, та міжнародними організаціями [1]. У свою чергу, Євроюст співпрацює з національними органами влади у боротьбі з широким спектром серйозних і складних транскордонних злочинів, до яких причетні дві або більше країн. Агентство очолює судове реагування на зростаючі загрози в Європі, дозволяючи державам-членам бути на крок попереду злочинців, в основному зосереджуючись на організованих злочинних угрупованнях [2]. Відтак ефективна боротьба з транскордонною злочинністю проводиться завдяки активному співробітництву зазначених вище агенцій ЄС.

Для забезпечення кращої співпраці між правоохоронними органами держав-членів ЄСу сфері обміну та управління поліцейською інформацією було створено спеціальну програму – Integrated Management of Police Information (далі – ІМПАСТ). ІМПАСТ є централізованою базою даних,

яка об'єднує інформацію з різних джерел, включаючи національні бази даних держав-членів ЄС, бази даних Європолу та інших міжнародних організацій. Інформація зберігається в одному місці та може бути доступна за запитом будь-якої держави-члена ЄС, що є суттєвою перевагою такого інструменту. Одним з аспектів успішної роботи програми ІМРАСТ є спільнооперативна діяльність правоохоронних органів, що сприяє затриманню членів міжнародної злочинної групи, які займаються торгівлею наркотиками та контрабандою зброї. Так, у 2017 році, поліцейськими Бельгії, Франції та Нідерландів було виявлено групу злочинців, члени якої використовували мережу кур'єрів для перевезення товарів з однієї країни в іншу, а також використовували сховища зброї та наркотиків для зберігання контрабандного товару. Інформація, яку надавала програма ІМРАСТ, була ключовою в успіху цієї операції, допомагаючи правоохоронним органам держав-членів ЄС прослідкувати рух злочинців та їх товарів через кілька країн.

Співпраця держав-членів ЄС у боротьбі з транснаціональною злочинністю через використання можливостей агенцій здійснюється у різних напрямках: обмін інформацією, підготовка персоналу правоохоронних органів, проведення спільної оперативної діяльності тощо. Для здійснення першого із вище зазначених напрямків використовуються різні джерела інформації, включаючи державні органи, інші агенції, академічні та наукові установи, а також приватний сектор. Це сприяє отриманню актуальної інформації про злочинність та злочинців, що допомагає підготуватися до їх затримання та притягнення до відповідальності. Важливо згадати і про навчання персоналу, адже для цього агенції ЄС проводять курси та тренінги з метою забезпечити високу якість роботи правоохоронних структур та підтримувати їхню ефективність зсередини.

Спільні операції агенцій ЄС це співпраця між правоохоронними органами держав-членів ЄС з метою боротьби зі злочинністю. Вони можуть охоплювати різні види злочинності, включаючи організовану злочинність, тероризм, торгівлю наркотиками, контрабанду та торгівлю людьми. Операції можуть проводитися як на території країн ЄС, так і за її межами. Операції можуть включати такі дії, як спільні розслідування, затримання та екстрадиції злочинців, спільні обшуки та конфіскацію майна, спільні патрулювання кордонів та інше. Можемо зробити висновок, що така співпраця є набагато ефективнішою, ніж самостійна робота окремих агенцій та держав.

Важливим механізмом для співпраці держав-членів ЄС у правоохоронній та судовій діяльності є Європейський ордер на арешт (далі – ЄОА). Цей інструмент співпраці використовується державами-членами ЄС для направлення запитів про арешт та екстрадицію особи. Процедура застосування ЄОА регулюється спеціальними правилами, встановленими Європейською угодою про європейський ордер на арешт, яка є обов'язковою для всіх держав-членів ЄС. Це дозволяє спростувати процедуру екстрадиції між країнами-членами ЄС та сприяє більш ефективній співпраці між правоохоронними органами ЄС у боротьбі зі злочинністю.

Крім того, ЄС має систему обміну інформацією, яка називається Європейською інформаційною системою кримінальної юстиції (ECRIS). Вона дозволяє державам ЄС обмінюватися інформацією про кримінальні записи громадян ЄС, які мають судимість або інші кримінальні відомості, включаючи інформацію про засудження, вироки, обвинувачення тощо, які можуть бути важливими для розслідування та проведення судових процесів. ECRIS забезпечує доступ до інформації про кримінальні записи в режимі реального часу, що сприяє більш ефективному використанню цієї інформації правоохоронними органами та судовими органами держав-членів ЄС [3].

Можемо зробити висновок, що ЄС активно бореться із транснаціональною злочинністю, розвиваючи та удосконалюючи згадані механізми та інституції. Важливо зазначити, що наведений перелік не є вичерпним. Однак, не зважаючи на всі ці зусилля, транскордонна злочинність залишається великою проблемою. Це вимагає подальшого підвищення рівня співробітництва та розвитку нових стратегій та інструментів для боротьби з цією проблемою.

Список використаної літератури:

1. EUROPOL. *Official website*. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol>.
2. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. *Official website*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/what-we-do>.
3. European Commission (European Criminal Records Information System (ECRIS)). *Official website*. URL: https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/tools-judicial-cooperation/european-criminal-records-information-system-ecri_en.

4. European border and coast guard agency (FRONTEX). *Official website*. URL: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/>.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Терзман В. О.¹

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИКЛАДИ ТА ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ

Технологічні інновації можуть мати великий вплив на міжнародну безпеку, особливо коли нові технології стають доступними терористам і іншим небезпечним акторам. Такі технології можуть включати кібератаки, дрони, біотехнології та інші збройні системи. З міркувань безпеки держави можуть обмежувати свободу використання та розповсюдження таких технологій, або вживати заходів забезпечення безпеки для запобігання незаконному використанню цих технологій. Міжнародне право також розглядає питання технологічних інновацій та їх впливу на безпеку. Наприклад, Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї та її знищення (Біологічна конвенція) [1] та Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення хімічної зброї та її знищення (Хімічна конвенція) забороняють розробку та використання певних збройних технологій [2]. Однак, інновації можуть також допомагати забезпечувати безпеку, наприклад, за допомогою нових систем моніторингу та розвідки. Такі системи можуть допомогти у попередженні терористичних актів та інших небезпечних подій. Отже, необхідно знайти баланс між свободою інновацій та забезпеченням міжнародної безпеки.

В умовах війни, технологічні інновації можуть створювати різноманітні виклики, які можуть ставити під загрозу безпеку націй та міжнародної спільноти в цілому. Прикладом є розвиток кіберзлочинності та кібератак: З розвитком нових технологій з'являються нові загрози

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

безпеці в Інтернеті. Кіберзлочинці можуть використовувати ці технології для вчинення кібератак, які можуть мати серйозні наслідки для національної та міжнародної безпеки. Росія почала війну проти України 24 лютого 2022 року, але російські кібератаки проти України тривають із моменту незаконної анексії Росією Криму у 2014 році, посилившись безпосередньо перед повномасштабним вторгненням у 2022 році. За цей період найбільше постраждали державний, енергетичний, медійний, фінансовий, бізнесовий та некомерційний сектори України. Починаючи з 24 лютого поодинокі російські кібератаки ускладнили розподіл медикаментів, харчових продуктів та надзвичайної допомоги. Ці атаки мали різні наслідки – від перешкоджання доступу до основних послуг до крадіжки даних та поширення дезінформації, у тому числі за допомогою технології «дїпфейк». До інших видів зловмисної кібердіяльності належать розсилка фішингових електронних листів, розподілені атаки «відмова в обслуговуванні», використання шкідливого програмного забезпечення для знищення даних, бекдорів, програмного забезпечення для стеження та викрадення інформації [3, 2 с.]. Для протидії кібератакам країни повинні посилити свої законодавчі рамки та встановити строгі кримінальні санкції для кіберзлочинців. Такі заходи можуть допомогти зменшити кількість кібератак та зробити їх менш привабливими для злочинців. Країни повинні розробити нові технології, які дозволяють ефективно виявляти та запобігати кібератакам, може стати ефективним способом протидії кіберзлочинності. Важливо, щоб країни співпрацювали між собою в боротьбі з кібератаками. Така співпраця може включати обмін інформацією, спільне проведення розслідувань та об'єднання зусиль для запобігання кіберзлочинності.

Наступною загрозою є використання безпілотних літальних апаратів: Безпілотні літальні апарати можуть використовуватись для здійснення шпигунської діяльності та атак на важливі об'єкти. Такі літальні апарати використовуються Росією створюючи національну (України) та міжнародної небезпеку. Використання безпілотних літальних апаратів, також відомих як дрони, може становити загрозу з боку кібербезпеки, оскільки дрони можуть бути використані для здійснення кібератак або збору конфіденційної інформації. Наприклад, дрони можуть бути використані для злому бездротових мереж або для крадіжки конфіденційної інформації, такої як логіни та паролі. Одним з шляхів розширення межі безпеки з боку права міжнародної безпеки є розробка міжнародних стандартів

та правил щодо використання дронів. Наприклад, можна встановити вимоги до технічних характеристик дронів, обмеження щодо їх використання в певних місцях або обмеження максимальної висоти польоту. Також можна розробити правила, щодо того, хто має право використовувати дрони, і які є правила використання їх в комерційних цілях. Другим шляхом розширення межі безпеки з боку права міжнародної безпеки може бути забезпечення кібербезпеки дронів шляхом розробки та застосування нових технологій, таких як системи шифрування або детектори вторгнень. Крім того, можна розробити процедури та протоколи для виявлення та розслідування кібератак, пов'язаних з використанням дронів.

Наступною загрозою наразі стає активне використання штучного інтелекту: З розвитком штучного інтелекту військові можуть використовувати цю технологію для автоматизації процесу ведення війни. Це може призвести до ризику втрати контролю над системами та може вплинути на безпеку національних та міжнародних систем. Проблема використання штучного інтелекту в військовій сфері є досить складною та потребує комплексного підходу. Деякі зі шляхів регулювання можуть включати створення договору або конвенції, яка забороняє використання штучного інтелекту в військових діях, або встановлює межі для його застосування, розробка технічних засобів, що дозволяють контролювати та обмежувати дії систем зі штучним інтелектом у військових діях. Повинна активно відбуватися співпраця між країнами для розробки та використання штучного інтелекту військовими силами, що враховує питання безпеки та етики. У будь-якому випадку, необхідно забезпечити прозорість, відповідальність та етичність у використанні штучного інтелекту в військовій сфері, щоб запобігти можливим загрозам та захистити міжнародну безпеку.

Отже, в даній роботі розглянуті приклади технологічних інновацій, які становлять загрозу в умовах війни і не тільки, а також запропоновані заходи щодо усунення цих загроз та їх попередження. Однак, необхідно відмітити, що інновації можуть також відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки. Важливо знайти баланс між розвитком інновацій та забезпеченням міжнародної безпеки. Відкритість для нових технологій та інновацій може принести велику користь, але також повинен бути належний механізм контролю та регулювання їх використання. Важливо враховувати можливі наслідки при розробці нових технологій та їх ви-

користанні у військовій та інших конфліктних ситуаціях. Таким чином, інновації можуть стати інструментом забезпечення безпеки, але тільки при належному контролі та регулюванні їх використання.

Список використаної літератури:

1. The Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction (1975). URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.37_conv_biological_weapons.pdf

2. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. (від 13 січня 1993 року). Дата звернення: 28.04.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

3. Пшегачник Я., Тарпова С. Війна Росії проти України: хронологія кібератак. *Дослідницька служба Європейського парламенту*. PE 733.549 (2022). URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI\(2022\)733549_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI(2022)733549_XL.pdf).

Науковий керівник: Білоусов С. М., професор, доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Хижняк Б. С.¹

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком повномасштабної війни в Україні набули особливої важливості підтримка та співпраця з іншими державами, в тому числі з Європейським Союзом (далі – ЄС). Метою правового регулювання відносин між Україною та ЄС є забезпечення взаємовигідного співробітництва, підтримки демократії та прав людини, а також економічного та соціального розвитку України. На сьогодні, враховуючи складну ситуацію в країні, відносини між ЄС та Україною перебувають під великим тиском та вимагають гнучкого підходу з обох сторін.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У 2022 р. Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що стало основою для майбутнього приєднання до даного наднаціонального утворення. Цей статус стимулює реформи та сприяє позитивним змінам в роботі органів державної влади та для громадян країни, а також став позитивним сигналом для європейських та світових інвесторів [1].

Нині на порядку денному стоїть адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу до ринків ЄС, запровадження «безвізового» режиму в різних сферах, а також подальша секторальна інтеграція. Для успішного просування України на європейському шляху необхідно виконувати базові реформи, передбачені Угодою про асоціацію, а також виконувати пакет рекомендацій Європейської комісії, що є передумовою започаткування переговорів про вступ.

Умови євроінтеграції України стали складнішими через широкомасштабну російську інтервенцію, яка призвела до війни [5]. Однак, це довело готовність українців захищати свою незалежність та об'єднало націю. Це підсилює громадську підтримку європейського напрямку розвитку України та активізувало процеси євроінтеграції [2].

В умовах сьогодення співпраця між Україною та ЄС зосереджується на підвищенні військового потенціалу України. Держави-члени Європейського Союзу координують свої зусилля щодо спільних закупівель зброї через Інститут підтримки миру (European Peace Facility) для підтримки Збройних Сил України на полі бою. Для допомоги економічному розвитку країни вживають такі заходи як скасування мит на українські товари, посилення транспортних коридорів «Україна-ЄС» та лібералізація перевезень. Крім того, «дороги солідарності» (Solidarity Lanes) є важливим заходом економічної безпеки, що допомагають українському експорту та дозволяють йому стати, принаймні частково, незалежним від морського транспорту та «зернової ініціативи» [2]. Більш того, постачання зброї, боєприпасів та військової техніки для Збройних Сил України є надзвичайно важливим завданням в галузі оборони нашої країни і, на жаль, залишатиметься таким і в майбутньому. Для Європейського Союзу, що є соціально-економічним і політичним об'єднанням країн, безпека та оборона завжди були надзвичайно чутливими та складними темами, які раніше вважалися виключною прерогативою НАТО [2].

Зараз військово-технічне співробітництво між Україною та країнами ЄС має вирішальне значення, особливо в умовах війни на території

України. Загалом, поставки здійснюються на двосторонньому рівні, і значна частина зброї, яку країни ЄС надають Україні, походить з їх власних запасів [3]. Також, важливим є питання підтримки економічної активності, що передбачає собою страхування товарів, що постачаються, від воєнних ризиків та здійснення інвестицій. Кабінет Міністрів України веде достатньо активну роботу з різними міжнародними інституціями, такими як німецький Euler Hermes (нині Allianz Trade), австрійський ОєКВ, чеський EGAP, італійська SACE для забезпечення активного страхування воєнних ризиків та збільшення кредитних лімітів для України. Вважаю це питання надзвичайно важливим та актуальним з огляду на те, що воно становить загальноєвропейський інтерес. Також, комерційні, фінансові та виробничі зв'язки є одним із надійних фундаментів інтеграції, тому такий діалог з національними інституціями є необхідним [4].

Отже, підтримка та допомога Україні від Європейського Союзу є важливою в умовах повномасштабної війни, враховуючи всі ризики та втрати, які наразі несе наша держава. Лише у випадку наявності довготривалих та надійних відносин між ЄС та Україною у соціально-економічній, культурній, енергетичній та інших сферах, стає можливим швидке відновлення нашої держави після майбутньої перемоги.

/Список використаних джерел:

1. Волкова Н. Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС в умовах російсько-української війни. *Економіка та суспільство*, 2023, 48
2. Як повномасштабна війна змінила формати співпраці України та ЄС? URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/11/8/7150040/>
3. Центр Разумкова: Україна на шляху до ЄС: реалії та перспективи. *Національна безпека і оборона*. № 1–2, 2022.
4. Окуньовська Ю. В. Транскордонне співробітництво з Україною в умовах війни. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2022. С. 70–74.
5. Яковюк І. В., Єфремова К. В., Новіков Є. А. *Економічна безпека і роль колективного Заходу у поствоєнному відновленні України. Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 19–26. DOI 10.37772/2518-1718-2022-2(38) – 2.
6. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. *Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія*. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

В наш час права людини та їх захист вважаються основними демократичними цінностями. Їхнє становлення як у міжнародному, так і у внутрішньодержавному праві пройшло тривалу історію розвитку та становлення.

Міжнародно-правовий захист прав людини являє собою сукупність норм, які регулюють спільну діяльність держав із захисту порушених прав людини, вона передбачає визначення прав, свобод та обов'язків громадянина перед державою, а також покладання на державу обов'язків щодо дотримання та захисту прав громадян. Крім того, регламентується механізм контролю з боку міжнародних організацій за виконанням своїх зобов'язань [5, с. 189].

Права людини у власних проявах є ознакою цивілізованості країн та благополуччя мешканців, основою вирішення ключових соціальних та індивідуальних труднощів. Забезпечення захисту прав людини та її основних свобод кожна держава повинна відзначати серед основних завдань, які стоять перед нею, причому не лише відзначати, а й реалізовувати цей захист.

Захист національних інтересів є запорукою існування суверенної держави та гарантією самозбереження, а також сталого розвитку суспільства. Дослідження проблеми формування та захисту національних цінностей є дуже актуальним для українського суспільства, адже сьогодні багато чинників свідчать про кризу моралі та ідентичності, розмитість суспільних цінностей українського суспільства, які неможливо подолати без переоцінки чинної системи національних цінностей.

Сьогодні Україна перебуває під безпрецедентним політичним, економічним, психологічним та військовим тиском з боку РФ, що призвело до окупації частини України та анексії Криму. Ці обставини перевіряють на міцність систему національної безпеки держави.

Таким чином, національна безпека України включає в себе оборону держави та всі види безпеки, які є передбачені Конституцією України

¹ Студентка 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

та законами України, насамперед державну, громадську, інформаційну, екологічну, економічну, транспортну, енергетичну та особисту [2, с. 23].

Міжнародні органи з питань захисту прав людини створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародним договором, вони діють у рамках такого договору, який визначає їхні повноваження та особливі правилапроцедур [6, с. 16].

Варто зауважити, що міжнародні правозахисні організації відрізняються тим, що вони реально впливають на уряд та часто їхні рішення є обов'язковими і в будь-якому випадку їхня думка не може бути відхилена. Також вони змушують міжнародну спільноту звернути увагу на порушення прав людини.

Всі міжнародні правозахисні організації прийнято розділяти на дві групи: універсальні та регіональні.

Універсальні механізми захисту прав людини – це органи та організації, які поширюють свою діяльність у всьому світі незалежно від державних і регіональних кордонів (Рада з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН, Комісія з прав людини ЕКОСОП ООН, Комітет з прав людини, Верховний комісар ООН з прав людини, Верховний комісар ООН у справах біженців тощо).

До універсальних правозахисних механізмів відносять[1, с. 24]:

- постійні органи (Комісія ООН з прав людини, Комісія становища жінок);
- органи, які були створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН;
- спеціалізовані установи ООН є постійно діючими міжнародними організаціями, які працюють на підставі власних статутів і угод з ООН(Міжнародна Організація Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Регіональною міжнародною організацією називають, якщо її учасниками є держави, розташовані в межах певного регіону земної кулі, наприклад, Європи, Африки чи Південної Америки.

Зважаючи на необхідність захисту прав людини та основних свобод, гідності та цінності людської особистості, сприяння соціальному прогресу та умовам життя окремо взятого громадянина на державному та міжнародному рівні, 10 грудня 1948 р. Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН було прийнято Загальну декларацію прав людини [3].

З прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН Загальної Декларації прав людини посилюється міжнародний рух у сфері захисту прав людини. Декларація, яка є «завданням, до виконання якого повинні прагнути всі народи і держави», вперше в історії людства зафіксувала основні громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, які мають бути доступні кожній людині. Згодом ці права були визнані широкою громадськістю як базові норми в галузі прав людини, яких кожен повинен дотримуватися та захищати.

На підставі Декларації було прийнято низку обов'язкових до дотримання всіма державами-членами ООН документів: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.

Комітет із захисту прав людини ООН – один із найважливіших органів захисту прав людини на міжнародній арені. Комітет здійснює свою функцію шляхом оцінки доповідей держав, а також шляхом розгляду індивідуальних скарг[2, с. 26].

Першорядним завданням Генеральної Асамблеї ООН є виконання нею представницьких функцій. В якості майданчику для дискусій між учасниками міжнародної спільноти на Асамблею покладено відповідальність за формування актуального порядку денного, у тому числі й у правозахисній сфері. Необхідно відзначити і важливу компетенцію у сфері ініціювання розгляду та затвердження нових норм та стандартів у галузі прав людини. Це завдання виконується за допомогою організації роботи низки допоміжних органів, які здійснюють експертну діяльність із окремих питань порушення прав людини [2, с. 28].

Таким чином, можна зробити висновок, що міжнародна система захисту прав людини являє собою систему, яка була утворена глобальними (універсальними) та регіональними угодами (деклараціями, конвенціями, пактами і т.д.) в рамках міжнародного права з прав людини, міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, а також відповідними органами контролю та захисту прав людини. Система забезпечення прав людини також була створена міжнародними політичними норми стосовно прав людини, які зосереджуються на правах людини в міжнародних відносинах і способах, які держави та інші суб'єкти міжнародних відносин визначають і забезпечують права людини.

Список використаної літератури:

1. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2013. 57 с.
2. Гурковський М. П., Сидор М. Я. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. С. 26–32.
3. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: <https://www.un.org/en/>
4. Кобко Є. В. Правові стандарти забезпечення міжнародної та національної безпеки. *Молодий вчений*, 2018. С. 92–95.
5. Сенчук І. С. Механізм захисту прав людини: актуальні проблеми дослідження. *Науковий вісник КНЕУ*, 2019. С. 189–191.
6. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «ФОРМ» Голембовська О. О., 2018. 168 с.
7. Правові проблеми європеїзації України: сучасний стан та перспективи : монографія / за наук. ред. І. В. Яковюка. Харків, 2023. 536 с.

Науковий керівник: Білоусов Є. М., професор, доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Фівікін Б. П.¹

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС ТА НАТО

Початок ХХІ століття для інтеграційних об'єднань Європи ознаменувався появою нових випробувань та загроз. Якщо говорити про виклики зовнішнього характеру, то тут насамперед варто відзначити збройну агресію Росії проти України, яка у 2022 році переросла в повномасштабну війну. Спостерігаючи за реакцією європейських структур, можна було виділити їх оперативність та можливості для допомоги Україні та протистоянню РФ, проте водночас була помітна певна новизна їхніх дій, оскільки раніше такої тісної співпраці між ними не було. Мова йде про найбільш вагомий європейській організації, якими без вагань можна назвати Європейський Союз (далі – ЄС, Союз) та НАТО (далі – Альянс).

Співробітництво між цими двома організаціями є стратегічно важливим для об'єднаної Європи, оскільки ЄС – це по суті унікальна струк-

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тура, потужний економічний союз, що забезпечує процвітання Європи, і яка має власну правосуб'єктність. НАТО – це найбільший військовий блок, завданням якого є зовнішня безпека Європи та Північної Америки. Особливістю є також подвійність членства багатьох країн, тобто коли держава є водночас членом і НАТО, і ЄС.

Рішення, прийняті окремими країнами дуже часто безпосередньо впливають на обидві організації. Якщо країна, яка належить і до Європейського Союзу, і до НАТО вирішує більше витратити на оборону і розвивати свою оперативну спроможність, або має зовнішню загрозу своїй безпеці, це впливає на обидві організації [1].

Самі об'єднання, розвиваючись паралельно, виробили такі компетенції, які нібито доповнюють одне одного. НАТО має очевидні порівняльні переваги у військовій спроможності, особливо у забезпеченні надійного стримування і оборони Альянсу і його території. З іншого боку, Європейський Союз має очевидну порівняльну перевагу в аспекті спроможності цивільного характеру, яка передбачає економічні санкції; забезпечення стійкості в таких галузях, як енергетика і кібербезпека; протидія дезінформації; гуманітарна допомога; транспортна інфраструктура. Зважаючи на дедалі більше розмаїття викликів, які постають перед Європейськими країнами, їм необхідно мати широке коло різних можливостей, чи то цивільних, чи військових, або комбінацію тих і інших [1].

Для аналізу сучасних відносин ЄС і НАТО доцільно розглянути аналітичні роботи і документи, створені відповідними сторонами. Зокрема, опрацьовано наукові роботи Т. В. Брежнєвої, М. З. Кулика, А. О. Кориневича, В. М. Дробіта, А. Умлауфовой, Лорд Йоплінга, К. Гебхарда та інші.

Варто зазначити, що відносини між ЄС та НАТО передусім політичні – вони не обмежені тим, що роблять разом відповідні представники, хоча саме на цьому ми насамперед зосереджуємо свою увагу, коли говоримо про відносини. Це радше стосується того, що ці дві організації можуть робити незалежно одна від одної, але в узгоджений спосіб, доповнюючи одна одну для досягнення одних цілей.

Датою заснування відносин між Союзом і НАТО треба вважати 30 серпня 1954 року. Саме того дня французька Національна асамблея відмовилась ратифікувати Договір про створення Європейського оборонного співтовариства, в якому містились конкретні положення про створення Європейської армії [1].

Інституційна співпраця між НАТО і ЄС охоплює широке коло питань, включаючи: управління кризами, розвиток та нарощування потенціалу та безпеку на морі. Інституційні відносини розвивались через необхідність. Після набрання чинності Маастрихтським договором в 1993 році Європейський Союз мав за мету розробити оборонну політику, яка забезпечила б загальний захист. Це отримало новий вимір після підписання в 2001 р. Ніццького договору, який дозволив ЄС створювати політично-військові структури. Постало питання, як ув'язати усі ці речі з НАТО. Таким чином, основою для об'єднаної праці вважають 2002 р., коли обидві сторони підписали декларацію про європейську політику безпеки і оборони, в якій відносини між НАТО і ЄС визначені як стратегічне партнерство [2].

Незабаром відбулися домовленості «Берлін плюс» 2003 року, що забезпечили основу для практичного співробітництва на місцях. Такі домовленості доволі складні, вони забезпечували основу для надання Альянсом підтримки операціям, які очолював ЄС та в яких НАТО не бере участі. Саме цей момент означав, що вперше були вироблені конкретні шляхи співпраці і це було успіхом. Механізм угоди складався з наступних елементів [3]:

- гарантований доступ ЄС до сил оперативного планування НАТО;
- забезпечення наявності попередньо визначених засобів НАТО і спільних ресурсів для використання в операціях під проводом ЄС;
- можливість застосування механізмів Командування НАТО в Європі під час операцій під проводом ЄС;
- подальша адаптація системи оборонного планування НАТО з метою більш комплексного врахування наявності ресурсів для проведення операцій під керівництвом ЄС;
- угода між НАТО і ЄС щодо обміну секретною інформацією на основі правил взаємної охорони таємниці;
- процедури надання, моніторингу, повернення і відкликання ресурсів і засобів НАТО;
- домовленості щодо консультацій між НАТО і ЄС у контексті операцій ЄС з врегулювання кризових ситуацій, в яких застосовуються ресурси і засоби НАТО.

Однак створені таким чином можливості нечасто використовувалися. Так, наприклад, операції «Конкордія» в Північній Македонії (2003 рік) та «Алтея» у Боснії та Герцеговині (2004 р.) – це єдині дві місії під ке-

рівництвом ЄС, які використовували угоди «Берлін плюс». Примітно, що вперше були застосовані такі угоди в рамках операції «Конкордія», яка була першою миротворчою операцією в історії. Але, як зазначив Я. Хооп Схеффер, «відносини між НАТО і ЄС ще не перейшли до ХХІ сторіччя. Вони усе ще буксують у 1990-х роках» [4]. Зазначалося, що розроблені механізми застаріли майже одразу після їх прийняття.

Вже у 2004 році, після розширення ЄС, виявилися декілька складних політичних бар'єрів для тіснішої співпраці з НАТО. Перешкодами були питання обміну інформацією, а також приєднання Кіпру до складу ЄС. Так з 2004 по 2014 рік відбувалася повільна еволюція, під час якої відбулося більше десяти неофіційних зустрічей ЄС – НАТО на рівні міністрів закордонних справ і послів [5, с. 344].

Ситуація корінним чином змінилась у 2014 році. Дві події підштовхнули до усвідомлення того, що статус-кво не може надалі зберігатись. По-перше, як було зазначено вище, перед Європою постали нові загрози і виклики зі сходу і півдня. По-друге, Європейський Союз заклав засади спільної оборони, побудувавши два стовпа оборони: Постійну структуровану співпрацю і Фонд європейської оборони. Співробітництво між ЄС і НАТО стало третім стовпом європейської оборони, підкресливши органічний зв'язок між цими двома організаціями.

Ці події викликали радикальні зміни у співпраці між інституціями. Президенти Європейської ради і Європейської комісії разом з Генеральним секретарем НАТО підписали дві спільні Декларації в 2016 і 2018 році, виклавши принципи цього відновленого співробітництва. Більше того, усі країни-члени НАТО і держави-члени ЄС затвердили набір із 74 спільних заходів.

Сьогодні співпраця між ЄС та НАТО є загальноприйнятою нормою і щоденною практикою, а також вона продовжує здійснюватися на керівних принципах: відкритості, прозорості і дзеркальності, з повною повагою до належності прийняття рішень і процедур без шкоди для специфіки оборонної політики і політики у сфері забезпечення будь-якої держави-члена. Зокрема, ЄС – НАТО аналізують можливості розширення координації, взаємодоповнюваності і співпраці в різноманітних сферах.

Список використаної літератури:

1. Зміцнення відносин між НАТО і ЄС. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsennyya-vdnosin-myo-nato-s/index.html>.

2. NATO, Relations with the EU. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION : вебсайт. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm.

3. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

4. Зміцнення відносин між НАТО і ЄС. NATO REVIEW : веб-сайт. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsnennyavdnosin-myonato-s/index.html>.

5. Бражнікова Л. Основні напрями співробітництва ЄС із НАТО: питання морської безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 343–347.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чернецький С. О.¹

ЗАГРОЗИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ

Екологічна безпека і війна мають тісний взаємозв'язок з правової точки зору. Законодавство регулює дії країн щодо захисту довкілля та екологічної безпеки як у мирний, так і воєнний час. Якщо країна починає війну, яка неминуче шкодить екології, це порушує міжнародне та національне законодавство, зокрема: Міжнародне гуманітарне право вимагає щоб сторони конфлікту дотримувалися правил, що забезпечують захист цивільних осіб, забезпечення медичної допомоги та забезпечення достатнього життєвого рівня. Конвенції про охорону навколишнього середовища передбачають захист екосистем, біорізноманіття та природних ресурсів в часи війни та конфліктів. Національне законодавство, яке передбачає кримінальну відповідальність за злочини проти навколишнього середовища, зокрема за викиди токсичних речовин, руйнування екосистем та відповідальність за компенсацію шкоди, заподіяної довкіллю.

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Беручи до уваги війну Росії проти України зрозуміло що її наслідки виходять далеко за межі безпосередніх руйнувань, які вона спричиняє, особливо щодо клімату [1]. Війна загрожує підвищити вразливість до зміни клімату в усьому світі, а отже, загострити ризики для кліматичної безпеки. Вона також може перешкодити глобальним зусиллям зі скорочення викидів парникових газів, як це досліджено в незалежному документі, підготовленому Chatham House для Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) [2, с. 4].

Війна додає викликів самій проблемі зміни клімату. За перші сім місяців війни в результаті бойових дій в атмосферу було викинуто близько 100 мільйонів тонн вуглецю, а диверсія на двох трубопроводах «Північного потоку» у вересні 2022 р. призвела до найбільшого в історії точкового викиду метану – потужного газу, що спричиняє потепління.

Війна спричинила масштабну вирубку лісів по всій Україні, а також завдала шкоди системам відновлюваної енергетики країни: 90% вітроенергетичних потужностей країни та 50% сонячних електростанцій були виведені з ладу з початку війни. Дійсно, військові дії та нестача пожежників призвели до того, що у 2022 р. виникло у 25 разів більше лісових пожеж, ніж у попередньому році, що призвело до викидів величезної кількості CO₂ та зупинило або радикально сповільнило процес поглинання вуглецю в майбутньому [3].

Протягом останнього року Росія взяла на озброєння постачання енергоносіїв – і сам клімат – як зброю. Вона скоротила або припинила постачання газу до багатьох країн Європи, прагнучи підірвати їхню військову, фінансову і політичну підтримку України та з осені систематично руйнувала енергетичну та теплову інфраструктуру по всій Україні з метою заморозити населення. Дії Росії порушують низку міжнародних договорів та норм міжнародного права. Зокрема, Росія порушує наступні документи та принципи: Рамкову конвенція ООН про зміну клімату – Росія свідомо спричиняє великі викиди парникових газів через військові дії, руйнуючи енергетичну та теплову інфраструктуру; Принцип взаємної вигоди – Росія зловживає своїм домінуючим положенням на газовому ринку, вимагаючи нерівних умов угод від європейських країн та підтримуючи їхні енергетичні потреби та інші.

В країнах, які наклали санкції на Росію, в свою чергу, існує ризик фіксації нових викидів парникових газів, оскільки уряди, надаючи пріоритет своїй енергетичній незалежності, ігнорують заходи зі скорочення

вуглецевого сліду. У багатьох країнах мета декарбонізації, про яку часто говорили до війни, була замінена на доступність енергії. По всьому світу країни будують або знову відкривають вугільні електростанції та інвестують у розробку нафти і газу. Наразі важливим є встановлення міжнародних норм і стандартів, які обмежують використання вуглеводнів та інших джерел вуглецю для виробництва енергії та встановлення міжнародних механізмів контролю вуглецевого сліду та перевірки виконання країнами своїх зобов'язань щодо зменшення викидів парникових газів.

Наступною загрозою є те, що під час пожеж у військових інфраструктурах, великі хмари диму розповсюджуються над цивільними зонами. Вони складаються з токсичних газів та частинок. Тому використання вибухової зброї в населених районах також створює забруднення будівельними матеріалами, включаючи азбест, метали та продукти згоряння. Напад на ці місця спричинює велику кількість відходів, які призводять до забруднення ґрунтів та ґрунтових вод і в свою чергу призводять до проблем зі здоров'ям людей. Використання вибухової зброї в населених районах та його наслідки порушують міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції про захист жертв війни від 1949 р. та Додатковий протокол до них 1977 р.

Окрім України війна посилює напруженість у місцях, де зміна клімату загрожує регіональній безпеці. Одним із прикладів є Арктика. Потепління вже змінює регіон, де країни змагаються за контроль над цінними ресурсами і стратегічними судноплавними шляхами в колись вкритих кригою морях. З 1996 року Арктична рада працює над заохоченням співпраці між вісьмома країнами, що межують з Арктикою. За останнє десятиліття Росія побудувала або відновила 50 військових об'єктів і баз в Арктиці.

Україна займає 35% біорізноманіття Європи, в ній є понад 70 000 рідкісних та ендемічних видів флори та фауни. На жаль, це все може бути знищено під час цієї війни. 16% території України покриті лісами, вибухи артилерії спричиняють пожежі в лісах, які вже знищили 20 000 гектарів Луганської області в 2020 році [4, с. 3].

Крім цих проблем, зброя, використовувана під час цієї війни, підвищить вуглецевий слід у регіоні. Це призведе до більшого виділення парникових газів в атмосферу та підвищить ризик стихійних лих, пов'язаних зі зміною клімату в Україні та світі. Остаточний вплив війни на дов-

гострокову здатність світу боротися зі зміною клімату все ще залишається незрозумілим. Зміна клімату та війни є глобальними проблемами, які потребують комплексних підходів для їх подолання. Одним із важливих кроків може бути забезпечення дотримання міжнародного права під час воєнних конфліктів.

Нажаль в цій сфері наявні механізми наразі не є достатньо ефективними, про що сьогодні ведеться багато дискусій. Можливими шляхами подолання та попередження загроз, про які йдеться в цій роботі, є розробка більш ефективних шляхів відмови від використання війни як засобу вирішення конфліктів. Наступним важливим питанням є те, що, не дивлячись на те, що вже існує низка міжнародних договорів метою яких є заборонити використання зброї, яка має негативний вплив на навколишнє середовище та здоров'я людей, немає ефективних заходів притягнення до відповідальності з реальними а не теоретичними наслідками за порушення цих договорів. Важливо також продовжувати підтримувати діалог та співпрацю між державами для спільного розв'язання проблем зміни клімату та забезпечення миру та безпеки та більш активно фінансувати програми та проекти, спрямовані на підтримку екологічної стійкості та реконструкцію післявоєнних конфліктів [5].

Список використаної літератури:

1. Трагнюк О., Яковюк І. Деякі питання правової регламентації забезпечення екологічної безпеки на територіях, анексованих та незаконно контрольованих Російською Федерацією. *Деокупація. Юридичний фронт* [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) ; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С.51–56.

2. Oli Brown, Antony Froggatt, Natalia Gozak, Nataliya Katser-Buchkovska, OrysiaLutsevych, James Nixey The impact of Russia's war against Ukraine on climate security and climate action, independent experts' analysis for the OSCE, coordinated by Chatham House.(Січень 2023). 4 с.

3. Oli Brown, Chatham House, How Russia's war on Ukraine is threatening climate security (2 березня 2023). URL:<https://www.chathamhouse.org/2023/03/how-russias-war-ukraine-threatening-climate-security>.

4. Fifth national report of Ukraine to the Convention on biological diversity. URL:<https://www.cbd.int/doc/world/ua/ua-nr-05-en.pdf>.

5. *Смирнова К. В., Яковюк І. В., Щокін Ю. В.* Оборонний сектор і воєнні конфлікти як загроза та виклик кліматичній політиці. Державне будівництво

Науковий керівник: Білоусов Є. М., професор, доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чукаль А. А.¹

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Право міжнародної безпеки в рамках міжнародного права встановлює принципи та норми, що регулюють взаємодію суб'єктів міжнародного життя з метою забезпечення миру та безпеки. Основою права міжнародної безпеки є система норм міжнародного публічного права, покликаних виключити силові форми вирішення спірних питань у відносинах між державами. Система права міжнародної безпеки на сьогодні вдосконалюється, проте все ще наявні деякі недоліки в цьому аспекті. Відповідно, важливим є аналіз розвитку сучасної системи права міжнародної безпеки, що б забезпечило ефективне формування міжнародної безпеки в майбутньому.

Особливості сучасної системи права міжнародної безпеки досліджували такі науковці: Алексанян А. А., Зверев О. Д., Прихненко М. І., Козарська А. О., Назарова А. І. та інші. Проте, на сьогодні ще не було детально досліджено особливості розвитку сучасної системи права міжнародної безпеки.

Міжнародне право не є системою, що раз і назавжди сформувалася, воно знаходиться в постійному динамічному розвитку, оскільки змінюється коло відносин, в які вступають держави та інші суб'єкти міжнародного права. Відбувається формування нових галузей міжнародного права, а також зміна змісту галузей, що вже утворилися. Право міжнародної безпеки і у вітчизняній, і у зарубіжній доктрині різними вченими

¹ Студент групи 4 курсу міжнародно-правового факультету Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

визначається по-різному. Здебільшого, відмінності пов'язані з різним розумінням безпеки, отже, із предметом цієї сфери регулювання [5].

У міжнародних відносинах (і міжнародному праві) міжнародна безпека у традиційній парадигмі розглядалася як підтримання миру та створення умов для безпечного існування держави, а «право міжнародної безпеки вбачає своїм предметом міжнародні відносини, пов'язані із застосуванням сили та забезпеченням миру» [5, с. 860].

А. І. Назарова розглядає термін «міжнародна безпека» як «стан захищеності держав світу і всього світового співтовариства від зовнішніх і у певних випадках внутрішніх загроз, які надають руйнівний вплив на такі інтереси та принципи» [4]. Як світопорядок, в якому створені сприятливі міжнародні умови для вільного розвитку держав та інших суб'єктів міжнародного права, пропонує розглядати аналізовану правову категорію [5, с. 861].

Можемо виділити такі періоди розвитку права міжнародної безпеки:

- період зародження перших ідей та механізмів мирного вирішення міжнародних конфліктів і спорів (від стародавніх часів до 1648 р.);
- період виникнення перших політико-правових механізмів регулювання міжнародних конфліктів (від 1648 р. до 1919 р.);
- період виникнення та становлення права міжнародної безпеки (від 1919 р. до 1945 р.);
- сучасний період (від 1945 до сьогодні) [4, с. 203].

Така періодизація зумовлена тим, що два мирні договори, підписані під час закріплення Вестфальського миру, стали «основоположним чинником правопорядку в Європі», саме із цього моменту почалося становлення сучасного міжнародного права.

Наступною визначною подією в історії розвитку права міжнародної безпеки, на нашу думку, є створення Ліги Націй. Сучасний період у свою чергу розпочався з дня підписання Статуту ООН.

Основи повоєнної побудови міжнародних відносин та міжнародної безпеки були закріплені у Статуті ООН. У п. 1 ст. 1 Статуту ООН визначено одну з головних цілей ООН: «Підтримувати міжнародний мир та безпеку та з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії чи інших порушень миру та проводити мирні засоби, у відповідності з принципами справедливості та міжнародного права, залагодження чи вирі-

шення міжнародних суперечок чи ситуацій, які можуть призвести до порушення миру» [7].

У просторі даної парадигми право міжнародної безпеки визначається як «галузь міжнародного права, що є системою принципів і норм, що регулюють військово-політичні відносини держав з метою забезпечення миру та міжнародної безпеки» [7].

У цьому контексті міжнародна безпека сприймається як «світопорядок, у якому створено сприятливі міжнародні умови для розвитку держав та інших суб'єктів міжнародного права».

Предмет права міжнародної безпеки – відносини суб'єктів міжнародного права у сфері безпеки – постійно розширюється, оскільки зростає коло загроз міжнародній безпеці. Такі загрози можна поділити на військові та невоєнні. До військових загроз належать: конфлікти міжнародного та неміжнародного характеру, агресія, створення нових видів озброєнь, поширення окремих видів зброї та можливість їх потрапляння до терористичних організацій, міжнародний тероризм та міжнародний збройний екстремізм та ін. До невоєнних загроз можна віднести: некеровану міграцію, стихійні лиха та катастрофи, епідемії, пандемії, продовольчу проблему, енергетику тощо [3].

Архітектура міжнародної безпеки базується насамперед на дотриманні основних принципів міжнародного права. Можна констатувати, що регулювання сучасних міжнародних відносин часто будується на нових концепціях і доктринах, які суперечать визнаним основним принципам міжнародного права, викривлюють їх сутність, змінюють системні основи міжнародного права та права міжнародної безпеки. Так, у певних протиріччях перебувають: принцип суверенної рівності та концепції правомірного обмеження суверенітету; принцип заборони застосування сили та розширення підстав застосування сили (у тому числі збройної) [3].

Відсутність згоди держав з питань визначення агресії з урахуванням сучасних реалій дозволило державам довільно тлумачити термін «самооборона» та застосовувати збройну силу, розширюючи тлумачення ст. 51 Статуту ООН [7].

В основі всіх відносин між державами з питань підтримки миру та безпеки лежить принцип співробітництва. Особливе значення у забезпеченні міжнародної та регіональної безпеки належить військовому співробітництву [5].

Серед чинників, які впливатимуть на політичний курс формування системи міжнародної безпеки можна виділити: на глобальному рівні – загроза різкого загострення напруженості між провідними світовими державами; на регіональному рівні – загроза різкого загострення відносин між двома і більш ядерними державами; загроза виходу ядерної або «порогової» держави з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї; загроза передачі критичних технологій або зброї агресивним режимам чи організаціям в обхід існуючих міжнародних режимів нерозповсюдження; на локальному рівні – загрозливий заяви керівництва «значимих» держав в адресу третіх країн; відмова від ведення переговорів по врегулюванню конфліктів; прийняття «жорстких» резолюцій Радою Безпеки ООН; введення санкцій[3].

Як висновок варто зазначити, що виникнення права міжнародної безпеки відбулось одночасно з виникненням міжнародного публічного права. Система міжнародної безпеки у сучасну епоху покликана вирішити мирним шляхом екзистенційні цивілізаційні протиріччя, що виникли в результаті структурної та інституційної світової кризи. Міжнародна безпека забезпечується конкретною діяльністю міжнародних акторів, виступаючи в якості політичного процесу, і може бути визначена як результат розумної і виваженої політики, що сприяє формуванню ефективних гарантій миру і запобігання нових війн. Проте, на сьогодні право міжнародної безпеки недостатньо захищається та реалізується, у зв'язку з проявом військової агресії РФ щодо України та загрози з боку країни-агресора всьому європейському регіону. Перспективами подальших досліджень є вивчення питання можливостей розробки дієвого механізму захисту країн від військової агресії інших країн.

Список використаних джерел:

1. Алексанян А. А. Структура понять національної та міжнародної безпеки: загальні риси і розходження. Право. *Журнал Вищої школи економіки*. 2012. № 4. С. 126–133.
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (Прийнята 24 жовтня 1970 Резолюцією 2625 (XXV) на 1883-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН). *Офіційні звіти. Двадцять п'ята сесія*. Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй, 1971. С. 151–155.
3. Зверев О. Д., Прихненко М. І. Загальна характеристика сучасної системи міжнародної безпеки. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11192/11087>

4. Козярьська А. О. Поняття безпеки в теорії і практиці міжнародного права. *Актуальні питання реформування правової системи України*. Луцьк, 2007. Т. 1. С. 202–207.

5. Назарова А. І. Теоретичні питання забезпечення міжнародної безпеки. *Науковий журнал «Молодий науковець»*. 2014. №4. С. 859–861.

6. Резолюція Ради Безпеки ООН №2118 (2013) про постановку під міжнародний контроль і ліквідації сирійської програми хімічної зброї (Прийнята на засіданні Ради Безпеки ООН 27 вересня 2013). Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/489/25/PDF/>

7. Статут Організації Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, 1995. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

8. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку : монографія: у 2 ч. / за наук. ред. професорів А. П. Гетьмана, І. В. Яковюка. Харків. : Право, 2020. Ч.1. Від Давнього Риму до Другої світової війни.

Ясінська А. І.¹

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Зважаючи на умови сьогодення євроінтеграція України є доволі унікальним досвідом. Обороняючи власну територію від збройної російської агресії, зазнаючи при цьому величезних людських та економічних втрат, влітку 2022 року Україна набула статусу кандидата на вступ до ЄС. Більш того, в Україні продовжують впроваджувати європейські реформи в різних сферах, поглиблюється секторальне співробітництво з Європейським Союзом, виконуються положення Угоди про асоціацію та рекомендації Європейської Комісії.

Війна, яку розв'язала російська федерація проти України, має ряд неоднозначних наслідків. З одної сторони, цей геноцид українського народу російською армією прискорив євроінтеграційні процеси в Україні, сприяв проєвропейському об'єднанню нації, вкоренив ідею впевненого руху до ЄС. Рішення надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС має політико-безпековий характер, адже Україна захищає ЄС від континентальної експансії росії, та де-факто від української армії наразі залежить

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

політичний лад і майбутнє Євросоюзу. В цьому вбачається головна значимість української євроінтеграції для ЄС, а також відмінність від інших претендентів на вступ – Молдови, Грузії, балканських країн [1; 3]. З іншої сторони, війна знизилася темпи впровадження частини реформ у рамках реалізації Угоди про асоціацію. У зв'язку з цим ускладнився процес імплементації пакета рекомендацій ЄС, адже деякі напрямки Угоди мають виконуватися в мирний час. Важливо також зазначити, що попри ряд важливих ініціатив Європейського Союзу щодо відкриття доступу українських виробників до внутрішнього європейського ринку, війна понизила інтерес і активність європейських бізнес-партнерів до розвитку контактів з нашою країною у зв'язку з можливими ризиками і небезпекою для перспективних інвестицій та ведення бізнесу [1; 4].

Для того, щоб надалі успішно просуватися євроінтеграційним шляхом, важливим аспектом для України є виконання необхідних умов, а саме – імплементація цінностей і норм ЄС, виконання пакета рекомендацій Єврокомісії, впровадження базових реформ, передбачених Угодою про асоціацію та їх подальша реалізація [1; с.6]. Першу частину 2022 року українська влада зосередила зусилля на виконанні семи рекомендацій Єврокомісії, які були передумовою надання Україні статусу кандидата. Важливим кроком на цьому напрямі стало ухвалення Верховною Радою України 13 грудня 2022 р. пакета євро інтеграційних законів – «Про медіа», «Про національні меншини (спільноти)», а також «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» [1; с.6].

Так, Закон України «Про медіа» сприяє узгодженню аудіовізуального законодавства з європейським. Над законом працювала робоча група, в якій були задіяні юристи, народні депутати, співробітники медіа регулятора із залученням міжнародних партнерів і представників медіабізнесу. Як результат, цей ЗУ «Про медіа»:

- охоплює всю систему національних медіа – від друкованих ЗМІ, телебачення та радіо до Інтернет-медіа;
- передбачає інструменти протистояння інформаційному впливу країни-агресора і захист національного мовно-культурного простору;
- містить правові запобіжники тенденціям обмеження свободи слова;
- відповідає нормам і вимогам ЄС, зокрема, зменшує приватний вплив на медіа, посилює незалежність й розширює можливості регулятора [3].

На думку правників, прийняття цього закону стало успішним кроком на шляху реалізації рекомендацій Європейської Комісії.

Надалі, схвалення нової редакції Закону «Про національні меншини (спільноти)» дозволило реалізувати дві важливі позиції. По-перше, попередній Закон «Про національні меншини», схвалений ще у 1992 р., потребував перегляду та оновлення, адже був об'єктивно застарілим. Особливо з огляду на темпи розвитку національної свідомості та бажання відповідати правовим і культурним стандартам ЄС. По-друге, це наближення до культурного законодавства Європейської спільноти в цілому [4].

19 листопада 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843» від 04 листопада 2022 року [2]. Цей закон має вдосконалити подання юридичними особами інформації про кінцевих бенефіціарних власників та структуру власності до Єдиного державного реєстру, що надасть змогу підвищити ефективність проведення фінансового моніторингу. Наразі вирішується питання щодо призначення державного органу, який би відповідав за формування та реалізацію політики щодо бенефіціарної власності.

Ще однією ініціативою у цій сфері стало те, що у листопаді 2022 р. Україна ініціювала процедуру вступу до Робочої групи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях [5].

Отже, на всіх напрямках, визначених Єврокомісією, спостерігаються помітні здобутки і прогрес. Україна має значний, але ще невикористаний економічний потенціал, потужний промисловий сектор, висококваліфікованих спеціалістів та працівників. Прогрес, який наразі вже досягнутий, має важливе значення, особливо з огляду на широкомасштабну війну, яка загрожуює негативним впливом на євроінтеграційний курс України, а також ставить під питання збереження державності цілому. Для реалізації всіх визначених завдань ЄС ще потрібно багато часу, зусиль та солідарної підтримки зі сторони європейських країн. Разом з тим, російська збройна агресія прискорила євроінтеграційні процеси в Україні, сприяла

об'єднанню нації, зміцнила солідарність України та ЄС, а також згуртувала країни Євросоюзу у спільному протистоянні агресії росії.

Список використаних джерел:

1. Євроінтеграція в умовах війни: виклики та перспективи. Аналітична доповідь. Центр Разумкова. URL:<https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843: Закон України від 04.11.2022. № 2736-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-20#Text>.

3. Закон про медіа підтримали всі фракції і аргументують це переконливо. Укрінформ, 19 грудня 2022р., URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3637093-zakon-pro-media-pidtrimali-vsi-fraccii-j-argumentuut-ce-perekonlivo.html>.

4. Рада ухвалила закон про нацменшини. Укрінформ, 13 грудня 2022р., URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3633309-rada-uhvalila-zakon-pro-nacmensini.html>.

5. Андрій Єрмак поставив завдання оперативно направити заповнений опитувальник щодо участі України в Робочій групі ОЕСР з питань боротьби з хабарництвом. Інтернет-представництво Президента України, 3 листопада 2022р., URL:<https://www.president.gov.ua/news/andrij-yermak-postaviv-zavdannya-operativno-napraviti-zapovn-78921>.

6. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗМІСТ

<i>Данильян О. Г., Калиновський Ю. Ю.</i> РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ГІБРИДНИЙ ФРОНТ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ	3
<i>Зуб В. В., Шалуння К. С.</i> РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	6
<i>Карнов О. С.</i> РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ХАРЧОВОЇ БЕЗПЕКИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ.....	11
<i>Kodanev V. I.</i> ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN- UKRAINIAN WAR: THE PROBLEM OF ENSURING	15
<i>Ломака В. С.</i> ПРАВОВА КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	19
<i>Чижов Д. А.</i> ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	23
<i>Яковлюк І. В.</i> КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	27
Трибуна молодого науковця	
<i>Домнічева А. О.</i> РОЛЬ ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	34
<i>Дочия А. М.</i> ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК КРАЇНИ- КАНДИДАТА В ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	36
<i>Житинський О. В.</i> НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ВИКЛИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО ПОСТІЙНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ	42

Каліалібова О. Ч.	
ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА	49
Лавренова І. В.	
ПРИНЦИПИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	53
Корнєв В. С.	
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....	55
Куницький Д. А.	
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	59
Лантій В. М.	
ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ У ПРАВІ ЄС	61
Марич А. В.	
ЧОРНОМОРСЬКА ЗЕРНОВА УГОДА ЯК РЕЗУЛЬТАТ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ	65
Пантелейчук А. С.	
ВІДПОВІДЬ ЄС НА ПОВНОМАСШТАБНУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	68
Петров М. С.	
ПЕРСПЕКТИ ВИ ВЗАЄМОДІЇ ЄВРОПОЛУ З БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	71
Пономаренко О. О.	
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС У БОРОТЬБИ З ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ НАСИЛЬСТВОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ	74
Рахімова А.	
РОЛЬ ООН В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	78
Спесівцева Т. Г.	
ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ	80
Сябрєнко В. В.	
ЗАХИСТ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЯК КРОК НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС	83
Татарінова А. В.	
СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ	87
Терзман В. О.	
ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИКЛАДИ ТА ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ	91

Хижняк Б. С.	
СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ	94
Федоренко Є. С.	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	97
Фівкін Б. П.	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС ТА НАТО.....	100
Чернецький С. О.	
ЗАГРОЗИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ	104
Чукаль А. А.	
РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	108
Ясінська А. І.	
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	112

Наукове видання

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ**

**Збірник наукових статей за матеріалами
I-ої науково-практичної конференції, присвяченої
пам'яті професора Ю. П. Битяка**

(м. Харків, 19 травня 2023 р.)

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 12.05.2023.
Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 6,9. Обл.-вид. арк. 6.
Тираж 100 прим.